

Точка неповернення

Галя Волошка

Галя Волошка

Точка неповернення

Любовний/соціально-психологічний роман

"Життя кожної людини – це шлях до самого себе, або ж спроба шляху, чи
ледь помітний натяк на стежку."

Герман Гессе "Деміан"

*Кілька вкинутих полін у грубку, спалахнули яскравим полум'ям. На хату, від
прочинених дверцят, розійшовся теплий дух і в'язкий запах соснової живиці.*

Я дивлюся на вогонь, чую легке потріскування та сичання ще не зовсім сухих дров,
і думаю. Про щось... Відсторонено й далеко...

Відтак переводжу погляд на свій щоденник, який тримаю в руках, уже вкотре
гортаю його і вагаюся.

Я дістала із шухляди цей невеличкий зошит, щоб спалити.

Але не можу...

Затиснута між пальців сторінка, списана дрібним акуратним почерком, чомусь
тремтить. Чи від тепла вогню, а чи від хвилювання?..

Дрова догорають, пашать жаром, відблиски вогню стрибають по білих стінах, а я
читаю.

Перечитую...

Сторінку за сторінкою...

Р. 1

Дзвінок, який щойно продзеленчав, сповістив про початок другого уроку. Доволі
велика територія школи-інтернату вмить спорожніла та знелюдніла. Але не надовго.
Ось із спального корпусу біжать двоє учнів, які запізнились на урок. А онде, із
книжками під пахвою, крокує бібліотекарка Ніна, несе їх директоріві, бо в шкільну
бібліотеку він навідується вкрай рідко, а все що йому потрібно – замовляє, і Ніна, як
хороший працівник, слухняно виконує його замовлення. Провівши перший урок,
повільно, ніби плутаючись у власних ногах, плентається вчителька української мови
Дзвенислава Григорівна. Сьогодні в неї ще два уроки, а потім батьківські збори, бо вона
класний керівник у 10-А класі. Дзвениславою, повним ім'ям, її називали тільки колеги
на роботі, родичі ж та друзі кликали по-різному: одні – Славкою, інші – Дзвінкою. Ім'я,
яке часто звучить на території Карпат, дав їй покійний тато, але тут, на Волині, воно
зовсім незнане, через те – дивне й незрозуміле.

Спустившись з горбка в невеличку долину, Дзвінка пройшла алею струнких берізок

і знову піднялася на горбок. Захекалася й дуже стомилася. Цієї ночі вона зовсім мало спала. Вранішній заряд бадьорості вичерпано. Потрібно трохи відпочити, випити з подругами кави, адже робочий день ще попереду, і вона має бути у формі. Мусить. Ніхто не питатиме, та й нікому не потрібно знати, що діється в неї у сім'ї, – тут вона вчитель, класний керівник, педагог. Зібрана, усміхнена, професіонал.

Та як не бадьорися, а сил таки нема. Дзвінка зупинилася, сіла на лавку. Байдуже роззирається довкола, фіксує зелене листя на деревах, квіти на клумбі, переводить погляд на свої туфлі й зауважує, що варт було б купити нові. Але то все не суттєве. Вона думає про те, що їй зараз хочеться найбільше за все на світі – про сон! Отак лягти б десь у тихому куточку і поспати, хоча б кілька годин. Всього лише кілька годин... Проста потреба відпочинку і сну, щоденна необхідність кожної людини, для неї – недосяжна розкіш, нездійсненна мрія, настирне бажання впродовж кількох останніх років. Недосипання постійне й хронічне – норма її теперішнього життя, а спання повних вісім годин – рідкість, делікатес, як червона ікра на святковому столі. Майже кожної ночі її п'яний чоловік Степан швендяє по квартирі, щось бурмоче, свариться з нею, з сином, з котом, грає на баяні, часто ходить на кухню їсти, пити, курити, бігає в туалет, а посидівши хвилику, плентається надвір, на "точку" – по горілку. Коли ж нарешті вкладається в ліжку, то ще довго говорить сам до себе. Згодом засинає, і тоді голосний храп та горілчаний сморід наповнюють усю кімнату. І так щодня, впродовж тижня-двох. Коли ж нарешті стан запою закінчується, стає легше. Тоді Степан відлежується й від'їдається. Тоді й Дзвінка висипляється, набирається життєвих сил. Отаке в неї сімейне життя...

Жінка тихо зітхає і розуміє, що втома, яка вперто склеплює повіки й сковує думки, в'їлася в кожну клітинку тіла, як у старе залізо руда іржа, вона руйнує й роз'їдає її зсередини повільно та невідступно.

Сонячні промені впираються вчительці в спину, й від їхнього тепла вона розімліває ще більше, стає в'ялою й знеохоченою.

– Добридень, Дзвениславо Григорівно! – раптом чує біля себе.

Бадьорий голос різонув слух, вивів із задуми. Дзвінка звела очі й побачила нависаючу постать бібліотекарки Ніни. Спритна білявка пашіла здоров'ям, молодечою енергією і разюче контрастувала поряд із млявою вчителькою. Дзвінка чомусь розгубилася й, наче наполохане кошеня, припишкла та ще дужче втиснулася в лавку.

– З вами все гаразд? – запитала Ніна. – Ви якісь бліді?..

– Трохи не виспалась... – спробувала посміхнутися Дзвінка.

Ніна багатозначно підморгнула, мовляв, знаємо чого не сплять ночами молоді жінки, і повідомила:

– Анатолій Петрович просив вас зайти до нього.

– Навіщо?..

– Не казав... Ну, я побігла, а то зараз буде перерва, читачі прийдуть за книжками...

І, крутнувшись дзигією на місці, Ніна зацокотіла підборами в спальний корпус, де знаходилась шкільна бібліотека.

Директор школи Анатолій Петрович не любив довго чекати, це Дзвінка добре пам'ятала. Вона хутко підвелася. В голові зашуміло, а в грудях закалатало так голосно, ніби серце було зовні, під блузкою. Очікувана невідома розмова з начальством насторожувала, сіяла тривогу.

У приймальні, за комп'ютером, сиділа Оля, жінка років тридцяти, невродлива (виявляється, що й такі бувають секретарки), але привітна й балакуча. Дзвінка запитала:

- Сам?
- Так, - відповіла Оля. - Вже про вас запитував.
- Сердитий?..
- Та наче ні...

Дзвінка постукала і прочинила двері в кабінет директора.

- А, Дзвенислава Григорівна! - усміхнувся Анатолій Петрович. - Проходьте, проходьте...

Його висока і трохи огрядна постать нахилилася вперед, а плеската широка долоня вказувала на крісло, запрошуючи сісти. Добродушна посмішка, що блукала на пухких губах, витягуючи їх у різні сторони, підказувала вчительці, що директор у хорошому гуморі. Значить розмова буде рівною. Це заспокоювало. В кабінеті пахло гарними дорогими парфумами.

- Як ваші справи? - поцікавився для годиться директор.

- Все добре...

- Щось ви мені сьогодні не подобається, - продовжував вдавано турботливо Анатолій Петрович.

- А мала би?.. - неочікувано для себе спитала Дзвінка, дивлячись у сірі, злегка примружені очі співрозмовника.

Директор щиро засміявся, аж картатий, вдало підібраний у тон сорочки галстук застрибав на круглому животі.

- Жартуєте, це добре. - мовив він. - Ви мусите подобатися всім і завжди, бо ви молода, гарна та розумна.

Від несподіваного компліменту Дзвінка почервоніла, наче школярка, яку щойно викликали до дошки, і не знала що відповісти, а директор продовжував:

- Я ціную вас як людину і як здібного педагога... Але ближче до діла. У мене до вас завдання-прохання...

- То завдання чи прохання? - осміліла Дзвінка.

- Два в одному.

- Тоді слухаю...

- Ось вам підшивка газет "Директор школи", тут майже всі номери за поточний рік. На основі статей такого собі М. Якименка, які опубліковані в кількох номерах, я мушу підготувати виступ і озвучити його на найближчому засіданні в міськвн, часу, як ви самі розумієте, в мене обмаль... Та й роботи різної назбиралося... Словом, ніяк не встигаю... Тому, цей виступ прошу підготувати вас.

- А яка тема?
- Ось, - і директор простягнув клаптик паперу із записаною темою доповіді.
- Як швидко я маю це зробити?
- День-два...
- У мене сьогодні батьківські збори... І комп'ютер у ремонті...
- Ви тільки підготуйте, а Оля набере... То як?..
- Хіба в мене є вибір?
- Думаю, нема, - сказав директор, і, тицьнувши вчительці газети в руки, дав зрозуміти, що розмову закінчено.

Попрощавшись, Дзвінка вийшла на вулицю і зрозуміла, що повага директора, про яку він щойно казав, лягла на її плечі додатковою роботою, над якою доведеться сидіти допізна й поспати як слід знову не вдасться. Звісно, хто везе, того ще й поганяють. Чомусь згадала старий анекдот, який часто любив повторювати її тато. Якось двоє злодіїв перестріли голодранця і кажуть: "Тікай голий, бо ми тебе пограбуємо." На що жебрак спокійно відповідає: "Що ви в мене заберете, як я нічого не маю." Ось в чому питання: мати чи не мати, вміти чи не вміти, могли чи не могли?.. Що краще?..

Подальші роздуми перервав голосний дзвінок. Тихе шкільне подвір'я вмить ожило, загомоніло, наповнилося дітьми, вчителями, вихователями. Хтось йшов, хтось біг, хтось говорив, а хтось кричав і перегукувався. Перерва шуміла, мов розбурханий вулик.

Газети муляко лежали під пахвою, і Дзвінка вирішила піти в бібліотеку. Там можна спокійно, без надокучливих запитань колег, погортати підшивку, знайти потрібний матеріал... Аж несподівано, на півдорозі, її наздогнав завуч з виховної роботи Валерій Дмитрович.

- Привіт, Григорівна! - бадьоро привітався він. - Коли здасте мені "енки" та відвідування?

- Здам, здам, - обіцяла вчителька. - Після зборів... Трохи прийду до тями і здам.

- Добре, - згодився завуч. - Я сьогодні теж не зовсім добре почуваюся. Може тиск?..

- А ви заведіть собі вдома котика, - порадила Дзвінка. - Кажуть, коли щовечора тримати його на руках і гладити, то тиск нормалізується.

- А може краще кицю? - засміявся, підморгнувши сіро-блакитними очима Валерій Дмитрович.

- Можна й кицю.

Слова були сказанні Дзвінкою навздогін, бо завуч уже біг з горбка, поспішаючи на урок.

Дзвінка, і не тільки вона, а й весь колектив школи знали, що Валерій Дмитрович "слабкий" до слабкої статі. Жодну гарненьку, а надто новеньку колегу, не пропустить повз свою увагу. Та заради справедливості, варто зазначити, що завуч він здібний і справедливий, а от до жіноцтва ласий. Ну такий він уже вдався...

Дзвінка саме збиралася відчинити двері спального корпусу, як її покликали подруги - вчителька географії Зоя Романівна та Інна Сергіївна, біолог за фахом.

- Зачекай, - голосно гукнула Зоя. - Куди ти так летиш?
- У бібліотеку, - відказала Дзвінка. - Хочу трохи попрацювати...
- Ну, ну... - похитала головою Інна. - Дивись, не перетрудися...

Дзвінка нічого не відповідала, тільки подумала: "І де вони взяли на мою голову? Зараз знову буде багато лишньої мови..."

Зоя злегка докоряла подрузі:

- Ти за своєю роботою нікого не бачиш і нічого не чуєш.
- А що я маю бачити й чути? - не розуміла Дзвінка.

Поки Зоя надумувала якби то цікавіше розповісти новину, Інна вже й бовкнула:

- А в нашого Валерки нова пасія!

Дзвінка лиш плечима стенула.

- Ти навіть не питаєш хто? - здивувалася Зоя.
- Навіщо, самі скажете. - усміхнулася Дзвінка.
- А от візьмемо й не скажемо - нехай кортить!

Але Дзвінка добре знала своїх подруг, а тому терпеливо чекала на нове ім'я. Першою, як завжди, не втерпіла Інна.

- Ну чого тут завивати в папірці. - мовила голосно. - Це вихователька Сніжана Андріївна.

- Та, що недавно вийшла з декрету. А, нічогенька...
- Звичайна. - сердито Зоя. - Хіба цицьки має великі й дупу широку, а так як усі...
- Вона гарно вдягається... - це Інна.
- Гарно, бо чоловік при грошах.
- Ну й пліткарки ж ви... - не стрималася Дзвінка. - Дарма, що вчительки...
- Ми жінка, - трохи образливо надула губи Зоя. - Звичайні жінки, а ти, мабуть, уже й забула, як це нею бути...
- Забула... - зітнула Дзвінка.
- Дівчата, - примирливо Інна, - не сваріться. Краще подумаймо, де святкуватимемо останній дзвоник.

Нова, підказана Інною, тема для розмови заспокоїла вчительок. Вибір кафе Дзвінка цілком довірила подругам, через те, що на його пошуки вона не мала ні часу, ні бажання. Їй було однаково, де випити келих вина, з'їсти якийсь салат і трохи поскакати під голосну музику.

Дзвінка піднімалася сходами на третій поверх у бібліотеку: ноги не слухалися, в голові шуміло, очі склеювалися. Треба поспати... Треба... А ще - треба провести два уроки, класні збори, якимось стулити доповідь...

Врешті Дзвінка зупинилася перепочити, вперлася плечима в холодну, кавового кольору стіну, зусиллям волі стягувала рештки своїх фізичних сил. Зверху-вниз, вправно махаючи шваброю, мила сходи прибиральниця Надя. Порівнявшись із вчителькою, вона тихо привіталася і зразу ж відвернулася в другий бік. Та все ж Дзвінка встигла вловити легкий запах випитої вчора горілки й помітити невміло замаскований під оком синець. Хм, і так люди живуть... А що?.. Аби було їм добре, аби

ладили самі з собою. Дружба із своїм внутрішнім "я" – ось, що найважливіше!..

Аж ось і бібліотека. Невеличкий читальний зал, тиша і особливий книжковий запах. Дзвінка любить тут бувати. Вона навіть не раз думала, що якби не стала вчителем, то могла б обрати собі професію бібліотекаря. А що? Хоч і платня менша, зате робота спокійніша.

Цього разу, щоб Дзвінці зовсім ніхто не заважав, Ніна посадила її за столом у фондї. Відтак, напоїла смачним із цілющим бальзамом чаєм, пригостила домашніми пирогами. І чи то від бальзаму, а чи від випитого гарячого чаю, Дзвінка відчула себе краще. Зашаруділа газетами.

На стелажах, розставлені згідно бібліотечно-бібліографічної класифікації та авторського знаку, стоять надруковані й зодягнуті у верхній одяг-обкладинки, чийсь думки-книжки. Стоять і терпляче чекають своєї черги – коли будуть видані читачеві.

Дзвінка ковзає поглядом по книгах, відчує, як важчають повіки, хилиться на стіл голова, і... вона засинає.

Я зовсім не пам'ятаю свою маму, вона померла коли мені виповнилося три роки. З раннього дитинства поруч зі мною завжди – тато. Він мені і за маму, і за брата, і за подружку. Із його розповідей знаю, що мама була доброю і мала такі ж великі синьо-волошкові очі як і я.

Ми жили з татом у місті, на приватній квартирі. Але всі канікули та вихідні я проводила на селі, в тітки Ганни, разом із сестрою Ксенею. Удвох нам завжди було весело й цікаво. Батьки нас не надто опікали, і ми цілими днями бавилися та пізнавали світ.

Бувало, прокинешся вранці, а сонце вже витанцьовує в шибках, усміхається, кличе надвір.

На столі, зазвичай, стоять два кухлі свіжого молока, і лежать дві скибки білого хліба. Сьорбнеш трохи молока і робиться смішно, бо в тебе і в сестри під носом "виросли" вуса. Береш не дуже свіжу скибку, – до кооперативи хліб завозили нечасто, – ламаєш невеличкими кусочками, кришиш у молоко. Хліб розмокає, розлазиться, розростається, заповнює весь кухоль. Краєм ложки зачерпуєш місиво, кладеш до рота і смакуєш...

Кращий сніданок годі й придумати.

Р. 2

Будильник затарабанив рівно о сьомій. Чомусь сьогодні його деренчання було надто голосним і дратівливо-болісним, наче звук електродрилі, що настирно вкручує шурупа тобі в скроню.

Різким натиском долоні Дзвінка обірвала надокучливе дзеленчання, протяжно позіхнула, повернулася на другий бік, та вже не спалося. Очі ще заплющені, тіло в напівдрімоті, але мозок уже прокинувся і він наказує вставати, щоб не спізнитися на роботу, адже сьогодні середа, і в неї перший урок.

Та й лежати довше означало вдихати горілчані випари зі Степанового розтуленого рота, слухати його сап і, мовлені крізь сон, нерозбірливі уривки фраз чи слів.

Присутність свого законного чоловіка-пияка Дзвінка мусила терпіти, бо немала куди піти. Вони мешкали в одній квартирі, спали в одній кімнаті, на одному ліжку, хоча й під різними ковдрами.

Велика стрілка годинника вже вкотре пробігала задане коло, показуючи чверть на восьму. Дзвінка різко підвелася, вскочила в тапки, пішла в туалет. Звідти метнулася на кухню, поставила чайник, гукнула в кімнату до сина Сашка, щоб прокидався і збирався до школи, а тоді – у ванну: вмитися й зачесатися.

Поки готувала канапки для себе й сина, наливала в чашки зелений чай, кілька разів випадково наступила й копнула kota Мурзика, що з голодним вереском плутався під ногами.

Нарешті метушня на кухні стихла. Дзвінка з Сашком сіли за стіл, снідали. Мурзик, смачно плямкаючи біля своєї миски, ласував шматочками риби. Так минуло яких хвилин п'ять-десять, потім поспіх продовжився. Син попросив знайти чисті шкарпетки, підписатися за два тижні в щоденнику, гроші на обід і кіно. Знайшла, черкнула ручкою і дала. Відтак одягла плаття, взула туфлі, сяк-так підвела олівцем очі, намазала помадою губи, щепила шпилькою густе, темно-русяве волосся і, вхопивши з вішака теплого светра, вибігла з квартири, голосно грюкнувши дверима.

Поміж висотними будинками здіймався червоний диск сонця, заповідаючи погожий весняний день. Дзвінка спізнювалася, а тому йшла швидко, майже бігла, наздоганяла й обганяла перехожих. Чималий потік людей здебільшого рухався в напрямку зупинки, всі квапилися: хто на роботу, хто в університет, хто в училище, хто до школи. І так кожного будня, щоранку, незмінно.

Лише два дні на тиждень були для Дзвінки схожими на вранішнє божевілля, коли мала перші уроки з української мови і, коли разом із рухливим натовпом, мусила добиратися на роботу. Її дратували людські обличчя, які щохвилино змінювалися й миготіли, а також машини, що припарковувалися на тротуарах, або ж раптово виїжджали з бічних вуличок, а ще – сморід спаленого бензину. А найбільше – тиснява й штовханина в маршрутці! Тільки встигла, добігла, впхалася в автобус із потрібним номером, затесалася поміж чийсь плечі й животи, вчепилася рукою за сидіння, як уже хтось штовхає під бік і просить передати дві гривні за проїзд. Передавання грошей від пасажирів до водія і здачі від водія до пасажирів, повторюється кілька разів: туди-сюди, туди-сюди. На якусь хвилю в автобусі робиться тихо, чути лише гул мотора та гомін неголосних балачок. Аж незабаром зупинка. У салоні знову рух: встають, сідають, міняються місцями... Тиснява щільнішає, лікті гострішають, люди дратуються. Хтось гукає: "Обережніше, не ходіть по ногах!" Йому відповідають: "Як така велика цяця – то їздіть на таксі!" Якийсь школяр, із рюкзаком за плечима, пробирається до дверей, і ти відчуєш, як у спину впираються гострі кути його книжок, а застібки від замка плутаються у твоєму волоссі, відхиляєшся вбік, гнешся все нижче й нижче і вже майже лежиш на руках у якогось дядька. Вибачаєшся, та він сидить собі спокійненько і лише посміхається. А товста бабета, що примостилась біля нього під вікном, мабуть, його жінка, каже, голосом праведниці: "То ж тримайтеся трохи!.." А за що триматися?.. За

повітря?..

Такої двадцятихвилинної поїздки достатньо, аби знервуватися, пом'яти поділ плаття, порвати колготи чи загубити гудзика. Добре, що таких днів лише два на тиждень. Добре...

Дратування через дрібниці Дзвінка приписувала своїм недоспаним ночам і, частенько, як це радили подруги, пила валер'янку. Трохи допомагало. Та все ж відчувала, що десь глибоко-глибоко всередині визріває, немов чиряк, внутрішній бунт, який от-от має "прорвати." Хоч би як майстерно не маскувала своє невдоволення та останнім часом воно з'являлося щораз частіше й частіше. І не було на те ніякої ради.

Після закінчення інституту, й впродовж багатьох років, вчительська робота в школі їй подобалася. Хотілося навчити учнів грамотно писати, правильно говорити, читати й аналізувати прочитане, думати, а тепер вона помітила, що збайдужіла до дітей, всі уроки відбуває на автоматі й завченому матеріалі. Кудись зник вогник, поділася ініціатива, пропав інтерес. "Старіємо..." - казала Зоя Романівна. "Ти просто перевтомлена..." - співчувала Інна Сергіївна. Дзвінка погоджувалася з подругами, та водночас розуміла, що не лише роки й недосипання причина її апатії, а щось інше. То була втома не лише тіла, а й душі. Втома, яка не проходила навіть від повноцінного сну та довготривалої відпустки. Втома від чоловіка пияка, від намагання і неможливості щось змінити, зрештою, стала втомою від життя. Приреченість і зреченість, небажання, відсутність інтересу, а подекуди й байдужість до всього суєтного, зробили її, ще доволі красиве обличчя, блідим, синьо-волошкові очі, сумними, а гарно викреслені вуста, не скорими до усміху. Лише висока відповідальність і почуття обов'язку змушували її кожного ранку вставати з ліжка, йти на роботу, бути приязною, тримати марку хорошого педагога... А їй лише тридцять сім! Що робити?.. Не знала.

Подружки кликали в кафе, на танці - не хотіла. Радили завести коханця - не могла.

Дзвінка дивувалася, чому її ніщо не зачіпає й не тішить по-справжньому. Вона живе, а наче спить, якось в'яло існує, перетікає з дня в день, ховається в ніч.

Єдине, що рятує її від цілковитого відчаю й депресії, то це прогулянки в парку. Самотою, серед тиші й дерев, поволі бродить, роззирається довкола, наче шукає якусь підказку, пораду. Лише природа заспокоює, дає можливість відновити душевну рівновагу, повертає сили й хіть до праці.

Дзвінка часто ловить себе на думці - все, чим вона живе, що робила колись і робить тепер, усе це - не її. Якесь чуже, несправжнє, ніби позичене в когось. І ось-ось прийде день, настане пора і треба буде його повернути, віддати назад.

Сидячи на нараді, вона блукає думками десь далеко, далеко і зовсім не чує, ані виступу завуча, ані про що говорять учителі. Присутня і відсутня водночас. Така собі втеча в себе - це небезпечно, так і до божевілля недалеко. Повернулася назад лише тоді, коли нарада закінчилася, і всі вчителі почали виходили з учительської.

У коридорі її наздогнав фізрук Олег Йосипович (якого всі кликали Олежиком), взяв попід руку й шепнув до вухка:

- Ти сьогодні така гарна... Загадкова...

Вона ще нічого не встигла йому відповісти, як до них підбігла Зоя Романівна й, зухвало зиркаючи на Олежика, сказала:

- Не приставай, Дзвінка не з таких.

На її репліку вчитель фізкультури лиш багатозначно посміхнувся, не то кліпнувши, не то підморгнувши лівим оком Дзвінці й подався у спортзал.

А Зоя Романівна торохкотіла далі:

- Бач, старий пень, а туди ж... Женихається... Хоч би нову спортивну форму купив чи кросівки на більш сучасні поміняв. Хіба ні?.. Чого мовчиш?

- Тебе слухаю, - відказала Дзвінка. - А Олежик ще зовсім не старий, мабуть, і п'ятдесяти немає. Не п'є, не курить, підтягнутий...

- Але без грошей. Навіщо він тобі?

- А тобі?.. - примружила очі Дзвінка.

Запитання виявилось несподіваним. Зоя Романівна закліпала густо нафарбованими повіками, заворушила губами, намагаючись щось відповісти. Дзвінка так і залишила розгублену подругу в коридорі, бо саме голосно затарабанив дзвінок, і вона пішла у 9-А клас проводити урок української мови.

...Сорок п'ять хвилин збігли швидко. Ніким непомічена Дзвінка вийшла з корпусу, завернула за ріг і через садок подалася по схилу, до річки. Вона ще здалеку побачила білу піну глоду. Кущ саме цвів і п'янив пахощами. Знала, що під його широким розчепірим у різні боки гілляччям є невелика лавка. Прямувала туди. Простеливши хустинку, сіла. Замилувалася.

Внизу спокійно й велично несла свої води річка Стир. Сонячні промені грайливо ковзали по гладіні ріки, іскрилися самоцвітами, заломлювалися, гойдаючись на ледь помітних хвилях. Неголосний шум води впокорював, перетікав усередину, спонукав до роздумів.

У неї сьогодні ще один шостий урок, а зараз "вікно", і цих дві години відпочинку й самотності Дзвінка хоче провести тут, під квітучим кущем глоду, - сидіти й слухати весну.

"Майже, як у Лесі Українки: Стояла я і слухала весну, / Весна мені багато говорила..." - згадала відомий вірш.

Їй справді хотілося не просто чути, а слу-ха-ти, не лише дивитися, а й ба-чи-ти.

В цю мить на денці її серця щось злегка забриніло, озвалось тихою радістю та надією на краще. Дзвінка всміхнулася, і був цей усміх гарний та лагідний, як рідко коли. Сонцесайний.

Слухати природу її навчив покійний тато, художник, великий життєлюб і дивак Григорій Матула.

Ось вони обоє йдуть ледь помітною стежкою-змійкою поміж високого жита, довкола стоять зеленаві, злегка рухомі стіни, а вгорі - синя стеля неба і сіренька пташка. Дзвінкоголоса пісня жайворонка кришиться їм просто на голови, западає в самісіньке серце, а потім ще довго бринить у пам'яті спогадом далекого дитинства. Несподівано тато зупиняється й питає: "Чуєш, донечко, як шепочеться колосся?" - "Ні,

не чую..." - щиро зізнається Дзвінка. Тоді Григорій підхоплює її, малу дівчинку, на руки, підносить над ланом, і з висоти татових грудей вона бачить поле, яке здається величезним і безкраїм. Жито саме рясно цвіте і від легенького подуву вітру хитає схиленими голівками, розсипаючи свій пахучий пилок. Дзвінка напружує слух: шум колосків увиразнюється, вчувається якийсь шепіт, тоненькі голоси, навіть слова.

Згодом вона вже сама слухала вітер, тихий легіт трави, жебоніння весняного струмка, шурхіт листя на деревах. У такі моменти відчувала себе гнучкою травинкою, прозорою крапелькою, невеличким зеленим листочком, зливалася з природою, розчинялася в ній, ставала одним єдиним нероздільним єством.

Але дівчинка виросла, закінчила школу, вуз, вискочила заміж, народила дитину, вийшла на роботу, і відчуття природи втратилося, загубилося в сімейних клопотах, затерлося в побуті. Дзвінка думала, що воно зникло назавжди, але рік тому несподівано з'явилося знову. Після чергової сварки з Степаном та недоспаної ночі було тоскно й важко на серці, щось тиснуло в грудях, і тоді вона пішла в парк. Безцільно блукала вузькими доріжками, встеленими жовтим листом, задивлена в себе, тупо намотувала кілометри. Людей майже не було, лише кілька власників із собаками. Коли ж стомилася, відчула полегшення. До вух влетів шум ялинок, що зеленою шпичастою стіною обступили її з обох боків. Прислухалася і зрозуміла: вона розрізняє їхній шепіт, тонюсінькі голоси, легке шемрання, як колись у далекому дитинстві.

...На берег річки долітає голосне диркання шкільного дзвоника, вигуки учнів, які грають футбол на шкільному стадіоні, Дзвінка зиркає на годинник і помічає, що час її відпочинку минув. Ось вона зараз підведеться, вийде зі схованки, підніметься на пагорб і знову потрапить у щоденну круговерть. Після уроків має заняття з учнями, які збираються поступати і здавати ЗНО. Тепер усі наймають вчителів-репетиторів, це модно. Батьки і діти переконані, що сьогодні без репетитора скласти іспити важко, а то й неможливо. Звісно, є здібні учні, а є й не дуже. Різні. Та вона не скаржиться. Викладається чесно й добросовісно. Тільки стомлюється надто, хоч і заробляє додаткову копійку.

Яка розкіш бути серед природи, на самоті! Простелити в садку під яблунею чи грушею рядно, лягти голічерева, закласти руки за голову і дивитися в небо.

Якщо довший час непорушно зорити в синю глибіню, слідкувати за рухом і швидкою зміною форм пухких хмар, то здається, що твоє тіло стає таке ж легке й невагоме, воно поволі підноситься вгору, плине в піднебессі.

А довкола тиша та спокій.

Раптом з гілки зірветься стигле яблуко, гупне в траву і, розлетівшись на друзки, запахне антонівкою. Ти переведеш погляд і повернешся до реалій.

Небо вабить, а земля тримає.

Теплий вітерець куйовдить волосся, стелить шовком давно некошену траву, доносить запах лілій з квітника. А зовсім поруч бурчить смугастий джмелик.

Ти лежиш у садку, все чуєш, все помічаєш, слухаєш і бачиш природу.

Розкошуєш...

Весело та водночас із ледь вловимими нотками смутку, що пророчать розставання, дзеленчить у руках дівчинки-першокласниці мідний дзвоник, останній у цьому навчальному році. Урочиста лінійка закінчилася. Учні, їхні батьки, вчителі, вихователі та гості почали розходитися. Школа широко розчахнула свої двері – прощайте вчорашні діти, а сьогодні – парубки й дівчата, випускники – перед вами тепер доросле життя! Як воно складеться – ніхто не знає. Ви станете татусями і матусями, оберете якусь професію, будете ким завгодно, але вже ніколи не – школярами! Через десятки років потому ви з ностальгією згадуватимете свою школу, яку не раз хотіли підірвати, вчителів, яких проклинали за погані оцінки, однокласників, з якими билися мало не на кожній перерві, все це та багато чого іншого постане перед вами, як найкращі спогади з дитинства. Але це буде згодом, опісля, а зараз – воля, свято, гулянка...

Дзвінка, з оберемком квітів і грамотою "За сумлінну працю та професійну майстерність", яку їй щойно вручив директор школи, стояла в затінку беріз і чекала на подруг. Вони всі разом збиралися відсвяткувати закінчення навчального року в найближчому кафе.

Теплий весняний вітер грався пасмами темно-русявого волосся жінки, загортав поділ синього з білою облямівкою плаття, цілував на щоках рум'янець, заглядав у волошкові очі, обнімав стрункий стан, і задоволений, летів собі далі. Дзвінка сьогодні гарно виглядала – ось уже цілий тиждень вона висиплялася!

Нарешті підійшли вчительки, Зоя та Інна. Обидві причепурені, зі стильними зачісками, в новому купленому задля такої okazji одязі (але із старим наповненням душі), усміхнені й щасливі, адже нарешті пекло навчального року закінчилося, і тепер можна відпочити по-справжньому.

– Ну, що ходімо? – запитала Зоя.

Та, як це часто буває, несподівано в Дзвінки озвався мобільний телефон, предмет зв'язку й комунікації, який увійшов у наше повсякдення так тісно, що навіть важко уявити, як ми раніше без нього давали собі раду. Та жили якось... Дзвонила випускниця, яка впродовж року ходила на додаткові заняття з української мови та літератури, готуючись до ЗНО, просила завтрашню зустріч перенести на сьогодні, бо вони всією сім'єю терміново їдуть увечері з міста на два тижні. Дзвінка погодилась, і тепер стояла перед подругами, як голий серед натовпу, розгублено кліпаючи очима.

– Я так розумію, – здогадалася Зоя, – ти з нами не підеш?..

– Мабуть, ні... Заняття...

– То пропусти. Такий день...

– Не можу, за нього вже заплачено, – зітхнула Дзвінка.

– В тебе завжди щось не складається, – дорікнула Зоя.

– Я ж ненавмисне...

– Добре вже... – заспокоювала Інна. – Не переймайся. Зберемося іншим разом.

Попрощавшись, вчительки розійшлися.

...Ліфт на третій поверх піднімався важко: скрипів, вищав, сопів, ніби старий

дідуган. Дзвінка вже й пожалкувала, що не пішла сходами, але сунути в руках три сумки з продуктами, не хотілося. Нарешті двері з гуркотом відкрилися, і вона вискочила із затхлого – в кутку блистіла частково підсохла мокра пляма – ліфта-бляшанки. Підійшла до дверей своєї квартири, трохи затрималася поки знайшла ключ, аж раптом почула за спиною:

- А, що, сусідонько, як будемо жити далі?..

Дзвінка озирнулася. Позаду горою височіла сусідка Неля, яка жила поверхом нижче. Її перекошене від люті обличчя набрало бурячкової барви, "друга борода" звисала, як у бульдога, а частково відкритий рот оголював криві зуби.

- Щось сталося? – запитала Дзвінка.

- Сталося, сталося... – кривлялася Неля. – Твій пещений синуньо знову цілу ніч і цілий день слухав голосно музику! Меломан!.. А ти хіба не чула?..

- І не цілу ніч і не надто голосно... – боронилася Дзвінка.

- Так, шибки ще не повилітали!.. Знаєш що, сусідонько, або ти його втихомириш, або я викличу міліцію!

- Добре, я з ним поговорю.

- Поговорить вона... Паском треба... Але ти ж у нас педагог – словом виховуватимеш.

- Він уже дорослий...

- Та ви всі там одне кодрло! – крикнула Неля. – Я тебе попередила!..

І сусідка-гора важко дихаючи, поповзла сходами вниз. Дзвінка зітхнула, хороший настрій, який був впродовж дня, зіпсовано. А попереду – розмова з сином.

Вчителька рвучко відчинила двері своєї квартири і мало не оглухла. Сучасна "важка" музика гримотіла на всю хату.

- Сашко! – крикнула з порога Дзвінка.

Її слова зависли в повітрі, наповненому ревом музичних звуків. Роздратована, вбігла в кімнату до сина, різко виключила колонки.

- Ма, ти що?.. Того?.. – витріщився син. – Охолонь... Не скандаль, щоб потім не плакати...

Дзвінка ледве стримувалася.

- Мені вже сусіди не дають спокійно пройти додому через твою музику... – сказала сердито.

- Хто?.. – усміхнувся хижо Сашко. – Ота стара товста корова?.. Я в себе вдома, що хочу, те й роблю!

- Ти живеш не на хуторі, а в місті, і за стіною в тебе – люди. Слухай музику тихіше або одягай навушники.

- Ага, щас... Ро-о-зіг-нав-ся...

І Сашко знову включив колонки на всю гучність. Дзвінка знову вимкнула.

- Не змагайся! – рішуче.

- А то що?.

Задиркуватий тон, зухвалий погляд колючих сірих очей, повне несприйняття і

войовничість, все підказувало їй, що розмова з сином переросте в чергову сварню.

Почувши різкі голоси, з кухні приплентався Степан. В кімнату несміливо заглянула неголена, підпухла, наче кимось зумисне пофарбована в синьо-фіолетовий колір, пика. На голові в різні боки стирчало закуйовджене волосся, а погляд побляклих очей невиразно блукав довкола.

- Синуньо, чого шумиш? - спробував жартувати Степан.

- А ти, взагалі не лізь! - гаркнув Сашко. - Йди лучче проспись...

- Ти як з батьком говориш?

- Який з тебе батько?... Так, одне недорозуміння...

- Ах, ти, щеня!..

- Якби твоя морда менше г'ванділа, то не носила б синяки... - чи то жартував, чи то погрожував Сашко.

Тут уже Степан не стримався, замахнувся на сина кулаком. Але хміль у голові повів його не в той бік. Рука мигнула в повітрі, злегка ковзнувши об шафу, ноги перечепилися за килим, і він з гуркотом завалився посеред кімнати.

- Бля... - озвався лайкою.

- Божевільня якась!.. - вигукнула Дзвінка.

Виховний процес, уже вкотре, не відбувся. Точніше, відбувся, але за старим сценарієм: вона пояснює, син не згоджується і відгавкується, а чоловік у їхню суперечку вкидає свої недолугі слова. І нічого з цього путнього не виходить. Теперішні діти живуть у своєму світі, послуговуються своїми цінностями, і педагогіка тут безсила.

Дзвінка спересердя махнула рукою, пішла на кухню розпаковувати сумки. Слідом за нею припхався Степан.

- Ти чула? Ні, ти чула?.. Яке малолітнє хамло... - обурювався він.

- Яке виховав...

- Ага, виховаєш тут... Йому палець в рот не клади - вмить відкусить!

Дзвінка мовчала. Мила посуд і потай ковтала сльози. Такі розмови, які часто переростають у сварки в їхній сім'ї не вперше. Пора вже й звикнути. Та вона не може. Мириться, терпить, але не приймає як норму. Вихована татом художником, чутлива натура, прагнула зовсім інших відносин. Часто бунтувала, але нічого змінити не могла.

- Чого не обзиваєшся?.. - чіплявся Степан. - Може ти з ним за одно?..

- Яке "за одно"?.. Що ти мелеш?.. Ти б краще з сусідкою поговорив, а то справді викличе міліцію.

- А мені плювають!..

- А штраф хто платитиме, ти?

- По цимбалах... М-да... Давай краще щось жерти...

- Зараз звариться картопля...

- Остобридила!.. Три рази на день картопля, хіба я кабанчик який, чи що?

- А ти купи м'яса - буде краще!

- То ж бачиш, не платять... - вивертав кишені Степан.

- А пити?..

- За свої... Да...

- Ну, то і їж за "свої"! - відрубала Дзвінка.

Їй уже добряче набридла ця беззмістовна балаканина...

Якийсь час на кухні було тихо. Біля ніг терся чорно-білий кіт Мурзик - просив їсти. На плиті враз щось голосно заскавчало. Саме закипіла картопля, і біле шумовиння повзло по стінках каструлі, піднімаючи кришку вверх. Дзвінка прикрутила газ і аж тепер зауважила, що вона ще у святковому платті. Вирішивши переодягнутися, подалася в спальню. Степан потюпав за нею.

Тоненьке плаття легко зсунулося з плечей, оголивши на якусь мить перед чоловіком смагляве тіло. Степан дивився на жінку, ніби бачив уперше.

- А ти в мене гарненька, - прицмокнув. - Дай хоч цьомну...

Ведений раптовим бажання, він вхопив Дзвінку за плечі.

- Відчепися, - відштовхнула.

- Ой, ой... Які ми недоторканні... Ти моя законна жона, і я маю на тебе право... Де схочу - там тебе й візьму! Да...

Дзвінка не зважала на його погрози, вона добре знала, що далі пустопорожніх слів справа не дійде. Ось уже цілий рік у них не було ніякого інтиму. Степан всю свою чоловічу силу пропив. Лишилася тільки хвальба. Вона одягла халат і, сівши на ліжку, заговорила спокійно, наче мова була не про них.

- Степане, давай продамо квартиру і розійдемося по-людськи. Я більше так не можу. Син уже виріс, ти п'єш щораз більше - це не життя...

- Тобі щось не подобається?.. Двері бачиш - вйобуй!.. Я не держу...

Далі керувати собою Дзвінка більше не змогла. Довго стримувана образа бризнула з очей потоками сліз. Нехай течуть... Поглядом, крізь пелену мокроти, блукала по кімнаті, враз чомусь зупинилася на іконах. Довго дивилася, проказуючи подумки молитву. Відчувала, що терпіти стає вже несила. Благала полегшення, якийсь вихід, якесь рішення.

- Ма, - гукнув з коридору син, - давай їсти, бо я вже йду гуляти.

Далі вона готувала їсти, син кудись пішов, чоловік кілька разів бігав на базар за "мерзавчиком", став щораз більш п'яним, говорив сам до себе, згадував армію, когось рятував, у чомусь клявся, грав на баяні, слухав музику 80-х, бив поклони, обнімав кота. Українські слова мішав із російськими, польськими та німецькими. Так могло тривати до ранку.

Дзвінка вийшла на балкон. Стояла й розгублено дивилася на місто. Небо затягнули темні хмари, придавлені вагою вологи, висіли низько-низько і, здавалося, ще мить - проллються теплим травневим дощем. Десять далеко розчахнулася навпіл блискавка, неголосно озвався грім. Дихалося важко. Щось невимовлене словами тиснуло в грудях, пхалося до горла, стукотіло в скроні. Раптово захотілося покинути все до бісової матері! Все - сина, чоловіка, місто, роботу... Зникнути, розчинитися, випаруватися, загубитися, щоб ніхто не знайшов. Якщо не назавжди, то хоча б на якийсь час - рік, місяць, тиждень...

Бажання виявилось настільки сильним, що Дзвінка прокручувала в голові можливі варіанти його рішення. І тут вона згадала татову рідну сестру тітку Ганну, яка жила в селі, за п'ятдесят кілометрів від Луцька. Тітка мешкала одна і часто запрошувала її до себе в гості. Та все якось не складалося. Робота, справи... Зараз ніщо не заважало. Хотілося лише одного – якомога швидше вийти з цієї двохкімнатної, яка пропахла перегаром, душила смородом шкарпеток і тиснула кам'яними стінами, квартири. Негайно!..

Мої думки – птахи. Жайворонком зависають у небі, лелекою здійснюються попід хмари, ластівкою повертаються до рідної стріхи. А то знову – шулікою падають на землю, чайкою квилять над озером або ж сумно курличуть журавлем. А буває сміються, наче соловей, весело стрибають горобчиком або ж безтурботно щебечуть, ніби синичка.

Думки, немов птахи...

То вони є, то їх нема...

Дурням жити легше.

Їх більшість. Вони не роздумують про життя, вони просто живуть.

Як викинути з голови розум, що продукує сумні думки, в'ялить серце, сіє зневіру й апатію?

А, може, то зовсім не розум?

Що ж тоді?...

Р. 4

Вона двічі перепитала куди йде цей автобус. Їй не зовсім ввічливо відповіли: "Хіба не вмієте читати?..." Авжеж, вміє. І читати, і писати, ще й інших учить. Але зараз Дзвінка дивилася на трафарет із написом і не могла стулити до купи кілька букв. Якась пелена висіла перед очима, застинала напис і плутала чорні знаки, наче вправний гравець карти. Думки, мов отара без пастуха, розбрелися кудись, не докликатися.

У салоні автобуса всього кілька людей. Це добре. Ніхто не штовхається, не галасує, багато повітря. Цей вечірній рейс останній. Дзвінка займає одиноке сидіння біля вікна і встромляє свій погляд у шибку. Невдовзі з'являється водій, збирає гроші з пасажирів, сідає за кермо, повертає ключ, бурчить щось до себе і, врешті-решт, заводить двигун.

Попетлявши міськими вуличками, автобус виїжджає на трасу. Двигун, ніби кіт на припічку, одноманітно воркотить, його намагається заглушити музика з радіо "Ретро — FM".

Дзвінка понуро дивиться крізь давно немите вікно і зауважує, що надворі почав падати дощ. Спочатку дрібний та рідкий, а потім, як сипоне!.. Справжнісінька злива. Важкі краплі голосно тарабанять по бляшаному даху автобуса, брудними струмками стікають сивим склом, і їй здається, що весняний теплий дощ плаче. Плаче разом із нею. І не розібрати де дощ, а де сльози.

Сьогоднішня поїздка, а точніше втеча з дому нічого не вирішить, лише дасть можливість якийсь час перепочити один від одного, зібратися з думками та відновити душевні сили. Степан пити не покине, хоча й не один раз намагався це зробити –

кодувався, вдавався до ворожок, і навіть до монаха їздив – все марно. Раніше ще хоч на роботу ходив, а тепер сидить удома, працює тільки на "шабашках", аби заробити собі на пляшку. А інколи ще й у неї просить гроші на цигарки. Як усе це набридло!..

Миготіння за вікном, коли села змінювали поля, а поля – ліси, було приємним. Вколисана хитавицею автобуса, Дзвінка мрійливо, крізь пелену дощу, розглядала краєвиди. Їй хотілося, щоб ця поїздка не закінчувалася. Отак їхати і їхати – і ніколи не зупинятися. Події, люди – все проходить повз. Ти не є учасником, а лише спостерігачем. Тоді тебе ніщо не бентежить, ніщо не обходить, ніщо не турбує. Ба, навіть робиться цікаво. Бути в цьому житті в глядацькому залі – тільки так можна вижити і не збожеволіти. Але хто ж тоді зіграє твою роль? І знову – грати роль?.. Але, мабуть, жити – це відповідно до обставин – приміряти на себе різні ролі. Та як їх грати без зворушення, без емоцій, без переживань?.. Цього ніхто не навчить.

Дзвінка задумалася й не помітила, що вже приїхали.

– Кінцева! – гукнув водій. – То ви виходите чи як?..

Звісно, виходить. Вона взяла свій пакет, подякувала і зійшла.

Дощ уже зовсім перестав падати. Шосейка, викладена ще у сімдесяті роки совєцької епохи, виблискувала мокрими плямами шпичастого каменю. Крізь роздерті клапті патлатих хмар синіло небо. Випогоджувалося. Повітря дзвеніло тишею, ясніло чистотою, пахло свіжістю. Земля парувала теплом. Зачарована красою сільського пейзажу, Дзвінка якийсь час просто стояла, милувалася і дихала. Дихала на повні груди. Згодом рушила неквапним кроком центральною дорогою, відтак звернула праворуч. Чимале, розгалужене на кілька вулиць село лишала збоку і далеко позаду. Щоб добратися до тітки Ганни, мусила пройти широкий луг, а за ним – невеличкий лісок. Розмокла ґрунтова дорога блимала калюжами, прилипала болотом до взуття, скакала чорними дрібними цятками на голі литки.

Зелений луг, скроплений теплим дощем, розпластався широко й красиво. У призахідних променях сонця трава стала ще більш насичено-зеленою, то тут, то там мерехтіла розсипаними кимось кольоровими пацьорками.

Аж ось і ліс. Багатолітні сосни, напоеві вологою, завмерли у величі й мовчанні. Повітря, ніби видобуте із самої живиці, всотувалося в легені, мастило їх цілющим бальзамом, входило в кожну клітину.

– Господи, як тут хороше! – вигукнула захоплено вчителька.

Десь зникла тривога, минув біль, натомість прийшов спокій і якась дитяча радість, а разом із ними переконання, що все буде добре. Прискорила крок. Раптом біля величезної калюжі послизнулася: ноги роз'їхалися в різні сторони, руки, наче крила, залопотіли в повітрі – аж пакет відлетів десь у кущі, – плюх! – і приземлилася посеред води, по самісінькі груди, вся заляпана болотом. Все сталося настільки швидко й несподівано, що Дзвінка не знала плакати їй чи сміятися.

– От, халепа, – промовила сама до себе. – Тільки й цього бракувало...

– Ква-у, ква-у, – озвалася поблизу зелена жабка і, налякана вчителькою, плигнула в траву.

Дзвінка розуміла, що має встати, вийти з калюжі... Але не хотілося. Вода була теплою, хоч доволі й каламутною. Бруд з тіла змити легко, а от з душі... А тут усе природне, натуральне...

Дзвінка вийняла руки з води. Прискіпливо розглядала їх, милуючись, як повільно сповзає й стікає аж до ліктів в'язка й чорна багнюка. Згадалося дитинство. Вони разом із двоюрідною сестрою Ксенею навмисне лізли в густе болото, намазували ним руки і ноги – робили такі собі чобітки та рукавички. Коли сонце висувало багновицю й вона сіріла та тріскалася, неприємно стягуючи шкіру, тоді лізли у воду й змивали її. Було цікаво. А тепер?.. Тепер – розгублено...

Враз Дзвінка почула якийсь шум і тонюсіньке дзеленькання. Спочатку вирішила – то їй у вухах дзвенить, але, прислухавшись добре, збагнула, що дорогою їде велосипед. Так, сумніву не було, вона вже виразно бачила чоловіка, який крутив педалі і швидко наближався. Дзвінці, наче хто жару сипонув у лице, відчула, як воно спалахнуло й почервоніло аж до коренів волосся. Від сорому захотілося сховатися під воду, розчинитися в багнюці, зробитися невидимою... Але вже було пізно...

Незнайомець зупинився на краю калюжі, зістрибнув із велосипеда і, пильно розглядаючи вчительку, запитав:

– Як ви тут опинилися?..

Від його прискіпливого погляду Дзвінка ще більше знітилася, потупила очі в брудну каламуть води.

– Давайте, допоможу... – простягнув руку чоловік.

– Котіться собі далі! – відрубала Дзвінка.

Вона сердилася, але не знала на кого: чи то на себе заболочену, чи на нього чистого та привітного, чи на літній дощ, що так сильно розмочив землю...

– Ну, що ви... Я вас тут одну не залишу. Давайте руку. Не бійтеся...

– Ви ж замажетеся... – вже лагідніше Дзвінка.

– Нестрашно, помиюся.

Його теплий, приємної тональності голос, якимось заспокійливо впливав на неї. Нарешті Дзвінка звела свої волошкові очі й зустрілася з темними, майже чорними очима-іскринками. Незнайомець ледь помітно посміхався в акуратно вистрижену смолянну бороду, яка гарно обрамляла його засмагле обличчя. Чорне волосся на скронях злегка посріблила сивина. Чоловікам це додає шарму, а жінкам – років. Тоді вона ще подумала, що йому десь сорок років. І не помилилася.

Простягнута незнайомцем рука, застигла в повітрі, звала й кликала. Врешті-решт Дзвінка зважилася і подала свою заляпану болотом правицю. В цю мить їй чомусь захотілося з усієї сили шарпнути цього добренького дядечка, який прикотився на двоколісному транспорті невідь звідки, щоб він теж скупався в багнюці й не був таким випещеним і чистеньким. Та вона цього не зробила.

Коли вийшла на сухе, з брудного плаття, що геть стало прозорим і ліпким, підкреслюючи всі випуклості фігури, цюркотіла вода.

– Ого, яка ви мокра... – сказав усміхаючись чоловік. – Наче...

- Наче хто?..

- Болотяна царівна...

- Невже?

- Саме так.

І вони обоє засміялися. Щиро і по-дитячому, як давні друзі.

- Вам треба вмитися, - говорив далі незнайомиць. - Ходіть я покажу. Це теж калюжа, але на траві. Вода там чиста і доволі тепла.

Дзвінка вагалася.

- Ходіть... - наполягав він. - Тут недалеко.

Зрештою, вона погодилася. В кущах знайшла свій, знічев'я закинутий пакет, згадала, що там є чистий халат. От і добре, матиме в що переодягтися. Спочатку вони йшли дорогою, потім звернули ліворуч на широку просіку. Кілька метрів, і - перед ними відкрилася невеличка галявина, вся поросла бузком. Кущі саме рясно цвіли і пахли так сильно, що аж забивало дух. На розквітлих китицях танцювали крапельки дощу.

- Як гарно! - не стрималася Дзвінка.

- Чудово, - погодився він.

На галявині, в неглибокій ямі, виблискувало чимале плесо води.

- Не ставок, - зауважив незнайомиць, - але помитися можна. Прошу... Коли закінчите - гукнете. Я буду за кущем.

Дзвінка роззулася й несміливо ступила у воду. Спочатку мила руки, ноги, лице. Але митися треба було скрізь! Кілька разів зиркнувши на кущ бузку, після кількох хвилин вагання, вона зняла плаття, тоді - труси (вони теж були в болоті) і, залишившись в одному ліфчику, присіла в теплу й прозору калюжу. Приємна дрозь пробігла шкірою. М'яка, ніби настояна на любисткові, в якій купала її в дитинстві тітка Ганна вода, лагідно огорнула тіло. Дощова купіль нагадала щось до болю знайоме, але давно забуте, від чого робиться так хороше на серці, що аж хочеться співати.

Вимившись дочиста, Дзвінка вийшла на траву, витерлася сухою частиною плаття, одягла рожевий з білими квітами халат.

- Я вже готова! - гукнула.

Він дивився на свіжу, дещо засоромлену молоду жінку й милувався.

- Ви - чарівна, - сказав. - Очі - волошки, вуста - маки, волосся - темна ніч... Ну, просто богиня...

Уже вкотре за сьогодні, вона зніяковіла й не знала, що відповісти. Сказані компліменти прозвучали щиро, і їй стало приємно.

- Як вас звати? - запитав.

- Дзвенислава, - тихо.

- Дзвенислава... - повторив. - Дзвінка і Слава... Це нетутешнє ім'я.

- Ні, - сказала вчителька. - Мої дідусь та бабуся родом із Галичини. На Волинь вони переїхали ще за Польщі.

- Тепер зрозуміло... - сказав і додав: - А я називаюся Михайло. Тепер ми вже знайомі.

Вони йшли лісовою стежкою поруч: вона збентежена, він зацікавлений. Пахло бузком, хвоєю, дощем. Зовсім поруч виспівував соловейко, пророкувала роки зозуля. На ліс опускався вечір.

- До кого ви приїхали? - допитувався Михайло. - Всіх місцевих я знаю.
- До тітки Ганни, що живе біля лісу. Онде видніється її хата.
- Гуцулки?
- І це вам відомо?
- Тут село, і тут всі про всіх все знають, - сказав Михайло.
- І то правда, - усміхнулася Дзвінка. - Ну, бувайте... Дякую, що провели.

Вона пішла - легка й граційна, залишаючи сліди босих ніг на мокрій землі. Він ще якийсь час стояв на дорозі, дивився їй у спину, а тоді сів на свій велосипед і поїхав додому.

Якось я клацала пультом, перемикаючи канали в пошуку чогось цікавого, аж натрапила на фільм, здається, французький, який уже закінчувався. Ні назви фільму, ні про що він - не пам'ятаю. Але одна фраза, сказана героїнею, засіла мені до голови. Вона звучала так: "Писання - це вишуканий спосіб звільнитися від нудьги і забути про те, чого нам бракує".

Правдиві слова!

Я б ще додала, що це гарний спосіб, звичайно, на короткий час, притлумити в собі біль, переключитися, пофантазувати. Та не для всіх він надається.

Р. 5

Хата тітки Ганни, ніби тікаючи якнайдалі від людей, стояла осторонь села, під самим лісом. Зелена стіна сосон на краю обійстя дарувала захист у негоду, а в спеку - прохолоду.

З одного боку - праліс, а з другого - поле. Вітер подує - зелена пшениця зашумить, завирує, покотить, немов широке море шовкові хвилі ген-ген, хлюпне ними аж у небокрай, і знову тихо. Далечінь, простір, безмежжя...

Ганна вийде рано-вранці з хати - посміхнеться сонцю, вклониться землі, помолиться Богу і порається собі помаленьку. Курей випустить із курника, всипле їм зерна, собаці Британу дасть вареної страви, двом котам наллє молока, а тоді й сама щось поїсть. Колись, як ще жив її чоловік Петро, то й корову тримали, а тепер нема. Постарілась вона, не дає вже ради.

- Охо-хо-хо... - зітхне стиха і потюпає на квітник.

А в квітнику тому, як у казці! Таке розмаїття і різнобарв'я квітів, що аж очі вбирає! Ганна садить, сапає, милується, розмовляє з ними. Дехто каже, що вона геть з розуму вижила, з рослинами говорить. Інші ж співчутливо кивають головами, мовляв, аякже, одна цілі дні... Можна й слова забути й оніміти зовсім. Сумно їй, самотньо...

Та Ганні байдуже до тих балачок. Мають люди язика, то нехай собі й плещуть. На те вони й люди... Їй зовсім не самотньо, хіба трохи скучно зимовими вечорами. А влітку день довгий, роботи багато, коли тут нудитись. Вона знає, що кожне деревце, кожна рослинка, кожна тваринка, - то жива істота, і мову людську розуміє. Як привітаєшся,

похвалиш, подякуєш – і квітник рясно зацвіте, і дерево врожай хороший дасть...

А люди знову: "Ганка щось вміє... Не інакше як чарівниця якась..."

А чари її – то добре слово, мовлене щиро і вчасно. Цього її ще покійний татуньо навчили, цього й вона свою дочку Ксеню вчила. Правда, донька тепер у місті, і материнська наука їй ні до чого, а вона тут, сама... Та нехай... Аби їй там добре було. А вона вже якось помаленьку доживе на цьому світі, дотягне свою лямку, в хаті під лісом, серед квітів і буйних трав, серед тиші й спокою, серед простору й привілля. Самотою...

Але частенько надвечір Ганна виходить на дорогу, пильно вдивляється, немов чекає когось.

І сьогодні вона теж стоїть біля воріт, зіперлася руками на шербаті штахети, зорить у далечінь, виглядає... А може просто так...

І видається їй, що дорогою йде якась жінка. Ні, таки справді йде. Ганна протирає старечі очі і впізнає свою племінницю.

– Дзвінка! – озивається радісно. – Невже це ти?

– Я, тітонько, я... – усміхається вчителька. – Добрий вечір!

– І ти здорова будь! – відказує Ганна. – Не думала, що приїдеш... Не гадала...

– Я теж не планувала...

Вони привітно обнялися, поцілувалися.

– І правильно, – мовила Ганна, – вирішила – зробила. Отак не заплановано відбуваються найкращі події. А я все гадаю, чого то мій Мацько цілий день миється, та так старанно, рихтельно, і писком до дверей все повертається, аж тут і гостя. Ходімо, Дзвіночко, до хати, зігрієшся, поїси, розкажеш.

Чомусь згадалося...

Тітки немає вдома, вона пасе корову на ровах або ж у лісі на просіках.

– Йдемо по суніці, – пропонує сестра Ксеня.

– Добре, – погоджуюся я. – Тільки Мушку візьмемо з собою.

Але Мушку кликати не треба, собака вже сидить на дорозі й чекає нас. Ми беремо невеличкі кошички, і – гайда до лісу!

Дрібненькі голочки хвої щільно вкривають землю, трохи колють у босі ноги. Отака собі голкотерапія!..

Нарешті ягідник. Розпластаний на галявині, розімлілий на сонці виблискує темно-червоними баньками-суніцями і пахне, пахне... Пахне літом.

Ми зриваємо стиглі ягоди: жменьку кидаємо до рота, другу – в кошик.

Коли зібрано всі стиглі суніці, низько кланяємося ягідникові й щиро дякуємо за подаровану нам смакоту. До наступного разу...

І так від ягідника до ягідника, поки не наповнимо кошички.

Вдома робимо мачанку (товчені суніці з цукром та сметаною), пригощаємо нею батьків, ласуємо самі та, обов'язково, кілька ложок, залишаємо для Мушки, вона теж любить суніці...

Р. 6

Минув тиждень, як Дзвінка на селі. Встає рано-вранці, цілий день надворі,

допомагає тітці полоти город, ходить з нею до лісу по лікарські трави, лягає із заходом сонця і спить глибоким здоровим сном. Степан далеко, і його дурне п'яне базікання разом із ним. Син Сашко на десять днів поїхав у табір із віруючими. Може, серед людей, які багато часу проводять за молитвою, він хоч трохи подобришає, бо інколи буває таким зухвалим і жорстоким, що Дзвінці здається, що в нього нема серця. Батька відверто зневажає, а від неї потребує лише грошей. Його справи та інтереси для неї табу. Часто повторює свою улюблену фразу: "Менше знаєш – довше живеш." Маленьким хлопчиком був допитливим і щирим. Дзвінка вчила його усього того, що сама знала, а найперше – доброти, любові, співчуття. Пестила, обнімала, цілувала. Хороше росло дитятко. Та в міру того, як дорослішав, мінявся. Чомусь робився замкнутим, злим, незадоволеним. Щось вона пропустила, не догледіла. Педагог, а сина не виховала. А, може, Сашко лише продукт свого часу – часу мобільних телефонів, комп'ютерів, інтернету, де віртуальний світ, замість світу реального, де спілкування через соц. мережі замість живої розмови, де ніч підміняє день, де "втикати в ящик" і "заліпати в комп" стало нормою сьогодення, а девізом: "жити треба легко й драйвово!", "сьогодні й зараз!", "все й відразу!". І тут ніякі балачки про "добре, вічне, мудре" не діють. Вони просто відбиваються, як кинутий об стіну м'яч, як каміння від щита, як крапельки дощу від парасолі. Скільки б ти не говорила, не пояснювала, не переконувала, – все марно. Єдине, що лишається, то це молитва. І вона молиться, хоч нечасто, але щиро. І сподівається, що син подорослішає, багато чого зрозуміє, зміниться...

Сонце крадькома заглядає крізь шибку, золотить білі стіни, будить. Дзвінка вже не спить, але ще й не прокинулася. Отакий собі стан легкої вранішньої напівдрімоти. Під ковдрою тепло й приємно. Час вставати, та не хочеться. І звідки воно береться оте "хочеться" і "не хочеться"?..

Сьогодні – Трійця, або ж Зелені Свята. Їхня хата ще звечора замаєна гілками клена, липи, граба, пахне зелом і, застромленими за образи, ромашками, волошками, маками, розкиданою по підлозі лепехою. Чудово! Дзвінка ніжиться в ліжку і їй здається, що вона маленька дівчинка і все найкраще ще попереду

– Вставай, сплюхо, – каже лагідно тітка, зайшовши в кімнату. – Глянь, який я гарний букет склала. Пора збиратися до церкви.

"Сплюха" посміхається, потягається, відтак спускає босі ноги на долівку. Прохолодна лепеха лоскітно торкається ступні. Дзвінка розглядає зібраний тіткою букет. Тут переважно польові та лугові квіти – бузків вогонь, кануфер, грицики, рутка, м'ята.

– Давай, хутчій... – квапить тітка. – Вже спізнюємося...

Вони обидві вдягаються у святкову одягу. Тітка пов'язує голову парчевою хусткою, купленою ще за советів, Дзвінка – біленькою шаллю.

Від тітчиної хати до села неблизько. Саме ж село розкидане, а вулички становлять ніби окремі хутори, які сходяться в центрі. Там стоїть церква св. Варвари. День погідний, сонечко вже підбилося височенько, але ще не пече. У небі сіренькою грудкою

висне жайворонок.

Жінки йдуть швидко, майже не розмовляють між собою, поспішають.

Аж ось і церковне подвір'я – зелений газон, доглянуті клумби, при вході завітчані стрічками берізки. Церква невеличка, відремонтована і, видно, нещодавно пофарбована. Золотом виблискують проти сонця бані, хрестами тягнуться в небо. Людей у храмі багато. Дзвінка з тіткою не пхаються всередину, а стають надворі. Служба триває. Гарний баритон священика і злагоджений спів хору бальзамом лягають на серце, теплом і спокоєм входять у душу. Щось величне й незбагненне наповнює груди, росте, дужчає, сльозами розчулення бринить в очах. В цю мить не існує нічого – лише молитва, церковний піснеспів й сине небо над головою.

Через якийсь час святкова відправа закінчується. Люди виходять з церкви, стають півколом, щоб освятити зілля. Дзвінка з тіткою Ганною теж чекають. Тим часом процесія наближається. Священик щедро кропить свяченою водою прихожан, вітає зі святом.

Дзвінка підвела очі і... остовпіла.

А священик, помітивши її, посміхнувся весело очима-іскринками, кивнув привітно головою і, вмочивши кропило у відро з водою, освятив і її, і зілля так рясно, що вона лиш розгублено закліпала очима.

Так, без сумніву, Дзвінка впізнала його! Чоловік у лісі, який витягнув її з болота і називався Михайлом, – був отцем Михайлом, священиком у їхньому селі, настоятелем храму св. Варвари! Тоді, він видався їй простим і звичайним, а тепер – у рясі, з хрестом на грудях – недосяжним і незбагненим. Вона часто згадувала їхню зустріч, особливо його очі-іскринки, які дивилися на неї з таким теплом...

Михайло... Отець Михайло... Аж смішно...

Коли вертали додому, Дзвінка запитала в тітки:

– Скажіть, чи добрий ваш батюшка?

– Добрий, дитино, добрий. За церкву дбає, з людьми не гордий, завжди і вислухає, і порадить, і щось підкаже. Грошей лишніх не збирає. Хто скільки може, стільки й дає, чи за хрестини, чи за похорон. Нема чого нарікати. Гріх був би відказувати на отця Михайла. Люди його поважають і, як треба – допомагають: чи бульбу посадити, чи збіжжя зібрати... А як же ж... Мусово... Село без священика, все одно що людина без розуму, – тупе...

Дзвінка злегка посміхнулася. На цьому їхня розмова про панотця Михайла закінчилася. Та чомусь у неї перед очима стояли два різні чоловіки: один – той, що зустрівся в лісі, в білій сорочці, на велосипеді і другий – біля церкви, в рясі, з кропилом у руках. Ці два образи були ніби й схожі між собою, але водночас і надто різні. Дзвінка намагалася злучити їх до купи в одне ціле, але це їй вдавалося з трудом. Хіба священик не може їздити на велосипеді?.. Звісно, може. Але його мова, його очі-іскринки, його усміх, там, у лісі...

"Ет, пусте... – врешті махнула рукою жінка. – Отець то й отець. Не варт і думати. Хіба не все одно?.. Можливо, я колись з ним іще поспілкуюся й отримаю якусь добру

пораду. Можливо.."

Тоді вона ще й гадки не мала, що її розмова з панотцем відбудеться так швидко, і що найголовніше, кардинально змінить її подальше життя.

Сьогодні мені наснився тато. Сивий і усміхнений. Він лагідно торкався своєю рукою мого волосся й примовляв: "Не журися, Дзвіночко, не журись... Якось воно добре буде. Ще ніколи не було, щоб ніяк не було..." Я засміялася. За життя цю останню фразу, мовлену бравим солдатом Швейком, тато часто любив повторювати.

Тато...

А ще, він казав: "Якого мене, Боже, сотворив, такого й маєш."

Тепер я добре розумію, що тато мав на увазі. Кожна людина, яка народилася, втиснута в заздалегідь визначені форми свого тіла, вона має певний колір очей, шкіри, волосся, якісь задатки, здібності, талант, розум, визначену стать, зріст, темперамент, групу крові і т. д. Вона ж сама цього для себе не замовила. Вона вже такою народилася! Хтось її створив. А ми кажемо – людина має право вибору. Та нічого вона немає!.. А якщо й може зробити якийсь вибір, то дуже мізерний. Здебільшого нам доводиться вибирати між хлібом або ж його відсутністю, а не між житнім чи пшеничним. Або ти їстимеш будь-який хліб, або ж зовсім ніякого. То хіба це вибір?

На людину постійно тиснуть обставини, родина, сім'я, колеги, минуле, роки... Вона багато мусить і мало що може, а ще менше через те, що не може – хоче.

Р. 7

Якось по обіді, тітка Ганна прилягла собі в холодочку відпочити, а Дзвінка пішла до лісу, щоб нарвати сунічника. Ягоди саме рясно цвіли. Взимку чай із висушеного цвіту є найкращими ліками від кашлю та застуди.

В лісі, на галявині, де Дзвінка зривала біленькі квіти в пучок, вони зустрілись знову, втретє. Випадково. Хоча, три випадкові зустрічі, це вже закономірність. Цього разу він теж їхав велосипедом, вертав із сусіднього села від свого похресника. Зупинився. Розговорилися. Дивна вийшла їхня розмова. Чи може сповідь?.. Радше розмова-сповідь.

Вони сіли на поваленій сосновій колоді, зовсім поруч один біля одного. Стиха шумів ліс, кувала зозуля, в кущах ліщини виспівував соловейко.

– Бачу, – зауважив панотець, – вас щось гнітить. Поділіться – стане легше.

Дивний спокій і тепло йшли від о. Михайла, і Дзвінка розказала йому все. Про чоловіка пияка, про сина підлітка, якому не може дати ради, про свою втому від життя, і нарешті про теперішню втечу з дому. Він умів слухати! Лише зрідка вставляв слово-друге, заохочуючи до подальшої розмови. Сама того не сподіваючись, вона довірила йому всі свої жалі та турботи.

– Що мені робити, отче? – питала. – Порадьте...

Панотець якийсь час мовчав, а тоді – взяв її за руку. Несподіваний дотик чужого чоловіка обпік пальці, сипонув жару за шкіру. Дзвінка висмикнула свою праву руку. Та він знову легенько вклав її руку в свою долоню. На цей раз вона відчула приємне тепло

і скорилася.

Очікуваної відповіді не було, натомість прозвучало таке, здавалося б природне, ніби знічев'я поставлене, запитання, яке ще більше приголомшило жінку.

- Який у вас секс? - поцікавився панотець, дивлячись прямо в очі співрозмовниці.

- Який?.. - розгубилася Дзвінка.

- От і я запитую - який? Регулярний чи ні?..

- Навіщо це вам?..

- Значить нема...

Дзвінка вже трохи опанувала себе, виразно глянувши на о. Михайла, сказала:

- Раніше - чотири-п'ять разів на рік. А зараз ніякого.

- Це погано. Ви ще молода... Саме в критичному віці... Я вас розумію...

- То що ж мені робити?.. - вже розпачливо запитала Дзвінка.

- Моліться. За себе, а найбільше за свого чоловіка. Бог милостивий. Хтозна, може він і перестане пити.

- Я пробувала. Не допомагає...

- Молитва має бути щирою, з глибокою вірою, в стані емоційного розчулення. А якщо це тільки завчений текст - нічого не вийде. Це просто слова.

- Знаю, знаю.., - закивала Дзвінка. - За вірою вашою й отримаєте. "Просіть, і - буде вам дано, шукайте - і знайдете, стукайте - і відчинять вам!" Все це так... Але крім молитов потрібно ще щось робити?

- Ну, то робіть!

- Намагалася... Не все так просто...

- Звісно, непросто...

- А, може, змиритися і не пориватися з мотикою на сонце?

- Смирення - це гарна християнська чеснота... І це дуже добре, але, тут о. Михайло усміхнувся, - тільки тоді, коли ви справді можете змиритися всім серцем і всією душею. Якщо ви приймаєте все, що відбувається у вашому житті зі спокоєм, як належне, як волю Божу. Інакше у вас назріватиме внутрішнє невдоволення, протест, бунт, який закінчиться емоційно-нервовим вибухом. Це небезпечно.

- Щось подібне я вже відчуваю. - зізналася Дзвінка. - Відомо, якщо не можеш змінити ситуацію, - зміни відношення до неї... Розумом розумію, але серцем... Не можу це прийняти. Не можу...

- Згоден. А надто коли ще молода...

- Що ж тоді?..

- Я вже казав - молитва, щира розмова з Богом. Саме в ній велика сила, яку ви недооцінюєте.

- Бог не відповідає на мої молитви...

- Не так швидко, якби вам того хотілося...

- Добре, отче, я зрозуміла: молитва, смирення, терпіння, а де ж тоді життя?.. У чому воно?..

- У тому, що ви щойно назвали.

- Я запитую вас про земні радощі. Ці гарні чесноти - це чесноти ченців або людей поважного віку. Невже я мушу терпеливо жити з п'яницею, без сну, без любові, без доброго слова, в той час, коли мої ровесниці все це мають, і, до того ж вдавати, ні, не вдавати, а справді бути смиренною, а від того й щасливою.

- Ось бачите, - сказав о. Михайло. - ви вже бунтуєте...

- Я просто так не можу! - скрикнула Дзвінка. - Не можу...

О. Михайло знову нічого не відповів, натомість легенько стиснув її пальці. Дзвінка, на диво собі, теж відгукнулася потиском.

Вони ще довго сиділи на поваленій колоді, трималися, як школярі, за руки, вдихали пахощі розігрітого літнім сонцем лісу і говорили. Вечоріло. Священик і вчителька обмінялись номерами мобільних телефонів.

- Якщо потрібно - дзвоніть! - сказав о. Михайло.

На прощання панотець ніжно обняв Дзвінку за талію й легенько поцілував у щоку. Відтак спритно осідлав велосипед і заторохкотів колесами, збиваючи сиву куряву на сільській дорозі.

Дзвінка стояла на краю лісу, вже вкотре збентежена й розгублена. Що це було?.. Розмова, тримання за руки, обійми, поцілунок... Дружня підтримка?.. Розрада?.. Бажання допомогти?.. Чого хоче від неї цей сільський, щоправда, дуже симпатичний, священик? Вона не знала. Але відчувала своїм жіночим "я", що подобається йому. І що найцікавіше - він подобався їй! Саме так, подобався. Вона сьогодні зрозуміла це чітко та виразно. Але симпатії симпатіями, а життя життям. Вона заміжня жінка, він одружений чоловік, до того ж особа духовна. Ну зустрілись, ну поговорили... Тільки й того.

А за смирення панотець правильно казав... Треба якось себе налаштувати на позитив, і спробувати мирно співіснувати зі Степаном. Бунтом та втечею нічого не зміниш. Нічого...

Ввечері, коли ліжко було розстелене і Дзвінка вже збиралася лягти спати, на її телефон прийшло перше повідомлення від о. Михайла:

"Ви дуже гарна жінка,
Пам'ятайте про це!"

Серце голосно закалатало в грудях, аж перехопило подих, а щоки залив густий рум'янець. Дивне повідомлення... Навіщо?.. Це комплімент чи ствердження, аби додати їй віри й впевненості в собі, підняти настрій?.. Дзвінка вже вкотре нічого не розуміла.

Життя - потворне і прекрасне, веселе й сумне, розумне й безглузде, талановите й бездарне, високо духовне й аморальне, сповнене любові й ненависті, воно приносить щастя й страждання, задоволення й біль - все в парі, все в єдності...

Життя багатогранне, багатовимірне, різноманітне й різнопланове. Життя - це подарунок, який хтось вирішив зробити тобі.

Ти часто дошукуєшся відповіді: навіщо?

Не питай! Все одно ніхто тобі не скаже, бо сам не знає. Хоча вдає, що знає. Існує багато пояснень і тлумачень. І ти можеш до якогось дослухатися, в чомусь себе

переконати і жити з ним. Або ж просто жити, без будь-яких запитань. Просто жити...

Якби ж можна було жити просто?..

Р. 8

Десять днів відпочинку на селі в тітки Ганни минули, і Дзвінка мусила повернутися додому, вийти на роботу, щоб разом із учнями та їхніми батьками зробити ремонт у класі.

Місто, щойно вона зійшла з автобуса, звідусіль оточило її висотними будинками, розпеченим смердючим асфальтом, безперервним потоком машин, які мчали, сигналили, газували й гуркотіли. Велелюддя перехожих миготіло щораз новими обличчями, – тільки встигай розминутися, обійти, дати комусь дорогу. Дразливим здавалося все, навіть малі діти, які бігали, кричали й плакали. Та найгіршим був сморід від спаленого бензину, котрий нахабно пхався до носа, застрягав у горлі й душив, душив... Дзвінка задихалася. Згадала, як було добре на селі, в хатині під лісом! Де лише поля, садки, пахощі хвої і квітів. Де все таке природне, просте й зрозуміле.

Та вона має звикнути до цього міського смогу і шаленого ритму, зрештою, вона ж тут мешкає, а в селі лише гостювала. Але чому ж тоді так важко?.. А, можливо, – і ця думка знову прийшла їй до голови – вона знаходиться не там, де мала б?.. Живе не своїм, а чийось життям, яке намагається прийняти, якому хоче скоритися і до якого прагне прилаштуватися... Та ніяк не може. Дивно, адже більше двадцяти років вона мешкає в місті, а такого внутрішнього тиску та дискомфорту ніколи не відчувала. Що змінилося тепер?.. Нічого, все те саме, тільки вона інша.

Невідворотна реальність, на жаль, передбачала єдино можливий варіант існування, і вона це добре розуміла. А тому йдучи знайомою вуличкою до свого будинку, Дзвінка ледве тягла ноги, понуро схиливши голову, з якоюсь приреченою покірністю, крок за кроком.

Дев'ятиповерховий велетень невпинно наближався, розкинувшись буквою Г, шкірівся білим пластиком вікон, запрошував усередину, щоб заключити в тісні обійми двохкімнатної квартири, за порогом якої все чуже й нічیه. Простір, обмежений кільканадцятьма квадратами, хоч і з усіма зручностями, видавався в'язницею із співкамерником Степаном.

Переступивши поріг свого помешкання, Дзвінка відразу ж біля дверей наткнулася на мішок із сміттям. Затхлий сморід закрутив у носі. Жінка метнулася в спальню, тоді на кухню, відчинила навстіж вікна, зробила протяг.

– О, Славка, привіт! – здивовано, але цілком дружельбно привітався Степан, помітивши дружину. – Тебе так довго не було, що я вже скучив. Не віриш?.. Бач, навіть юшку зварив.

– Добре, – байдуже відказала вона.

– Я старався, – хвалився далі Степан. – Думаю, смачна вдалася.

– А де Сашко? – тільки й запитала.

– Спить...

Дзвінка зиркнула на годинник – була четверта година дня. Здивовано звела брови,

заглянула в кімнату до сина. Він, одягнутий у спортивний костюм, лежав поперек ліжка, а що вже був великий, то ноги звисали аж до підлоги. Біля подушки стояла каструля (напевно щось їв), збоку – пляшка з недопитою солодкою водою, і, зовсім поруч, – велика пачка з-під чіпсів. Весь одяг: штани, панاما, футболки, шкарпетки, труси, куртка – рівномірно розкиданий, валявся на підлозі. Тут же, лежали рибальські вудочки, гачки, сітка... На столі працював ноутбук, а біля нього купа якихось паперів, зошити, книжки. Скраю примостилася, мабуть, ще звечора залишена тарілка з недоїдками, які старанно намагався виллизати Мурзик.

– О, Господи! – зойкнула Дзвінка і хутко зачинила двері.

– Не дивуйся, – озвався Степан. – Він сьогодні рано-вранці їздив на рибалку. Втомився...

– Я не дивуюся, просто не можу до цього звикнути. І це мій син?..

– Дивися на речі простіше, тоді й жити буде легше, – радив Степан. – То ж пацан... Вони зараз усі такі...

– Такі.., – ствердити, а чи переконати себе намагалася Дзвінка.

Подалася на кухню, заходилася прибирати. Роботи тут було чимало: все засмалене, в кіптяві, брудне. Степан, наче хороший чоловік, допомагав їй. Він уже вкотре не пив, ось уже три дні. Дзвінка навіть подумала, що ось так, у перервах між пиятикою, можна й миритися. А що?.. Живуть же люди... Головне прийняти це як факт, як долю, і не намагатися щось змінити, а що найголовніше – не бунтувати!..

Раптом телефон озвався новим повідомленням від панотця:

"Ви мені сьогодні снились."

Щось тенькнуло всередині, вона зраділа як мале дитя, й зрозуміла, що чекала на це повідомлення. Власне, Дзвінка не знала якого змісту воно буде, але воно неодмінно мало бути. Відчувала, хотіла, прагнула... Коротенька фраза, а скільки трепету, загадкової втіхи...

Він про неї пам'ятає, пише...

Маленька таємниця, що віднедавна поселилася в її серці, гріла якимось незвичним теплом, піднімала настрій. Вміло кинуті слова співчуття в її змучену, спраглу чоловічої ласки душу, пробивалися несміливими паростками незбагненого і ще досі невідомого їй почуття.

Невдовзі смачна вечеря парувала на столі, лоскотала ніздрі, збуджувала апетит, зібрала всю сім'ю. Степан, як це часто буває у пияків, вихвалявся, казав, що знайшов хорошу роботу і з завтрашнього дня піде працювати. Дзвінка слухала його пустопорожню балаканину, на знак згоди кивала головою, але не вірила жодному слову. Таке вже було не раз.

Сашко, добряче виспавшись, сьорбав юшку із зловленої ним же риби, і розказував:

– Тепер канікули, і я буду часто їздити на рибалку. Це ж так кльово! Сидиш собі рано-ранесенько на березі водойми, тиша навкруг, спокій, пташечки співають... Непорушно дивишся на поплавок і... чекаєш. Аж раптом – клює! Оце клас!.. Це треба спробувати!

Натхненне обличчя сина, його очі, що горіли завзяттям, тішили Дзвінку, вона бачила в ньому багато хорошого.

Вечір пройшов добре, наближалася ніч. Прийнявши ванну, Дзвінка, лягла в ліжку. На тумбочці лежав недочитаний роман М. Уеста "Адвокат диявола". Вона розгорнула книжку там, де була закладка, прочитала кілька сторінок, але очі склеювалися, хотілося спати.

- Славцю, підсунься.., - мостився поруч Степан.

Дзвінка відсунулась і обернулася лицем до стіни. Степан обняв її за талію, притиснувся всім тілом, гаряче дихав у потилицю. Важка рука колодою звалилася на поперек.

- Повернися, - сказав, - а то ніби сердишся...

Вона повернулася. Лежала із закритими очима і слухала, як Степанова рука рухалася тілом. Не гладила, не пестила, а просто рухалася. Без пристрасті, без тепла, без ніжності, просто: вгору-вниз, вгору-вниз... Рухалася так, як рухається змочена водою ганчірка меблями, витираючи пилку. Шар-шар, шар-шар... Жорсткі порепані пучки Степанових пальців торкалися грудей, живота, стегон. Шар-шар, шар-шар... Зшерхлі й нечутливі, ранили її тіло, ніби губка-дротянка, якою миють баняки. Шар-шар, шар-шар...

Раптом щось бридке й огидне підкотилося Дзвінці до горла. Образа впереміш із відразою роздирали груди навпіл. Чомусь захотілося не просто плакати, а вити, кричати... Голосно-голосно, до нестями... Щоб почув увесь світ і Всевишній, як їй боляче й нестерпно без справжньої чоловічої ласки та любові! А ще дужче захотілося (як це бувало в дитинстві) схилитися на татове плече і тихенько, шморгаючи носом, жалітися без слів... і - заснути в нього на руках.

- Може щось спробуємо?.. - спитав несміливо Степан.

Вона мало не прохопилася - якщо ти щось можеш, то спробуємо, але сказала інше:

- Ти впевнений, що хочеш?

- Не знаю... Треба було б... Уже стільки часу пройшло. Ти ж жива жінка...

Вона знову хотіла сказати: добре, що ти нарешті згадав, що я жінка, і що жива, і що часу стільки пройшло, та лише зауважила:

- Тут "треба" не діє. Тут має бути "хочу".

- Та я ніби й хочу, але.., - Степан затнувся. - Але він, цей дурень безмозкий, не хоче...

- Він просто не може, - зітхнула Дзвінка. - Давай краще будемо спати.

- Ну, не сердься, Славцю, - Степан заспокоював і пригортав її до себе. - Може іншим разом...

- Може...

Дзвінка притулялася своїми грудьми до його оголеного тіла і дивувалася сама собі - вона зовсім нічого не відчувала і нічого не хотіла, ніби дерев'яна. Пригадала, як раніше, десь рік тому, в неї часто виникало бажання статевої близькості з чоловіком, але можливості задовольнити його не було, і вона терпіла. Раз, другий, третій... А

потім, десь все поділося, перехотілося, перегоріло, ніби ніколи й не було. Вона вже й забула, як це робиться між людьми, в нормальних сім'ях. Забула... А може, лише відвикла... А може, десь глибоко-глибоко, на самому денці її жіночого єства ще жевріє голівешка поклику плоті... І якби її роздмухати?.. Хтозна...

Як поєднати непоєднувані речі?..

Як поєднати бажання любити й бути коханою із розумінням того, що в тебе вже ніколи цього не буде?

У сім'ї немає, а все, що дається поза сім'єю – гріховне.

Моя сестра Ксеня (а вона належить до Свідків Єгови) каже, що потрібно просити Бога, щоб забрав та знищив усі бажання плоті. Щоб не хотілося ніякої ласки, ніяких цілунків, ніякого сексу. І то нічого, що ти ще молода, нічого... Аби не хотілося. Бо від бажань наших усі наші страждання. Можливо, вона має рацію... Та яка ж людина без бажань? Овоч і тільки. Сам Бог заклав у наше серце бажання й потребу любити, а тепер треба просити його, щоб знищив?

Якими словами можна переконати спраглу людину, що вона не хоче пити, голодну, – що не хоче їсти, голу, – що їй не холодно? Якими?.. Де знайти цяцьку-бряскальце й забавити себе на тривалий час? Адже ж так живуть багато людей. Живуть... Тільки ніхто не знає як...

Р. 9

Двоюрідна сестра Дзвінки, донька тітки Ганни Ксеня Денисюк, разом із братом по вірі Семеном Кухтею ходили вулицею, яка була визначена й закріплена їхнім збором за ними, як територія для проповідування, розносили журнали "Вартова башта" та "Пробудись!", розмовляли з людьми. Свідки Єгови (а це були саме вони) стукали в двері багатьох квартир. Деякі господарі охоче слухали непрошених гостей, деякі – байдуже, а були й такі, що проганяли їх геть, викрикуючи навздогін погрози й лайливі слова. Та вони не ображались і ні з ким не сперечалися. У кожного свій шлях до Бога, і знайти його кожен мусить сам. Ще ніхто нікого з принуки нічому не навчив.

Ксеня вже понад десять років в організації.

Закінчивши десятий клас з хорошими оцінками в атестаті повна амбіцій, планів та рожевих мрій, юна дівчинка подалася до міста. Батькам заявила, що в селі, де болото в'їлося не лише в гумові чоботиська, а й в душі людські, і все просякнуте смердючим гноєм, вона нізащо не залишаться. Ксеня гарно співала й танцювала, тому без особливих зусиль вступила до культосвітнього училища. Через рік закінчила його з відзнакою. Здібній випускниці знайомі допомогли влаштуватися на роботу в міський будинок культури, вибили кімнату в гуртожитку. Все складалося якнайкраще. В село вона справді не повернулася, навіть у гості до мами приїздила дуже рідко. До двадцяти літ жила, як всі її ровесники, на повну – вчилася, мріяла, гуляла з друзями, ходила на танці. Знала ціну своїй вроді, пишалася своїми здібностями й розумом, була певна свого успіху. Заміж мріяла вийти тільки за багатого хлопця, щоб і хата, і машина, все було відразу. На одній із вечірок Ксеня, як того прагнула, познайомилася з красенем із заможної сім'ї. У них закрутився роман. Дівчина дуже закохалася в хлопця, він теж

полюбив її. Справа йшла до весілля. Аж тут сталася подія, яка перевернула все догори дригом, кардинально змінила погляди і змусила жити зовсім по-іншому.

Пізно ввечері хлопець повертався машиною додому із відрядження. Темінь, мокра дорога бралася морозцем, водій чи то задрімав, а чи просто не впорався із кермом, і... аварія. Дізнавшись страшну новину, Ксеня плакала, ридала, кричала, рвала на собі волосся, а тоді – раз, і притихла. Замовкла, неначе заніміла. Після похорону не жила, а лише існувала. До всього збайдужіла. Нікого не хотіла бачити, ні з ким не хотіла говорити. Замкнулась у собі, та у своїй маленькій кімнаті в гуртожитку. З ким ще сяк-так спілкувалася, то це з Дзвінкою. У такому стані протрації, між небом і землею, одного разу її відвідали Свідки Єгови. Кілька влучних слів, кинутих у змучену душу дівчини, зав'язалась розмова. Згодом такі візити стали регулярними. Спілкування із Свідками переросло в тісну дружбу. З'явилась реакція на оточення, блиск в очах, бажання щось робити. Спочатку, будучи зацікавленою, вона просто вивчала Біблію, ходила на зібрання громади, слухала промови. Якийсь час була не охрещеним вісником, а згодом на одному Конгресі, що проходив улітку на велелюдному стадіоні, прийняла хрещення і стала однією із них – стала сестрою організації Свідків Єгови.

Через ту жахливу трагедію її життя розчахнулося на до і після. Теперішня Ксеня цілковита протилежність Ксені тій, що була раніше. Не по літах доросла, поміркована, зрівноважена, доброзичлива, яка свій кожен крок, рішення, а навіть думки звіряє із Святим Письмом, намагається жити так, аби після смерті отримати вічне обіцяне Єговою життя, бо в цьому світі все тимчасове – і радість, і горе. Карі очі ще більше потемніли, русьве волосся посріблила легенька паморозь сивини, а усміх став скупим, наче позичений. Єдине що лишилося незмінним, то це її нелюбов до села.

Доля прихилилася до Ксені й подарувала їй хлопця, брата Вітю, який згодом став її чоловіком. У них нема палкого кохання, проте є дружня сім'я та двійко дітей. Тепер Ксеня черпає сили й отримує підбадьорення з промов на зібраннях, а також на конгресах Свідків Єгови, які відбуваються тричі на рік. Часто ходить у служіння, яке приносить їй неабияке задоволення, дає розуміння необхідності донести Слово Боже до людей, адже сказано – що задарма отримали, те задарма й віддійте.

Цього теплого літнього вечора, розпрощавшись із Семеном, Ксеня верталася додому, роздумуючи про своє, пильно дивилася під ноги, наче щось шукала, аж несподівано наткнулася на Дзвінку.

– Привіт, сестро! – вигукнула весело. – Рада тебе бачити.

– Привіт! Добре, що ми зустрілись, можемо побалакати, а то, останнім часом, лише по телефону й спілкуємося.

– Твоя правда, – згодилася Ксеня. – Давай десь посидимо... Може в парку?..

– Гаразд, – кивнула Дзвінка.

Слово парк тут не зовсім точне і дещо перебільшене, бо йшлося про невеличкий скверик біля школи, який мав лише одну центральну алею з кількома бічними доріжками, оце й усе. Але нещодавно його окультурили: вмонтували з десятків лавочок, біля кожної поставили смітники, вкрутили лампочки в ліхтарі. Під склепінням дерев

було свіжо та прохолодно.

Сестри вибрали вільну лавку під липою, зручно вмостилися.

- Ну, - першою озвалася Ксеня, - як село, як мама, як відпочинок?

- Село потопає в квітах та зелені, мама - здорова, тобі вітання переказує, відпочинок вдався...

Дзвінка затнулася. Настала невеличка пауза.

- Значить, - мовила Ксеня, - все гаразд? Але чому я про це запитую, досить на тебе глянути - і все зрозуміло!

- Що зрозуміло?.. - спаленіла Дзвінка.

- Щастя світиться в твоїх очах.

- Нічого там не світиться...

- Мене не проведеш, - усміхнулася Ксеня. - Давай, розкажуй...

Дзвінка вже давно хотіла поділитися своє таємницею з сестрою, адже нікого ближчого крім неї не було. Подружкам не довіряла, язикаті й заздрісні. А сестра, мабуть, зрозуміє, щось підкаже...

- Ти знаєш, - почала стиха, - я познайомилася з одним мужчиною... Точніше він не зовсім мужчина...

- А хто? Гей?..

- Ні... Він... священик.

- Священик, ну і що? Що далі?.. - не розуміла Ксеня. - Ти йому висповідалася і тобі стало легше...

- Так, та не зовсім. Ми заприятелювали...

- Дружба з духовною особою, це добре.

- Розумієш, - пояснювала Дзвінка, - тут не зовсім дружба, точніше зовсім не дружба, а, може, й нема ніякої дружби.

- Щось ти плутаєшся у визначеннях. Кажі прямо.

- Ми з ним гуляли, багато говорили, він тримав мене за руку, а на прощання обняв і поцілував у щоку... А зараз пише різні повідомлення. Як по-твоєму, це дружня підтримка чи щось інше?..

- По-моєму це "щось інше". Наші старійшини дуже часто вислуховують сестер із різними проблемами, дають їм поради, але ніхто їх не тримає за руку, а тим більше - не цілує.

- Давай не будемо "наші", "ваші". - трохи розсердилася Дзвінка.

Частенько, коли розмова між сестрами заходила на релігійну тему, Ксеня намагалася підкреслити правдивість своєї віри. Вона так і казала: "Ми ті, що знаємо правду і живемо в правді." Дзвінку це обурювало. Вони інколи навіть сперечалися, але ніколи серйозно не сварилися. Так було й цього разу.

- Не сердься, - примирливо мовила Ксеня. - Я не критикую, лише намагаюся відповісти на твоє запитання.

- І?..

- Мені здається, він хоче тебе як жінку.

- Не вірю... Він же священник...

Ксеня усміхнулася.

- Ти ще така наївна, хоча тобі вже далеко не шістнадцять. Гордися, Дзвінко, тобі випала велика честь... Не на кожному зверне увагу духовна особа!

А Дзвінка й справді не знала, що їй робити радіти чи сумувати, плакати чи веселитися. Слова, сказані сестрою, змусили серйозно задуматися: чого ж насправді хоче від неї цей сільський священник, панотець Михайло, пастир і наставник, який кожної миті повинен пам'ятати, ким він є. Адже священник, це не робота, а покликання, і перестати ним бути, скинувши рясу, неможливо. Сан священнослужителя дається не тільки для виконання відправ церковних, він на все життя, а, може, й після нього.

А з другого боку, вона добре розуміла, що подобається йому. Це бентежило та водночас будило в ній інтерес, досі незнаний, чимось схожий до спортивного: що ж далі?.. Легкий флірт, який вона допускала в своїх думках, піднімав самооцінку, додавав впевненості, вносив пожвавлення в думки та вчинки і, як будь-якій жінці, був потрібен. Гра, яку вони розпочали вдвох, забавляла й водночас лякала. Але зупинити її Дзвінка не хотіла. Поки-що...

І де ж та правда?..

У кожного своя.

А якщо своя, то це тільки його?

А де ж моя?..

У тебе.

А де ж та правда, що в усіх?..

У кожного з них.

То хіба ж це правда, якщо в кожного своя?..

Має бути одна... Однакова... Для всіх...

Неділя. Ранок.

Сиджу в парку на лавці, намагаюся записати кілька рядків до свого щоденника, та нічого не лізе до голови.

Споглядаю природу, слухаю спів пташок, милуюся грою світла й тіней.

Без думок...

Так буває рідко.

Його Величність, Спокій, зараз, тут...

Р. 10

Переписка між Дзвінкою та о. Михайлом у форматі смс повідомлень тривала.

О. Михайло: "Доброго ранку, Дзвіночко! Що робите?"

Дзвінка: "І вам доброго дня. На роботі."

О. Михайло: "Як ваші справи?"

Дзвінка: "Добре. Вашими молитвами..."

О. Михайло: "Не сумнівайтеся."

Якщо ж повідомлення не було вранці, значить воно обов'язково прийде ввечері. Майже кожного дня озивався телефон, і бодай фраза висвітлювалася на екрані. Дзвінка

вже настільки звикла до такого спілкування, що й не уявляла собі, як може бути інакше.

Одного разу панотець запитав, коли вона знову приїде в село. Дзвінка не могла відповісти, хоча в неї й розпочалася відпустка, яка тривала аж до вересня. Аж тут трапилася нагода: тітка Ганна збиралася на весілля до дочки своєї подружки аж на Львівщину. Просила її побути на господарстві кілька днів. Вона погодилася і написала:

"Приїду в найближчу суботу."

О. Михайло: "З нетерпінням чекатиму зустрічі."

Дзвінка: "Я теж..."

У грудях радісно затремтіло. Розум питав навіщо? А душа співала.

Тітка Ганна поїхала ще вранці (дорога ж неблизька), а Дзвінка цілий день ходила сама не своя. В очікуванні та передчутті. Вона зварила їсти, прибрала в хаті, старанно вимила підлогу, застелила ліжко та диван святковою, як каже тітка, капою, накормила курей, пса, котів, а тривога не полишала. Подалася в садок. Саме достигали вишні. Зірвала кілька, скуштувала, солодкаво-кислий смак морель розлився в роті, червоним соком зафарбував уста. Вона рвала й їла, рвала й їла, ніби вперше. Аж коли набила оскому, залишила стару розсохату вишню, пішла на квітник. Бажання прикрасити хату квітами з'явилося раптово і видалось їй дуже доречним. Довкола гарно цвіли троянди, ромашки, маки, лілії. Дзвінка вагалася. Вона любила квіти, але шкодувала їх зривати. Гладила рукою, всміхалася, милувалася, вдихала пахощі. Мабуть, так нічого й не зрізала б, та помітила одну, свіжо зламану лілію, підняла. Додала до неї кілька гілочок м'яти – і букет готовий.

А над лісом уже висів вечір, невідворотно наближаючи час зустрічі.

Дзвінка чекала побачення й боялася. Вона, ніби школяр, котрого викликали до дошки – проказав перші букви абетки й замовк з переляку. Наче художник-маляр, що заґрунтував полотно і спинився в творчій паузі. Немов боксер, який вийшов на ринг, стоїть розгублений і думає – битися чи ні, ану ж противник сильніший?

Тепер, коли ти біжиш з горбка, і твій крок набирає щораз більшого прискорення, спинитися вже несила.

Слова, написані й сказані, немов м'ячі, кинуті несміло, а часто й ненавмисне, рухалися правильно заданою траєкторією і влучили в ціль. Хіба ти цього не знала?.. Здогадувалася... Тоді чого тремтиш?..

Договорюй абетку, домальовуй картину, приймай бій!..

Біля буди люто загавкав Британ.

Дзвінка вийшла з хати. На подвір'ї, приязно посміхаючись у смоляну бороду, стояв о. Михайло. Чорні штани, рожева з коротким рукавом сорочка – звичайний дядько. Лише біла колоратка під коміром виказувала в ньому духовну особу.

– Доброго вечора, – привітався приязно о. Михайло.

Дзвінка відказала й гостинно запросила панотця до хати.

Пройшли сіни, кухню, в кімнаті зупинилися один навпроти одного, не знаючи що робити далі. Напруга, ніби перед близькою грозою, висіла в повітрі, плутала думки,

тремтіла в грудях... Аж раптово розрядилася блискавкою-цілунком! О. Михайло шулікою, що з висоти свого лету нагледів здобич, накинувся на Дзвінку. Поцілунок у губи, раптовий, сильний та пристрасний, налякав жінку, перекрив доступ повітря. Вона різко відштовхнула панотця, вирвалася з його обіймів, важко дихаючи, сіла на диван.

- Вибач, - сказав О. Михайло. - я не зміг стриматися. Ти така зваблива...

Він уже звертався до неї на "ти".

- Може, чаю?.. - запропонувала Дзвінка, щоб приховати своє хвилювання.

- Дякую, - відказав. - Я не гурман.

Мовчання. Лише важкий подих, лише прискорене биття двох сердець.

Дзвінка намагалася про щось говорити, та розмова не клеїлася і стрибала з теми на тему, як старий віз на польовій дорозі. О. Михайло не слухав її, відповідав якимось не до речі й навмання. Його карі очі-іскринки блукали жінкою, сповнені шаленого бажання володіти нею. В цю мить для нього нічого не існувало, крім спраги чоловічих уст, крім голоду плоті. Нічого...

Вони сиділи на дивані зовсім поруч. Відстань, яка розділяла їх, була такою несуттєвою, що лишень дразнила. Панотець не стримався і присунувся ближче, обняв Дзвінку за талію, засипав поцілунками. А вона, ніби дівчинка на першому побаченні, пручалася, відштовхуючи його.

- Не треба... Відпустіть...

- Ти не хочеш?

- Я не можу...

Таке пояснення здалося йому неправдивим. Знав, якщо жінка каже "ні", то це означає "так", тільки згодом, пізніше. Тому наполягав. А те, що вона опиралася, ще більше заохочувало його, розпалюючи хіть. Для панотця це була лише гра, цікава та незвична, гра, яка мусила дійти до свого логічного завершення.

- Ти така приємна жінка... - шепотів він. - Так гарно пахнеш...

Цілував, цілував, а руками рухався все нижче й нижче. Раз - і скинув блузку, два - і розстібнув бюстгальтера...

- В тебе дуже красиві груди... - робив щораз нові відкриття О. Михайло. - Плоский живіт, гарне тіло... Ти така чудова...

Дзвінка тікала від його обіймів, намагалася одягнутися, просила зупинитися. Вона сама не розуміла чому чинить такий затятий опір, адже щойно так сильно хотіла його бачити, балакати... Спілкування було приємним, а його сьогочасні квапливі рухи, викликали страх і відразу, і вона не бажала ніякого продовження. Та чи не найбільше її лякав той шал і поспіх, з яким накинувся на неї панотець, щойно переступив поріг цієї кімнати. Все мало б бути інакше... Вона повинна звикнути до його рук, поцілунків, запаху тіла, яке наскрізь було просякнуте пахощами мира, що готується із чистої оливкової олії з додаванням сорока різних ароматів, найвиразнішими з яких є ладан. Але отак раптово й стрімко...

- Все, досить! - вигукнула Дзвінка. - Досить!..

Вона різко вирвалася з його гарячих обіймів, похапцем одягала блузку, відійшла до

вікна. Він обняв її за плечі, цілував у шию, біля вушка, стискаючи в долонях ще доволі пружні диски грудей.

- Нічого не буде! - затялася Дзвінка.

Панотець розгубився. Не розумів... Таких ще не зустрічав. Сама ж покликала, поманила, а тут пручається?.. Чого вона хоче насправді?.. Не міг збагнути...

Подальші спроби її обняти, поцілувати чи роздягнути - були марними. Не гвалтувати ж?..

- Вам краще піти, - рішуче сказала Дзвінка.

- Дзвіночко, мила, Дзвіночко...

Ніжно, промовисто-благально дивився панотець на жінку. Прохання й біль від неможливості отримати бажане промовляли з його очей. Дзвінці стало жаль цього чужого чоловіка, священика, настоятеля храму св. Варвари, на якого вдома чекала поштива матушка, і, який так сильно прагнув її, що забув про все на світі. Вона сіла біля гостя, дозволила взяти себе за руку.

- Я просто не можу, - сказала приязно. - Не можу переступити цю межу. Це ж перелюб?.. Я ніколи не зраджувала своєму чоловікові.

- Але в думках хотіла?..

- Було таке... - зізналася вона.

- Значить, ти вже вчинила перелюб у своєму серці, - сказав він.

- Думки й вчинки - це не все одно... - не погоджувалася Дзвінка.

- Слово - це теж дія, а думка - це вчинок...

- І все ж...

- Можливо, спробуємо ще... - легко наполягав він.

- Ні, - категорично вона. - Вибачте...

- Я розумію... - зітхнув о. Михайло. - Ну, то я вже піду...

- Так. Надобраніч.

Дзвінка провела панотця до воріт. Спраглі чоловічі вуста ледь торкнулися її руки, застогнала давно немащена хвіртка, кілька кроків у ніч, і о. Михайло зник у темряві, ніби й не було його зовсім.

Дзвінка вертала до хати збентежена. Вуста паленіли його цілунками, а всеньке тіло тремтіло, пам'ятаючи дотик його рук.

Тепер вона добре знала чого хотів від неї цей сільський священик! Сестра правду казала. А вона не вірила... Свята наївність!.. Придумала собі якусь дружбу, підтримку... Все було набагато простіше. Вона - жінка, він - чоловік, гра гормонів, пристрасть, інтерес звідати щось нове... Питання лише в тому, чи готова до таких відносин вона?.. І чи хоче вона його як чоловіка? Ні, не хоче і не готова. Що ж тоді?.. Поки-що не знала...

Сіла на лавці під кущем бузку, біля ніг примостився пес Британ, якого відв'язала на ніч, щоб побігав. Мерехтіли зорі, пахла матіола, десь зовсім поруч озвалася сова. Ніч дихала прохолодою.

Дзвінка згадала очі-іскринки. Вони зазирали в самісіньке серце, вони просили її ласки, вони жадали її ніжності. Нехтуючи законами моралі, переступаючи дев'яту

заповідь, незважаючи на можливі поговір і неславу, попри всі перестороги й заборони. Чи ж засуджувала вона о. Михайла?.. Ні. Ніколи. Не сміла. Не мала такого права. А чи ж є хто на світі, щоб був без гріха?.. Згадалися слова з Біблії: " не судіть, щоб не суджено й вас; і не осуджуйте, щоб і вас не осуджено."

Та й чи могла вона засуджувати чоловіка, котрий так сильно бажав її, так палко цілував, так шалено обнімав? Вперше, за все своє життя, вона відчула себе такою жаданою. І від розуміння цього стало лячно, але – хай йому грець! – й приємно. Нестримне бажання панотця заволодіти нею, нагадало їй, що вона – жінка, гарна й зваблива, здатна викликати в іншого чоловіка сексуальний інтерес. Усвідомлення своєї принадності розбудило в ній приспану плоть, розбурхало кров, навіяло якісь дивні фантазії.

Сьогодні вони з о. Михайлом розійшлися друзями, принаймні це так виглядало. Він повернувся додому, до своєї поштивої матушки, а вона залишилась одна, в хатині під лісом. Кожен був сам і зі своїми думками. Дзвінка не знала (бо не вміла читати чужих думок) про що міркував о. Михайло, але для себе вона вирішила, що більше не зустрічатиметься з ним на одинці. Інакше мусіла б віддатися. Не хотіла. Не могла. Принаймні, не зараз... Може, згодом, колись... Адже ніколи не кажи "ніколи."

Старий, з важкими гилями годинник на стіні вибив дванадцять. Дзвінка розстелила ліжко. Лягла. Біля неї примостився рудий кіт.

- Мур-мур-мур... - гуркотів під боком котисько, зігріваючи жінку своїм теплом.

Крізь не зашторене вікно злодійкувато продирався блідий, плескатий місяць. Не спалося. Згадався Степан. Той, колишній, молодий і гарний, з ямками на щоках. Веселий дотепний хлопець, про якого всі казали "душа компанії". Саме через ті компанії він і спився. Коли друзі запрошували його на "сто грам", він не смів нікому відмовити, а потім уже не хотів відмовити, а ще пізніше вже й не міг відмовити, а зараз – сам шукає друзів, щоб "заправитися". Слабохарактерний. Проте м'який він тільки до горілки, і лише їй одній не може опертися. В усьому іншому – домагався свого.

Дзвінка згадувала далі. Намагалася зрозуміти чому вона вийшла заміж за Степана. Любила?.. Напевне. Любила, по-своєму, по-дитячому. Тоді їй було всього лише вісімнадцять, йому – дев'ятнадцять. Їхні зустрічі тривали неповних два місяці. У пам'яті виразно постає той літній спекотний день, коли вони вдвох поїхали до Степана на дачу. Трохи працювали, а ще більше відпочивали, дуріли, обливалися теплою, нагрітою на сонці водою, їли бутерброди, пили вино з цукерками. Вона часто ловила на собі хижі Степанові погляди, знімала його чіпкі руки зі стегон та сідниці. Коли ж він відверто заявив, що хоче близькості, вона відмовила, мовляв, ще не час, давай трохи почекаємо. Степан усміхався самими ямками на щоках, а тоді, підхопивши її на руки, заніс до хати, поклав на диван. Відтак різко розсунув своїми коліньми її ноги, і... несподівано гострий біль пронизав усеньке тіло, а пристрасний поцілунок замурував уста, помастивши їх ложкою меду.

- Тепер ти моя назавжди! – сказав весело, як уже було по всьому.

Вона розгублено кліпала очима, змивала на ногах кров і не могла збагнути чому

посміхається Степан, коли їй хочеться так сильно плакати. Невже кохатися – це завжди так боляче?.. Не знала, але думала, що перший раз мав би бути не таким... Більш романтичним... Більш приємним... Більш лагідним... Степан почувався переможцем, завойовником, справжнім мужчиною. А вона?.. Вона ж, через місяць зрозуміла, що вагітна. Через те вони й вирішила одружитися. Точніше його батьки наполягли. А вона навіть не знала чи любить його. І що таке справжня любов?.. Так вони прожили багато років. І якби не постійні його запої...

Подальші спогади втрачали свою яскравість, ставали невиразними, рвалися на шматки, десь губилися, Дзвінка засинала.

Що це було? Побачення?.. Без квітів, без цукерок, без вина, без музики й танців? Отак усе й відразу. Скидалося на гвалт.

Якою постала в його очах я?.. Неотесаною дикункою чи великим цабе, що набиває собі ціну? Мабуть, дурепою.

Я міряла кімнату від вікна до дверей незлічимою кількістю кроків, обурювалася й не знати чого посміхалася. Було приємно від почутих компліментів. Щось тягнуло мене до нього, та водночас і відштовхувало. Настирність, з якою хотів заволодіти мною, наче колекціонер, котрий прагне поповнити свою колекцію новим рідкісним екземпляром, лякала.

Чимало чоловіків проявляли до мене хтивий інтерес, але ні з ким я не заходила так далеко, як з Михайлом, з отцем Михайлом.

Він розумний, освічений, цікавий співрозмовник, вміє слухати, мені з ним легко й добре, і я не хочу інших відносин.

Лише бачити його, лише розмовляти, а більше нічого...

Р. 11

Дзвінка вирішила більше не спілкуватися з панотцем. Але після кількох його настирливих повідомлень-прохань обізнатися, вони знову переписувалися.

О. Михайло: "Привіт, Дзвіночко! Як у Тебе справи?"

Дзвінка: "І Вам моє вітаннячко. Їду на Світязь."

О. Михайло: "Хотів би бути поруч з Тобою,"

Згодом.

О. Михайло: "Як відпочинок?"

Дзвінка: "Водичка – супер! Трохи прохолодна. Бадьорить!"

О. Михайло: "Не можу не думати про Тебе!"

Дзвінка: "Вибачте, що так увійшла у Ваші думки."

О. Михайло: "Тобі неприємно?"

Увечері.

О. Михайло: "Не мовчи. Коли приїдеш додому?"

Дзвінка: "Через тиждень. У мене скоро день народження."

О. Михайло: "Я пам'ятаю."

Два дні пройшло без переписки. Дзвінка купалася, засмагала, варила з друзями юшку, смажила шашлики і, як уже всі помітили, світилася радістю. Вона, ніби та

квітка, котра отримала достатньо поживи, розцвіла, розкрилася, набула виразного забарвлення. Подружки дивувалися такій метаморфозі, а Дзвінка лиш потай усміхалася волошковими очима і ховала свою таємницю ще глибше.

Якби її запитали, яку пору доби вона любить найбільше, Дзвінка без вагання відповіла б, – вечір! Та найбільш чарівним, казковим і незабутнім буває вечір на Світязі! Спекотний день добігає кінця, високі сосни і вільхи кидають довгі кострубаті тіні на пісок, пляж порожніє, стихає гомін балачок, береться росаю трава, легенький вітерець, що дме з озера, котить хвилю за хвилею. Одна втікає, інша наздоганяє, відтак обоє біжать на мілководдя і, вдарившись об піщаний берег, вертають назад. Рожевий диск сонця стелить доріжку по гладіні води, купає промені, всміхається і поволі гасне, гасне.

Дзвінка сидить на березі озера, зорить у далечінь, слухає сплеск і шум хвиль, милується заходом сонця, вдихає запах води, збагаченої сріблом і, вже вкотре за сьогодні, перечитує одержане повідомлення від о. Михайла:

" Я прошу вітер – передай обійми,
Промінчик прошу – в щічку поцілуй!
Хай Ангел в День народження Твій прийде
І вислухає шепіт Твоїх мрій.
Хай візьме їх і понесе до Бога,
Щоб сповнився душі Твоєї спів!"

Це привітання вона отримала сьогодні рано-вранці, як тільки-но прокинулася. Розчулена, зворушена до сліз, не знала що й думати. Невже чоловік, який хотів використати її на один раз, надіслав би такі (вона знала, що панотець пише вірші) поетичні, сповнені ніжності, ласки й душевної теплоти рядки?.. Плуталася в здогадках.

А серце млосно завмирало, очі іскрились усміхом, душа співала.

Після семи днів відпочинку на озері Світязь, без сина (він поїхав окремо з друзями), без чоловіка – вже вкотре був у запої, – Дзвінка не хотіла вертатися до міста. Отак лишитися б тут, у маленькій хатинці, посеред лісу. Вставати з першими променями сонця, лягати, коли стемніє. Впродовж дня щось робити, можна й учителювати в сільській школі, а можна просто – збирати чорниці, гриби, ожину, пекти пиріжки і продавати це все на місцевому ринку, але неодмінно бути тут, серед природи, де мало машин і людей, якщо не брати до уваги літо, коли приїздить відпочивальники. Тільки вона й поліська глушина. Тільки шепіт сосон, сплеск хвиль, гомін вітру, спів пташок, лагідний дотик сонця, музика дощу, танок сніжинок, рокотання грому, тільки це і більше нічого! І більше нічого... Без фальші, без лукавства, без кривляння...

Та мусила вертати. Кожен здоланий автобусом кілометр шляху невпинно наближав її до свого додому. Та власне, чи ж до свого?.. Дивне відчуття, що віднедавна поселилося всередині, ніби вона проживає чуже життя, знову озвалося тугою та смутком, болем різонуло попід серцем. Чого ж?.. Може, це в неї криза середнього віку?.. Читала десь, але до пуття не розуміла, що воно таке. Ніхто з її подруг не скаржився... Та й хто мав жалітися? У Зої – щораз нові коханці, Інка – в пошуку одного

єдиного і на все життя, сестра - на зібраннях та проповідуванні. Всі якось прилаштувалися, тільки вона розгублена, збентежена, на межі праведного й гріховного, наче розтягнута на шпагаті. Так довго не встоїш. Треба робити вибір.

Заримовані панотцем слова безнастанно крутилися в голові й тремтіли ледь вловимим усміхом на устах.

Їхні складні й неоднозначні взаємини були попросту неправильні і їх не варто продовжувати. І нехай все буде так, як було раніше! Але як раніше вже бути не могло. І вона це добре розуміла. Емоційна прив'язаність, потреба, ба, навіть, залежність від спілкування у форматі "смс", наповнили її теперішнє життя новим змістом. Зблиснули промінчиком світла в пітьмі сьогодення, здалися надією в безнадії, виходом у безвиході.

А повідомлення надходили.

О Михайло: "Дзвінко, ти гарна й розумна. Хочу Тебе побачити."

Дзвінка: "А я думала, що в жінках ви помічаєте лише миле личко та струнку фігуру?.."

О. Михайло: "Мені не потрібна красива обгортка."

Дзвінка: "Цікаво?.."

О. Михайло: "Твою зовнішність гармонійно доповнює внутрішній світ."

Через якийсь час.

О. Михайло: "Ти мені дуже подобаєшся. Давай зустрінемося."

Дзвінка: "Для чого?"

О. Михайло: "Там вирішимо."

Дзвінка: "Я не хочу краденого щастя."

О. Михайло: "Яка ж це крадіж?.. Це взаємна радість..."

Дзвінка: "А по-моєму, це все називається просто на букву б..."

Така відповідь - імпульс, раптовий порив, вона навіть не знала чому написала саме так, але - нарешті! Нарешті вона поставила крапку. Все. І що найдивніше, на душі стало якось легко й спокійно, наче тягар скинула, ніби зробила щось добре й гідне похвали. Після такої категоричної заяви, панотець припинив писати. Дзвінка теж мовчала.

У суботу пішла до церкви. Вечірня служба саме тривала. Людей небагато, місця доволі. Дзвінка стала біля колони, хрестилася, щиро проказувала молитви, та коли священник вийшов із вівтаря і почав обходити храм, обкурюючи ікони, стрепенулася. Їй здалося, що то о. Михайло махає кадилом, наближається, посміхається. Тепер вона бачила тільки його постать, чула тільки його приємний тембр голосу. Увага розсіювалася, вже не розуміла молитов, у голові крутилися уривки фраз, а то й цілі речення нещодавно отриманих повідомлень. Більше не могла бути в храмі. Вийшла надвір, а за нею навздогін бігло: "Ти гарна й розумна... Ти мені дуже подобаєшся... Давай зустрінемося..."

"Що ж це... - думала. - Люди йдуть до церкви, щоб помолитися Богові, заспокоїтися, відновити душевну рівновагу, а я й цього не можу... Скрізь ввижається і вчувається він, тільки він..."

Щастя... Це, щось таке хитке, непевне, тимчасове, непостійне й невловиме. Його можна легко зурочити, втратити, загубити, не помітити або ж розминутися, як із звичайним перехожим, але його ніколи не можна перестати хотіти.

У кожного своє щастя.

Для мене зараз – це спілкування з о. Михайлом. Лише спілкування... Я з нетерпінням чекаю на сигнал телефону, що сповістить про нове повідомлення, від нього. Тоді мене охоплює якесь дивне відчуття – хочеться сміятися, співати, веселитися. Цей чоловік раптово увірвався в моє сіре життя, і світ навколо набув кольору, став різнобарвним та яскравим.

О. Михайло потрібен мені, як вода, як їжа, як повітря.

Р. 12

На календарі закінчилось літо і, якимось непомітно, настала осінь. Тепло, яке надто щедро дарував вересень, вводило в оману, нашіптувало, що так триватиме довго, а може буде й завжди.

Дзвінка відпросилася з роботи на лінійку першого дзвоника до Сашка, який цього року йшов у одинадцятий клас. Випускник. Хотіла зібрати й провести сина до школи сама. Прасувала білу сорочку й згадувала, як зовсім недавно вела його за руку – перший раз у перший клас. Як швидко пройшли роки!.. Зараз крутився перед дзеркалом високий, спортивної статури білявий хлопець. У новенькому костюмі й сорочці-вишиванці він був красивий і дорослий.

Правда, разом іти до школи не дозволив – соромно з мамою. Спочатку, з розкішним букетом квітів, пішов сам, а пізніше, одна-однісінька подалася й Дзвінка. Ніби й є син і ніби й нема. Близький і далекий, рідний і чужий.

Дзвінка стояла на святковій лінійці поміж батьків у школі, де навчався Сашко, слухала вітальні промови директора, вчителів, виступи учнів – нічого нового, все те саме, що й кожного року, але у серці якийсь щем і непрохана, ледь помітна сльоза в очі... Чого б це?..

Урочистості закінчилися і Дзвінка пішла в найближчий книжковий магазин, щоб купити новий посібник для уроку. Виходячи назад з покупкою в руках, вона віч-у-віч зіштовхнулася в дверях із... панотцем.

– Доброго дня... – промовила розгублено.

– І тобі доброго дня, Дзвіночко! – привітався о. Михайло.

Бадьорий, усміхнений, з приязною посмішкою, що губилася в смоляній бороді, він був такий звабливий!

"Як давно я його бачила і як сильно скучила за ним," – зловила себе на гадці Дзвінка.

– От, у місті, в справах... – ніби виправдовувався панотець. – А ти як?..

– Я?.. Звичайно... Робота, дім...

Не хотіла скаржитися, але й прикрашати дійсність не могла. Краще вже нічого не розповідати.

Стояли перед вітриною магазину, обоє зворушені несподіваною зустріччю. Від

останнього її (можна сказати, дещо нечемного повідомлення) пройшло чимало часу, а від їхнього побачення на селі два з половиною місяці! Багатенько... Дзвінка не раз згадувала панотця, але написати йому не наважувалася. Зрештою, вона навіть змирилася з думкою, що їхній короткотривалий флірт мав би на цьому й завершитися. Було би добре... Вона справді так думала чи, принаймні, намагалася себе в цьому переконати. Але зараз, зведені долею, випадком чи кимось іще – магнетично потягнулись одне до одного. Він ще не встиг простягнути свою руку, як вона вже подала свою. Повз них проходили й балакали люди, гуркотіли машини, а вони стояли, мов заворожені, не помічаючи нікого.

– Може, покатаємось? – несподівано запропонував панотець.

– Ви на машині?.

– Так. Ходімо.

Дивуючись сама собі, вона радо погодилася. Чомусь більше не боялася залишитися з ним на одинці. Довіряла, а може, дуже хотіла бути поряд?..

В машині, марку якої не розібрала, пахло, немов у церкві. О. Михайло включив легеньку музику. Мотор тихенько забурчав, і колеса плавно покотили по асфальту.

Дорогою розмовляли про різне. Панотець був дуже добрий і уважний. Вона навіть не спитала куди вони їдуть – хіба не все одно? Важливо, тепер тільки це й має значення, – що разом.

Попетлявши трохи вуличками, опинилися за містом. Минули кілька придорожніх сіл, звернули праворуч, на лісову дорогу. Машина застрибала по ямах. Заглибившись у гущавину, зупинилася. Вийшли з машини.

Ліс зустрів їх неголосним щебетом птахів, окутав пахощами хвої, прихистив від сторонніх очей.

О. Михайло ніжно взяв Дзвінку за руку, погладив і поцілував.

– Ну, розкажуй... – сказав.

– Що?..

– Ти ж хочеш від мене поради...

– Так, але... – і вона чомусь схлипнула.

Панотець злегка притягнув її до себе, обняв. Дзвінка несміливо схилила голову йому на плече, а тоді, наче соромлячись самої себе, сховала лице на грудях, поміж розстібнутим коміром сорочки. О. Михайло приємно пахнув ладаном. Щось тепле й рідне влилося до серця. Він гладив її неслухняне волосся, ледь відчутно торкаючись губами щоки, легенько лоскотав бородою. На якусь мить їй здалося, що вона маленька дівчинка, яку пестить люблячий тато. Вона щиро тулилась до панотця, ніби шукала захисту й розради. Чомусь дуже хотілося бути поруч. Просто бути поруч... Просто бути... Бачити його очі, відчувати тепло його долонь, вдихати запах його тіла...

Він ніжно поцілував її в уста. Вона відповіла. Ще і ще і ще... Чому зараз його губи такі солодкі й зовсім ніякі були тоді, влітку, в селі?.. Що сталося з нею за цих два з лишком місяці?..

– Ти дуже чутлива, – сказав панотець, – і серце маєш добре... Тобі не потрібен

просто секс.

- Ні, не потрібен...

- І ти не можеш переступити цю межу?..

- Не можу... Дякую за розуміння.

Він не наполягав.

Вони ще довго стояли, притулившись один до одного, під склепінням багатолітніх дерев, у неправильному шукали правильне, в гріховному – праведне.

Тоді, літнього вечора, в хатині під лісом, він видався Дзвінці егоїстом, який керується лише інстинктами і прагне будь-що задовольнити свої плотські бажання. Але сьогодні, поряд, був зовсім інший чоловік – чуйний, делікатний, ніжний, який ніколи не піде проти її волі.

"Коли він справжній?" – думала Дзвінка.

Хтозна скільки часу отак, обнявшись, простояли б вони посеред лісу, та в панотця задзвонив телефон.

- Дружина, – пояснив вибачливо.

- Звісно...

І тільки тепер Дзвінка згадала, що він одружений. Чи то в роті стало гірко, а чи на душі? Не розібрати.

- Треба забрати її з ринку, – сказав. – Пора їхати.

- Дружину забрати, а коханку завести, – вколола Дзвінка.

- Яка з тебе коханка, – усміхнувся панотець.

- І то правда, – кивнула вчителька.

Вправно кермуючи машиною, о. Михайло промовив:

- У тебе є два виходи...

- Які?

- Перший – стати щиро віруючою: щонеділі ходити до церкви, молитися, часто причащатися – дивись, і чоловік перестане пити...

- А другий?..

- Бути моею...

- Я не можу ні так, ні сяк! – зойкнула Дзвінка.

- В тому й уся твоя трагедія...

- Безвихідь...

- І біль, і мука, і страждання.

Дзвінка замислилася. Як легко в нього все виходило: або, або... Без докорів сумління, без страху... В цей момент їй навіть стало шкода його дружину, поштиву матушку, яка сидить собі вдома, порається по господарству і не здогадується, який гульвіса її панотець. І добре, що не здогадується – щаслива!

А вона – зразкова дружина, вчителька, мати, що робить вона в машині цього чужого чоловіка?.. Правдива від народження, не могла лукавити перед собою, але й не розуміла себе до кінця. Навіщо сіла в авто й поїхала з ним шукати усамітнення? Чого чекала від цієї поїздки? Сексу?.. Ласки?.. Розуміння?.. Мабуть, усього разом, але не

кожного зокрема. Та вона немає права на такі відносини. Немає... І після кожної нової зустрічі, Дзвінка бачить це ще виразніше. Аж надто виразно?..

Бути його... Ким? Коханкою?.. Вона не може?.. А чи тільки думає, що не може?.. І через що не може? Через любов до свого чоловіка Степана?.. Ні, звісно, ні... Чому ж тоді?.. Що стримує її? Людська мораль чи Божя заповідь?..

На похвалу чи поговорі людей зважала мало. Всім не догодиш. Сьогодні вони стелитимуть тобі під ноги пальмове гілля, кричатимуть: "Осанна!", а завтра скажуть – "Розіпни!". Кожен живе за себе й для себе. І ніхто не сміє її судити, так само, як і вона нікого. То що?.. Мабуть, страх... Страх перед Богом, який наказав: "Не пожадай жони ближнього твого..." Не пожадай...

А як же він?.. Він же священик... І він свідомо чинить гріх... Не боїться... Чи, може, знає особливі молитви, якими можна його замолити?.. Авжеж, знає... Він багато знає... Набагато більше ніж, вона... З нього й спитається більше. Та все ж прагне її, в полоні своїх бажань, фантазій, готовий легко зрадити своїй матушці, отримати задоволення з іншою, не зважаючи ні на що. А покаятися можна завжди...

Просте спілкування з духовною особою переросло в захоплення. Це небезпечно, наче гра з вогнем: можна й обпектися, тоді буде боляче. Зараз ще не пече, тільки гріє. Варто відійти від вогню на безпечну відстань, якнайдалі. І вона це зробить. Обов'язково... Мусить...

За вікном машини вздовж дороги ряхтіли дерева, щедро розфарбовані осінню. Місто невпинно наближалось. Неминуча розлука нависала щораз реальніше.

А уста пашіли його цілунками, волосся зберігало тепло його рук, щоки чули лоскіт його бороди.

Розум наказував – відпусти, а серце кричало – ще одне побачення, лише одне, одне-однісіньке...

Осінь...

А для мене – літо, де сонце – тепло твоїх долонь; вітер – ласка обіймів твоїх, теплий дощ – злива лагідних слів! Ти подарував мені посеред осені літо, а в ньому себе!..

Сучасне, теперішнє, сьогоднішнє – це все лиш мить, хвилинка, коротке тривання. Зупинити, затримати чи продовжити її неможливо.

Я йду вулицею. Щойно була біля квіткового магазину, а зараз вхожу в парк. Як швидко теперішнє стало минулим. Якихось кільки хвилин... Навіть кожен наступний крок – він уже був і він уже минув.

Час має три визначення: було, є, буде. Зауваж, що "було" й "буде" довше і пишеться з чотирьох букв, а теперішнє позначається лише однією – є. Таке коротке й нетривке, лише один звук, одна літера.

Р. 13

У суботу, по обіді, коли всю хатню роботу було зроблено, Дзвінка з сестрою та давньою подружкою Ірою, пішли в кафе. Ідея податися на каву всім трьом належала Ірині, дружба з якою тяглася ще з тих пір, як обидві гуляли з своїми маленькими дітьми в дворі. Іра – з донькою Оленкою, а вона – з Сашком. То було вже так давно,

неначе й зовсім не було. Зараз вони бачилися дуже рідко, діти виросли, і потреба в щоденних прогулянках відпала. Але сьогодні, випадково зустрівшись на вулиці, однозначно вирішили: "Йдемо на каву!"

Троє жінок вместилися за невеличким столиком у кафе "Брама" і зробили замовлення.

Запах поданої кави лоскотав ніздрі, а напхані кремом тістечка, збуджували апетит, проте жінки не квапилися споживати ласощі, балакали.

- Ну, як? - поцікавилась Іра, кивнувши до подруги.

- Що як? - Дзвінка вдала, що не розуміє, а про себе подумала: "І навіщо я колись бовкнула їй про о. Михайла, тепер влаштує допит..."

Наступне запитання Іра поставила прямо:

- Як там твій панотець?

- А що панотець?.. Живе собі... Править щонеділі служби...

- Я не про те, - сьорбнула трохи кави Іра. - Чи у вас уже щось було?

- Нічого...

- Дарма. Хоча б спробувала разок...

- Навіщо?

- Це ж так приємно...

- А потім буде кепсько... - озвалася Ксеня, надпивши темного напою.

- Ой, дівчата, - сплеснула в долоні Іра. - Жити треба весело!

- Ні, - заперечила Ксеня. - Жити треба правильно.

- У мене ні так, ні сяк не виходить, - усміхнулася Дзвінка.

- Глянь, - кивнула Іра, - он, той мужчина, що сидить біля дверей, поглядає на тебе, Дзвінко, пильно й ласо.

- В окулярах?..

- Еге ж... Ти ще молода, гарна, з освітою... Викинь з голови того сільського церковнослужителя і знайди собі когось простішого.

- Гарно радиш... Я так і зроблю...

- Але теж мені добрий панотець, - не стрималася сестра. - Закрутив тобі голову...

- Мабуть, я сама цього хотіла.

- Можливо... - згодилася Ксеня. - Він лише сіяч, який кинув зерна співчуття, ласки, розуміння на добре вироблений ґрунт. Ти почула те, що прагнула почути вже багато років.

- Що ж тепер?

- Переспи з ним! - радила Іра.

- Покинь його! - наполягала сестра. - Це зв'язок без майбутнього. Батюшки ніколи не розлучаються.

- І не треба...

- А я кажу - переспи! - наполягала Іра. - Це ж яка велика честь! Зрадити зі священником!.. Супер!. Клас!.. Тільки так, а не інакше...

Усі троє голосно засміялися.

- Якщо чесно, - сказала Дзвінка, - я вже не раз намагалася розірвати ці дивні відносини. Та не змогла. Як подумаю, що більше ніхто не пришле повідомлення, не напише "привіт" або "добраніч", не запитає, "як справи"... Стає пусто. І сонце меркне, і їсти не хочеться, і жити не цікаво. Сіро... Без кольору...

- Справді, не все так просто...

- Але ж так тривати довго не може?..

- Не може...

Розмова затихла. Троє жінок мовчали. Кожна думала про своє. Снували відвідувачі, терпко пахла кава, і тільки одинока муха, що не знайшла свою шпаринку й не заснула в очікуванні зими, настирливо дзижчала, б'ючись об шибку.

За вікном тарабанив осінній дощ. Надокучливо й невідворотно. І ніщо не могло його спинити, як ніщо не могло спинити плин часу, затримати хід подій. Життя тривало, йшло своєю розміреною ходою. Приведений в дію маховик крутився вправно: день змінювався ніччю, зима - весною. Все вчасно, все по чергово... Тільки дитинство, молодість, старість, не мали зворотного відліку. Принаймні, не тут.

Зненацька в Дзвінки озався телефон. Чергове повідомлення надійшло від О. Михайла: "Привіт! Як настрій?"

Дзвінка відписала: "За вікном осінь і на душі осінь."

О. Михайло відповів: "Ти дуже гарна жінка - весна, а осінь, бо не зігріта теплом..."

Від зворушення на віях затремтіли сльози. Хіба від цього можна добровільно відмовитися?.. Ні... Це все одно, що перекрити кисень. Тоді вона перестане дихати, перестане жити. Потреба, яку відчувала останнім часом у його словах, сказаних у форматі "смс", стала надто гострою. Кожне наступне повідомлення давало сили зустріти новий день, йти на роботу, поратися вдома, розмовляти із Степаном. Щастя, нехай вигадане й оманливе, світилося в очах, бриніло усміхом на вустах. То був сякий-такий вихід, можливість існувати, пройти свій земний шлях до кінця, не збожеволіти і не стрибнути з мосту в воду. Адже нікому нема діла з яким внутрішнім наповненням ти йдеш по життю, аби лише йшла. Самогубців засуджують: і люди, і церква. А зрозуміти?.. Вчасно зупинити? Допомогти?.. Байдуже...

Перший приморозок у грудні стугонить відлунням чобіт. Припорошена легеньким пухким снігом земля сяє біло та врочисто. Так гарно навколо...

Я йшла на роботу і під мостом побачила собачу буди. Біля неї крутився руденький песик. Його мами не було поруч, і він бігав сам. Такий гарненький карапуз! Я пригостила його своїм бутербродом. Песик почав довірливо лащитись, метляти хвостиком і подався за мною.

Маленький, він зовсім не боїться людей. Він ще не знає їхнього крику, їхньої руки з палицею, їхнього копняка.

Дурненький песик, він думає, що всі люди добрі, дають їсти і чухають за вушком.

Але колись він все-таки дізнається якими різними можуть бути люди. Хотілося б, щоб це сталося якомога пізніше, у старшому віці, коли виростуть гострі зуби, і він зможе за себе постояти - гаркнути й вкусити.

Ранок першого січня в місті: безлюдні вулиці, сміття від використаних феєрверків, порожні пляшки з-під шампанського, купки шкірок від мандаринів, обгортки цукерок.

І все ж Дзвінка любить цю вранішню пору в перший день Нового року. Любить тишу й спокій, які приходять після святкової галасливої ночі. Народ, добряче погулявши, спить, не їздять машини, не курсують автобуси, і лише поодинокі перехожі бовваніють чорними цятками на засніжених вулицях.

Вона поволі бреде парком, вслухається в безголосся зими, струшує із приземкуватих ялинок пухку білу масу, дихає, чистим свіжим повітрям, милується красою природи. Рипом з-під чобіт озивається мороз, сизою парою клубочиться з рота, осідає білою памороззю на комір шубки. Вона одна-однісінька, а навколо – мерехтлива пелена снігу, дерева із зведеним угору, наче в молитві, кострубатим гілляччям, небо, що височіє синявою її очей, – і відчуття присутності Бога. Тільки тут її молитва найщиріша, а подяка за прожитий рік і прохання кращої долі, найбільш, як їй здається, вислухані й почуті.

Раптом неголосно дзенькнув телефон. Це надійшло привітання від о. Михайла:

"Цілую щиро, міцно обнімаю.

Хай рік Новий Господь благословляє

Прожити в радості, любові і добрі.

Багато років з вірою в душі!"

Усміхнулася щасливо. Він пише. Як добре. Ох, Михайлику, Михайлику!..

Надворі мороз, а на душі тепло, тепло...

Якась сила, що невимовно притягувала двох людей, невидима ниточка, що в'язала їх на рівні емоцій, щось таємничо-незвідане, що не піддавалося аналізу й важко вкладалося до голови, було відчутне тільки їй.

У сумці знову озвався телефон. Цього разу дзвонив Степан. Дзвінка натиснула зелену клавішу виклику і відразу ж почула невдоволений голос чоловіка:

- Де ти ходиш? - бурчав Степан у слухавку. - У нас гості, а тебе нема. Давай, хутко дуй додому!..

- Вже... Біжу... - видихнула Дзвінка.

От, халепа, вона зовсім забула, що сьогодні до них на обід обіцяли прийти сестра з чоловіком і тіткою Ганною. На обід... А зараз?.. Годинник показував рівно першу. Ого, довгенько ж гуляла, мріяла...

На центральній вулиці, на зупинці, довго чекала маршрутку, тупцяла ногами, вибиваючи незрозумілий такт чобітьми, розтирала руки, хукала на закоцюблі пальці, а потрібного номера все не було й не було. Вже зробила кілька кроків, щоб іти пішки, аж впізнала знайому постать.

- Вітя! - гукнула Дзвінка. - Вітя, зачекай.

Перехожий знехотя зупинився і так само знехотя повернув голову: розгублений погляд, бліде обличчя... Висока постать згорбилась, немов уся понижчала, плечі зсутилились, а довгі руки, що безпорадно звисали вздовж тулуба, нагадували канати у

спортзалі

- Що з тобою? - здивувалася Дзвінка. - І чому ти зараз не в нас, не разом із Ксенею?

- З Новим роком, Дзвінко! - сказав вдавано весело Вітя. - З новим щастям!..

- Тебе теж з Новим роком! - відказала жінка. - Ти не відповів на моє запитання?

- А що казати?.. Паршива вівця я, Дзвінко, паршива... Не варт зі мною й вітатися...

- Нічого не розумію... - ще дужче дивувалася Дзвінка. - Поясни все толком...

- Нехай тобі Ксеня пояснить... - відказав Вітя, потупивши очі у витоптаний сніг. - Їдь додому, а то вже вся тремтиш від холоду. Ось і твій автобус...

- А як же ти? - спитала вже в дверях маршрутки. - Приїдеш?..

- Потім... Пізніше...

Із кількох загадкових фраз, мовлених Віктором, Дзвінка так нічого й не збагнула, їхала в напівпорожньому салоні автобуса, здивована й задумана. Відчувала, що щось сталося. Надто вже не схожим на себе був Вітя. Надто...

Коли Дзвінка переступила поріг своєї квартири, то побачила гостей, які сиділи за столом повним наїдків, з піднятими келихами.

- Нарешті! - вигукнув Степан, вийшовши в коридор. - Давай, давай, Славцю, приєднуйся... Ми тут вже, не дочекавшись тебе, похазяйнували трохи... А то кишки зводить і язик втікає... Я ще в цьому році й не причащався...

Дзвінка нічого не відповіла. Роззувалася. Степан допоміг зняти їй пальто.

"Лицемір," - подумала.

"Джентльмен," - вирішила тітка.

Дзвінка привіталася з родичами, сіла за стіл. Розмова стрибала, як одноногий кульгавий дід на милицях. Дзвінка все хотіла запитати в сестри за Вітю, але не відважувалася. А сестра вперто мовчала, ніби й нічого не трапилося.

- А де ваша дитина? - поцікавилась тітка.

- Яка ж то дитина. - відказав Степан. - Він уже за дівками бігає...

- Справді, - підтвердила Дзвінка. - Сьогодні святкував цілу ніч, оце тільки над ранок прийшов. Тепер спить...

- Дивіться, - застережливо тітка, - саме такий вік, що треба добре контролювати...

- Нехай... — добродушно Степан. - Діло молоде... Мусить нагулятися... Давайте краще вип'ємо, адже ж Новий рік!..

І Степан наповнив жінкам чарки вином, а собі горілкою. Хотів сьогодні, вдома, так би мовити, легально, напитися, але компанія була непідходящою, і він трохи нудився.

- А де твій, Ксюшо, чоловік? - запитав Степан.

- А й справді, де? - і собі спитала Дзвінка.

- Щось нездужає, - відказала сестра, дивлячись у тарілку з голубцями. - Лишився в ліжку.

- Жаль, - похитав головою Степан. - Мужик він хороший...

І господар знову наповнив келихи. Дзвінка мовчала. Розмова обірвалася. Всі старанно жували. Першою озвалася Ксеня, звертаючись до матері:

- Що нового в селі?

- А що ж... - мовила тітка. - Старі вмирають, нові народжуються... Таке життя...

- А батюшка ж ваш як?.. - знову Ксеня.

Дзвінка враз почервоніла, не знала де й очі подіти. Навіщось взялася вимішувати салат "олів'є", який і без того був добре вимішаний.

- Дякувати Богу! - відказала тітка. - Служби править та сніг кругом церкви відгортає... Бо оце ж у грудні нас як замело, як замело... Вище плотів, а місцями враз аж з комином було. Я й до студні не могла пробратися, сиділа без води, сніг збирала в каструлю, топила на плиті й так обходилася.

- Нас теж засипало, - сказала Дзвінка.

- Е, не рівняйте... Що село, то не місто! У вас і розчистять, і сіллю притрусять... А в нас - одні кучугури, добре як інколи трактор прогорне сяку-таку дорогу...

- Через те я з відти й втекла, - усміхнулася Ксеня.

- А по-моєму, - сказала Дзвінка, - все природно, хоч і не завжди зручно.

- А ти поживи в тій природі, тоді не схочеш.

- Можливо...

- М-да... - прищокнув Степан. - Девчонкі не сваріться... Зараз я вам щось заграю...

Степан поліз у шафу, дістав з полиці потертий баян. Розтягнув, а тоді стягнув міхи, натиснув на клавіші. Деякі кнопки позападали й не видавали потрібних звуків, старий баян не слухався Степана, та він не зважав: тиснув і тиснув. Очі закриті, губи щось бурмочуть, а пальці бігають - вгору-вниз, вгору-вниз... До нього сьогодні прийшло натхнення. Спочатку, не маючи належної практики, він часто збивався, але згодом уже міг безпомилково програти цілу пісню.

- Оце вещь... - шепотів Степан і грав далі.

- То вже надовго, - сказала Дзвінка і звернулася до сестри. - Сьогодні я бачила твого Вітю в місті. Казав, що ти розкажеш, що у вас там відбулося.

- Добре, - мовила Ксеня, - я не хотіла при Степанові... Ви ж знаєте, що Свідки не п'ють спиртного...

- Що, зовсім? - перебила тітка.

- В ідеалі - зовсім, але всі ми живі люди, і, якщо десь, трошки, зрідка... Тут, я думаю, не буде великого гріха. Мій Вітя дуже любить пиво. Знаю, знаю... Пивна залежність ще гірше горілчаної... Та в нього нема ніякої залежності. Просто часом вип'є якусь пляшку-другу... Але якась морда - інакше її не назвеш, - а точніше наша сестра Танька, побачила його, як пив те дурне пиво й донесла на Вітю старійшинам. Невдовзі його викликали на розмову.

- На яку розмову? - не розуміла Дзвінка.

- На серйозну.

- І що тепер?

- Можуть і догану вліпити, а можуть і з організації виключити.

- Через пиво?

- Через те, що подає поганий приклад, кидає тінь на всіх братів і сестер. Тепер ви,

чи хтось інший, побачивши його з пляшкою пива, скажете, ось які Свідки... Нас учать, а самі...

- Невже, - мовила тітка, - у вас ніхто й ніколи не вживає спиртного?

- Чому ж...

- Дивна логіка, - здвинула плечима Дзвінка, - якщо не бачать, то можна?

- Ні. Не можна.

- Але ж Вітя твій і раніше пиво пив, тільки аж тепер це відкрилося, бо Танька донесла на нього старійшинам. Так?

- Не зовсім... В нього вже було одне попередження. Він не виправився...

- Значить, - говорила далі Дзвінка, - якби не розказала то все було б як і раніше?..

Тишком-нишком, правильно...

- Ви мене не розумієте! - скрикнула Ксеня.

- Розуміємо, - усміхнулася тітка. - А ще більше шкодуємо твого чоловіка. За якесь пиво...

- Ну, добре, а якщо виключать, тоді що?

- Тоді він може відвідувати зібрання, але ніхто не має права з ним вітатися, сидіти поряд, розмовляти. Вдома ми не можемо говорити на релігійні та духовні теми, читати Біблію...

- Це жорстоко! - сказала тітка.

- Дурня якась! - вигукнула Дзвінка. - Відлучення - я розумію, але повне ігнорування, зневага, ізоляція - дурня! Хто дав право вашим братам і сестрам судити його. Чи ж вони безгрішні! Ні, і ти це добре знаєш. Тоді для чого вся ця показуха, моралізаторство, театр?.. Фарисеї... І ти вважаєш, що це правильно?..

- Так...

- Знаєш, я поважаю твого Вітю не за те, що він Свідок Єгови, а за те, що він добра людина, і п'є він пиво чи ні мені все одно. Я завжди з ним вітатимусь і говоритиму.

- Бо ти світська...

- А, звісно, ви ж ті, що живете в правді...

- Девчонкі, що за шум, а дракі нету? - вмішався в розмову Степан.

Від невеликої кількості випитої горілки, він уже плував язиком, що наче був зайвим у його роті, дурнуватو посміхався, хотів жартувати. Та ні дружина, ні гості не відповіли йому. Дразлива тема, якої вони знехотя торкнулися, обірвалася і зависла в повітрі, створивши поміж родичами напругу. То ж коли Степан заграв "Зелене листя, білі каштани", жінки були вдячні йому і радо підхопили пісню, доволі гарно співаючи.

Головне, щоб людині добре жилося самій із собою, так би мовити, щоб була гармонія духовного й фізичного. Та дуже часто ми стаємо заручниками нашого тіла. Воно і, доволі справедливо, диктує нам свої щоденні потреби: їсти, пити, спати, відпочивати, статевих зносин. Схоже, що ми народжені для того, аби безвідмовно задовольняти ці потреби. Адже, не давши організмові необхідне, не зможемо думати про щось вище, про духовне. Та у нас є ще й забаганки, які ми теж намагаємося виконати, бо це нам приносить радість і втіху. Запити ж духовні в багатьох людей дуже

мізерні, половинчасті, а часто навіть відсутні зовсім. Люди прекрасно обходяться без них, і що найголовніше – почувуються цілком щасливими!

Р. 15

Зимові канікули у школі плавно перейшли в карантин і подовжились із двох тижнів до невизначеності. Скориставшись ситуацією, Дзвінка відпросилася з роботи на кілька днів і поїхала до тітки Ганни.

Снігу в селі справді, було багато. Трактор, прогорнувши не дуже широку дорогу, по обох боках вимурував білі стіни. Йдеш поміж ними, перетираєш чобітьми ніким ще не втоптаний дрібний сніг, і стає так чудно й цікаво, наче в дитинстві. Усе навколо біле: і поле, і небо, і навіть дерева. У лісі тихо. Лиш зрідка каркне ворона і, сівши на соснову гілку, струсить сніжної муки додолу.

Тітка Ганна знає про її приїзд, чекає. З комина вгору здіймається сизо-білий дим, лоскоче ніздрі запахом горілих дров. Зачувши Дзвінку, ще здалеку біжить пес Британ, весело метляє хвостом, скавулить, підстрибує. Скучив. Дзвінка гладить собаку, частує щойно відламаним шматком хліба, заходить на подвір'я, прочиняє двері в хату.

Тітка Ганна метушиться біля плити. На дивані сидить дядько Федько.

– Го-го-го, – сміється дядько. – Дзвіночка, моя похресниця... Радий, радий... Яким вітром?..

– Та тим же, що й вас – морозним!.. – весело відповідає вчителька, роздягається.

Рідний брат її тата, дядько Федько має сімдесят років, він на п'ять літ старший за тітку, але ще доволі жвавий, з молодечим блиском в очах, дідусь. Йому пасує все: і сиве волосся, і невелика сітка зморшок на обличчі, і легка повнота. Про таких кажуть – гарний замолоду, гарний і в старості.

Тітка тим часом ставить на стіл кутю, холодець, голубці з тертої картоплі та гречки, які вони називають "галичанськими завиванцями", пироги з маком...

– Прошу, гості дорогі, сідайте ближче... – киває господиня. – Пригощайтесь, чим хата багата – тим і рада... Трохи зрихтувала, їжте на здоровля...

– Трохи? – перепитує брат. – Та тут одними завиванцями можна об'їстися, аби видихати.

Дзвінка сміється на таке зауваження, а тітка лишень злегка кривить губи і ще раз припрошує гостей скуштувати її страви.

– От, я старий пень! – ляскає себе по лобі дядько. – Геть забув... Я ж вам тут меду приніс та медовухи бутельчину.

Дядько Федько лізе під стіл, дістає полотняну сумку, витягує звідти дві банки меду й пляшку напою. В одній – кольору бурштину, квітковий мед, а в іншій – темно-коричневий, гречаний.

У дядька завжди славний мед. І пасічник він справжній, від Бога. Науку бджоляра перейняв від свого батька, діда Василя, а той від свого. Це вже родинне.

Квітами пахне медовуха, трохи щипає за язик, але п'ється легко й смачно.

– А знаєш, Ганно, – озивається Федько, мачаючи в сметану голубці, – той скурвий син Мирон хоче всі наші паї скупити.

- Про мене, най би брав, - махнула рукою тітка. - Він нині господар, має техніку...

- З наймита ще ніколи доброго господаря не було й не буде! - сказав дядько.

- Який же він наймит? - спитала тітка.

- А ти хіба забула, що його батько колишній батрак! - уже трохи сердився дядько. -

В пана за миску зупи гній відгортав, у постолах ходив, та в землянці жив...

- Коли то було... А син його теперка при грошах...

- А най го', шляк трафить з його грішми! - вилаявся голосно Федько.

Дядько, коли сердився, часто вживав галицькі слова. Із татових розповідей Дзвінка знає, що її дід Василь разом із сім'єю у 20-х роках минулого століття, купивши в пана за невисоку плату три морги землі, переїхав із Львівщини на Волинь і поселився на хуторі, де вже мешкало кілька сімей із Галичини. Хутір, що повстав на місці зрубаних дерев і викорчуваних пеньків, отримав назву - Поруб.

Дід Василь на новому місці заклав чималий сад із найкращих сортів яблунь, груш та слив, тримав пасіку, яка налічувала понад 50-т вуликів, і мед з якої на виставці у Варшаві займав призові місця.

Та понад усе дід Василь любив грати на скрипці. Без фахової музичної освіти (він навіть нот не знав) володів смичком так вправно, що скрипка в його руках говорила, плакала, сміялася.

І тепер, коли їхня родина, а це бувало не часто (з тринадцяти дітей зараз залишилося тільки четверо), збиралася за святковим столом Дзвінка дуже тішилася. Надто їй подобалися галицькі словечка, які ніби знічев'я вкидалися в розмову й звучали так природно і незвично. Цей діалект для неї екзотика. Близький, бо чутий з дитинства, та водночас далекий, бо не вживаний, зрозумілий, але й кумедний. Вона навіть просто для себе, записувала почуті слова в окремий зошит. Уже більше сотні назбиралося.

Дзвінка смакувала пирогами, дивилася на дядька з тіткою, прислухалася їхній розмові.

- Та то видиш, Федьку, - говорила далі тітка, - нині хто має доляри, той уже й пан.

- Ая, - кивнув дядько спересердя, - правдивий господар мусів би любити землю, а не лише два рази на рік перевертати її плугом. Не висотувати заради сьогочасного врожаю з неї всі соки, а мізкувати трохи далі, на перспективу, що залишиться нащадкам. Праця на землі має бути не на результат за будь-яку ціну, а на відновлення та збереження. Спочатку ми для землі, і тільки тоді вона - нам! Але тут тре кебети... А зараз як - бухнув добрив, кропнув хімікатами, і - весь обробіток! Тьху!.. А де сівозміна, сидерати, відпочинок від обробітку, гній?.. Нема... Бо то є лишній клопіт... Гунцвоти!.. Господарі задріпані, випортки!..

- Не лайтеся... - сказала лагідно Дзвінка.

- Болить воно мене, дитино, болить...

- Ти своєю мовою, братику, ніц не зміниш... Ніц...

- Хоч пару випущу, - видихнув дядько, - може легше стане?..

- От, вам би фермером бути...

- Літа вже не ті... - зітхнув Федько. - Колись я гойний був, фіфак... Але тоді й колгоспи були... - дядько помовчав якусь хвилю, а потім запитав: - От скажи мені, Дзвінко, чим пахне земля?

- Землею?..

- Врожаєм!

- Як це?..

- Весною, коли гостре лезо лемеша крає її навпіл, кладе скибу за скибою, тоді, розбуджена співом жайворонка, масна, чорна й крихка земля дихає теплом, парує вологою і пахне... Пахне врожаєм. Так виразно, так відчутно, так лоскітно. Хто зрозуміє це, той полюбить її назавжди.

- Як поетично...

- А по-іншому годі. Поезія, вона ж не тільки в музиці та в слові, вона - скрізь. Вона навколо нас: і вранішньому сонці, і вечоровій зорі, і в сплеску води, і в шумі вітру, і в чарівній квітці, і в тендітній сніжинці, яка щойно притулилась до теплої шибки і стекла краплинкою роси. Повсюдно...

- Бо вона в душі людській, - додала Дзвінка.

- Так, - згодилась тітка, - тільки не в кожній... Саме здатність бачити красу природи, розуміти поезію, відчувати музику і робить нас духовно багатими, наповнює тим внутрішнім змістом, особистим світом, який не губиться, не зникає, не вмирає.

Розмова на якийсь час затихла. Дзвінка дивилася на своїх родичів і раділа, як добре, що вони в неї є. Жалкувала лише, що зараз, за цим святковим столом не сидить між ними тато. Розумний, жартун і вигадник, він додав би колориту їхній компанії. Несподівано їй спало на думку, що вона і вся її родина стоять по одну сторону життя, а чоловік і син - по другу, а між ними провалля, і тільки хисткий міст єднає їх між собою. Лише хисткий місток... Чи ж перейде його хтось і куди?..

Раптом надворі люто загавкав Британ.

- О, хтось іде, - сказала тітка, і, виглянувши у вікно, додала: - То батюшка з певчими, хату кропити.

Дзвінка стрепенулася. Знітилася. Почервоніла, ніби хто сипонув їй в лице пригорщу жару.

А в сінях, струшуючи з чобіт сніг, уже затупотіло кілька пар ніг.

- Христос крещається! - привітався бадьоро панотець, переступаючи поріг.

І вніс цілий міх холодного морозяного повітря до хати.

- В ріці Йордані! - відповіли йому. - Просимо, заходьте...

Отець Михайло правив коротеньку службу, гарно співали хористки. Потому всі щедрували. Кропило, щедро вмочене у свячену воду, розкидало дрібненькі крапельки по всій хаті, висвячуючи кожен закуток. Тітка Ганна тим часом готувала гроші.

Дзвінка розгублено дивиться на панотця, а він лукаво посміхається самими лише очима-іскринками, ніби й не знайомі. Тоді, в осінньому лісі - близький і ніжний, а зараз - далекий і аж надто правильний. Священик...

"Коли він справжній?.." - вкотре подумала вчителька.

Уже стих гомін за панотцем та хористками і перестав гавкати пес Британ, а Дзвінка все ще чула його голос, бачила його усміх, вдихала запах ладану.

- Кому святки, а кому й жнива, - озвалася тітка Ганна.

- Які зимою жнива? - не второпала Дзвінка.

- Хіба не бачила?... Хату покропив - і в кишені свіжа копійчка... А хат багато...

- Ото ще скажете!..

- Чи ж то тобі, Ганно, шкода тих кілька гривень? - похитав головою дядько. - Та же знаєш: рука даючого ніколи не збідніє...

- Знаю, знаю... То я так... Чесом мій язик ґаландить щось таке, аж потім самій потім встидно...

Дзвінка усміхнулася.

- Ти ліпше, сестро, в грубці підгайсуй, бо вже всі дрова вигоріли. - мовив дружелюбно Федько. - Щось зимно робить сі в хаті, я вже троха змерз...

Поки тітка Ганна поралася біля грубки, вкидаючи на розімлілий жар товсті поліна, дядько затягнув колядку:

- Нова радість стала,

Яка не бувала.

Над вертепом зізвезда ясна

На весь світ засіяла.

Короткий зимовий день хилився до вечора. В хатині, під лісом, яскраво освітлені невеличкі вікна кидали снопи жовтого сая на білий сніг, а три гармонійно сплетених воедино голоси, пробиваючись крізь їхні шибки надвір, звучали натхненно, святково й красиво.

Дужчав морозець, мерехтіли зорі, сизо клубочився з комина дим. На землю опускалася ніч.

Родина має бути у кожного. Має, та вже як складеться...

Адже родина - то наша тиха гавань, притулок і пристанище, непомітна мушля, де можна заховатися, перепочити, отримати пораду й підтримку.

Відчуття родини - це відчуття тепла, затишку, чогось хорошого, надійного, щирого, незрадливого, справжнього.

Родина єднає покоління, вона, наче місток, між минулим і прийдешнім. Здається, ти завжди була, є і будеш. З родиною ти вічна!

Р.16

- Дочко, дочко... - хтось неголосно кликав, неначе із підземелля гукав.

Дзвінка озирнулася. Поблизу нікого не було, лише стара згорблена бабуса, одягнута в латану-перелатану сіру спідницю, обмотана картатою із довгими френзелями хусткою, дивилася на неї з під сивих кошлатих брів і нечутно ворушила посинілими чи то від морозу, а чи від знекровлення, губами.

- Чого вам? - спитала Дзвінка.

- Переведи мене, дочко, через дорогу. - попросила стара.

- Гарзд. Ходімо...

Бабуся цупко вчепилася своїми кістлявими пальцями за руку Дзвінки і, спираючись на неї, наче на милицю, зашкутильгала поруч. Зовсім неширока дорога, здавалася безконечною. Бабуся шаркала калошами, кректала, шморгала носом, важко сопіла. Кожен наступний крок, здавалося, міг бути останнім. Нарешті вони ступили по той бік вулиці. Сніг, перетертий сотнями пар ніг і посипаний піском, виглядав брудним.

- Дякую. - видихнула бабуся, і, відгорнувши край хустки, сунула руку за пазуху.

"Либонь, зараз, - подумала Дзвінка, - стара в подяку, як у казці про Білосніжку, дасть мені стигле червонобоке яблуко..."

Але дивна бабуся, діставши з-під поли невеличку, густо замащену хустинку, тільки висякала свого гачкуватого носа.

- Може вам купити щось поїсти? - запитала Дзвінка.

Бабуся блимнула з під кошлатих брів чорними очима, наче дві блискавки спалахнули.

- Чуйне серце маєш, - сказала, - через те й страждання...

- Що, що?.. - не зрозуміла Дзвінка.

А бабуся бубніла далі, ніби вже для самої себе:

- Ти для світу цього, але він не для тебе... Бога шукаєш... Не шукай. Рай і пекло - усе в тобі... Щастя хочеш... Знайдеш і втратиш і знову знайдеш...

Дзвінка відчула, як дрібні мурашки страху поповзли шкірою. Озирнулася. Довкола нікого, тільки вона й стара. Сутеніло. Вогко дихав парк. Морозу зовсім не було. Відлига в місяці лютому висіла дрібними крапельками мряки, зволожувала обличчя, пхалася в легені.

"Відьма", - майнуло в голові, а вголос:

- Ну, що ви... Я просто...

- Через випробування до очищення... - говорила далі стара. - І троянди мають колючки, і мед гірчить... Початок - це вже закінчення, а кінець - це лиш початок... Бери, що дається. Є момент, і є вічність... Пам'ятай...

Дзвінка хотіла щось сказати, але слова застрягли в горлі. Та загадкова бабуся-пророчиця не чекала відповіді. Голосно стогнучи, крекчучи та важко зітхаючи, вона пошкандибала в похмурий парк, що зіяв кількома темними рукавами-алеями.

Дзвінка знову озирнулася. Позаду порожньо бовваніла вулиця. Глянула в той бік, куди пішла стара - пусто. Нікого-нікогісінько. Ніби й не було ніякої бабусі в картатій хустці. Тільки мла стала ще густішою, а вечір виразнішим. Враз подув холодний вітер, ще дужче запахло сирістю, десь шелеснула гілка. Хмара гайвороння, зірвавшись з дерева, шугонула в небо.

"Містика якась... - стривожилася Дзвінка. - Химера... Вигадка..."

Кинуті зумисне, а чи ненароком, - спробуй розбери, - старою фрази, крутились у голові.

"Щастя хочеш..." - а хто ж його не хоче.

"Випробування..." - у кожного свої.

"Момент і вічність..." - так було завжди.

Чим більше Дзвінка розмірковувала над почутим, тим довше не могла зрушити з місця. Ніби приросла, ніби скам'яніла, ніби не мала ніг. Стояла й заворожено дивилася на темну стіну парку, на сірий пожухлий сніг, на пасма синюватого туману. Тьмяно закліпали вуличні ліхтарі, пройшли повз якісь люди, проїхало кілька машин, а вона все стояла й стояла... Як довго – не могла сказати. І тільки якийсь чоловік, що пробігав тротуаром, торкнувши знехотя ліктем, привів її до тями.

– Господи... Що це я... – прошепотіла і перехрестилася.

Поволі рушила з місця, тягнучи за собою ватяні ноги й якесь дивне відчуття фатуму, що передрекла їй загадкова бабуся-жебрачка.

Я панічно шукаю вихід із ситуації, що склалася, гарячково силкуюся щось змінити, але ніяк не можу. Нічого не вдається. Треба перепочити. Просто скласти весла, і мій човен кудись та припливе: можливо, до острова, а, може, й до материка. Хтозна... Я надто стомлена і виснажена боротьбою за щастя. А його все нема та й нема. Уже несла так довго чекати, адже час, цей грабіжник і гвалтівник, має необмежену владу над нами. Молодість уже далеко позаду, старість – попереду, а ти зараз поміж ними. Без вороття. Життя нестримно швидко рухається до кінця, а чи початку?.. І ти хочеш зараз, тут, ще хоч трішечки, побути коханою...

Р.17

Злодійкувато тікала зима. Темні клапті снігу з кожним днем помітно танули, зменшувалися в розмірах, оголюючи брудний рівномірно всіяний недопалками асфальт. Машини стрибали по вибитих ямах, водії добірними словами обкладали автодор. А в повітрі щораз відчутніше пахло весною, голосніше щебетали птахи, прокидалися приспані холодом серця, з'являлася надія на краще і хотілося просто жити.

Переписка між панотцем та вчителькою тривала.

О. Михайло: "Доброго ранку, Дзвіночко! Як Ти?"

Дзвінка: "І Вам доброго ранку. Приємно Вас чути."

О. Михайло: "А бачити?"

Дзвінка: "Теж."

О. Михайло: "Коли зустрінемося?"

Дзвінка: "Не знаю..."

О. Михайло: "Я все одно чекатиму."

Через якийсь час.

О. Михайло: "Привіт! Ти на роботі?"

Дзвінка: "Трапилась путівка, і я зараз у Трускавці."

О. Михайло: "Як відпочинок?"

Дзвінка: "Добре, але трохи скучно."

О. Михайло: "За сім'єю?"

Дзвінка: "За котом."

О. Михайло: "А за мною?"

Дзвінка: "Теж."

О. Михайло: "А за моїми поцілунками? Чи вже забула?"

Дзвінка: "Таке не забувається."

О. Михайло: "Як захочеш – можемо повторити..."

На другий день.

О. Михайло: "Приїдеш – дай знати."

Дзвінка: "Добре."

О. Михайло: "Солодких снів."

Дзвінка: "І Вам надобраніч."

Відпочинок та лікування мінеральною водою зробили свою справу, Дзвінка трохи схудла, стала свіжішою, жвавішою, а головне – виспалася! Повернувшись додому, вона сама здивувалась своєму спокою. Її, як це бувало раніше, вже не дратував безлад у квартирі – вона просто мовчки складала речі на свої місця, протирала пилюку, мила підлогу. Тепер мало зважала на те, що белькотів п'яний Степан. Навіть, їдучи вранці в переповненій маршрутці на роботу, стояла собі тихо-сумирно, споглядаючи краєвид за вікном.

Панотець грав у мовчанку. Ось уже два тижні він не надсилав ніяких повідомлень. Врешті вона зважилася і написала сама:

"Доброго дня. Як Ви?"

О. Михайло: "Хворію. Висока температура."

Дзвінка: "Лікуйтеся. Я подумки з Вами."

О. Михайло: "Відчуваю Твої пестоші..."

Дзвінка: "Краще пийте малину."

О. Михайло: "Питиму, питиму... Дякую за турботу."

Згодом.

Дзвінка: "Як Ваше здоров'я?"

О. Михайло: "Дякувати Богу, вже краще. Як у Тебе справи?"

Дзвінка: "Я радію кожному дню, бо він приносить звістку від Вас."

О. Михайло: "Зворушливо."

Дзвінка: "Я хочу Вас про щось запитати..."

О. Михайло: "Ну, сміливіше..."

Дзвінка: "Скажіть, – навіщо я Вам?..."

О. Михайло: "А навіщо Тобі квіти?"

Дзвінка задумалася: а й справді, навіщо людям квіти? Яка від них користь? В їжу їх не покладеш... Але гарні квіти люблять усі. Їх вирощують, плекають, ними милуються, їх дарують, але зрештою потім, як такі, що засохли і втратили свою привабливість, колір та запах, викидають на смітник. Згодом купують нові.

Та уявімо собі на хвилю, на коротку мить, що на землі немає квітів. Зовсім... Ніяких. Що тоді?.. Світ – без кольору й барви, сірий і понурий, пустий і порожній, некрасивий... То для чого такий світ?..

Я вперше в Трускавці. Невеличке курортне містечко мені сподобалося відразу: затишні вулички, обмаль машин, розкішний парк, рідкісні види дерев, приручені синички й білочки, які йдуть до рук, щоб поласувати запропонованим насінням чи

горішком. Запах нафти висить у повітрі, особливо відчутний він, коли прогулюватися вдовж повноводної річки, що бурхливо шумить через увесь парк, а тоді непомітно губиться на площі в бетонному рукаві.

Недалеко від бювету художники продають свої картини – різні розміри, різна техніка виконання, різні ціни. Найбільше картин із природою. Я часто зупиняюсь і милуюся ними. Не пригадую хто, але один художник експресіоніст сказав, що реалістично зображати природу на полотні, це означає копіювати її. Не погоджуюся.

Скопіювати природу неможливо, хіба що відтворити. Послугуючись талантом і майстерністю, якомога глибше пропустити через себе і подати своє бачення та розуміння. А кожен глядач – своє прочитання. Суто суб'єктивний процес творчості, аж ніяк не може бути копіюванням.

Р. 18

У шкільному коридорі дразливо продзвенів дзвінок. Закінчився останній урок. Класи швидко спорожніли. Лише чергові учні гуркотіли стільцями, ставлячи їх на парти, збирали розкидані папірці, мили дошку. Невдовзі й вони пішли. Навчальний корпус враз стих і навіть спохмурнів.

П'ятниця. Попереду вихідні, діти роз'їхалися по домівках, вчителі теж розійшлися.

У класі української мови та літератури, одна на цілий корпус, обкладена зошитами, сидить Дзвенислава Григорівна. Писанини назбиралося чимало. Навчальний рік добігав кінця, і вона хотіла перенести із зошитів усі оцінки за останню контрольну роботу в журнал, побачити картину успішності класу в цілому. В корпусі тихо й спокійно, ніхто не заважає, і Дзвінка думає, що всю заплановану роботу зробить швидко.

Крізь відчинене вікно, разом із легким вітерцем, до класу влітає запах бузку, що саме рясно квітне в садку. Вчителька втягує приємні пахощі й злегка посміхається. Тепер і її світ яскравий та барвистий, бо у ньому є він, Михайлик.

Дзвінка піднімає голову від журналу з оцінками, мрійливо дивиться у вікно. Клас, у якому вона сидить, розташований на першому поверсі. За невеличким садком починається схил, внизу спокійно несе свої води річка Стир. А на тому боці – луг і пасовисько, там уже село.

"Цікаво, – думає жінка, – а що зараз робить панотець?"

Раптом за вікном, тулячись попід стіною, промайнула чиясь біла шевелюра. Невдовзі в коридорі почулися скрадливі кроки, та враз все стихло. Дзвінка стелула плечима і знову схилилась над журналом.

Минуло якихось чверть години, двері класу протяжно рипнули, й на порозі, несміливо заглядаючи всередину, з'явилась учениця 10-А Мірчук Оля. Її невеличка фігурка губилася в проїмі відчинених дверей, і тільки руде, зібране у хвіст волосся надавало їй постаті чіткості та виразності.

– Можна?.. – запитала тихо Оля.

– Заходь, – кивнула вчителька. – Ти чого додому не поїхала?..

– Ще встигну, – махнула рукою учениця. – Я хотіла вас дещо запитати...

- Слухаю...

Оля підійшла до широкого вчительського столу, сіла за першу парту, зіперлася на руки і глянула прямо в очі Дзвінці.

- Дзвениславо Григорівно, скажіть, яка в мене виходить оцінка з української мови і літератури за рік?

- Зараз подивимось, - гортала журнал учителька. - У тебе багато "енок", ти не писала останню контрольну, маєш четвірки... Думаю, сім балів буде справедливо...

- Мені мало, - сказала Оля.

- А скільки ти хочеш? - усміхнулася Дзвінка.

- Дев'ять, - заявила Оля. - Або вісім.

Дзвінка посміхнулася. Така розмова нагадала їй торг на базарі.

- Ти ж знаєш, - сказала вчителька, - я оцінок ніколи не шкодую, навпаки, навіть підвищую... Але треба хоч трохи старатися, щось учити...

- Знаю, знаю... - закивала головою Оля, аж руде волосся застрибало на плечах. - Мені не все дається...

- Звісно... А якщо ще й прогулювати...

- Нічого ви не розумієте! - скрикнула Оля і закліпала швидко повіками, ніби от-от заплаче. - Якщо я принесу поганого табеля, то вдома мене приб'ють.

- Твій батько такий деспот? - здивувалась Дзвінка.

- Гірше, він мій вітчим! І ненавидить мене через те, що я йому нерідна. До інтернату відправив, щоб не маячила перед очима. Він мене одягає, взуває, годує, і я мушу бути вдячною. Каже, якщо не вчитимусь добре, то й не буду їсти. А ще...

Оля затнулась.

- Що ж іще? - спитала вчителька.

- Він каже, що я тут займаюсь... Ну, ви розумієте?..

- Ні, не розумію...

- Гуляю, тобто б...дую...

- Олю!?..

- А що?.. - і тут дівчина розплакалася.

Дзвінка подала їй паперову хустинку, налила з графина склянку води.

- На, випий, заспокойся і розкажи все до пуття.

Оля, яка щойно лила ріки сліз, враз перестала плакати. Дивилася на вчительку великими сірими очима, зрідка шморгаючи носом.

- А як тут учитися... - мовила з досадою, - На уроках сидиш невиспана, дрімаєш, нічого не розумієш, вчителі швидко пояснюють... Новий матеріал складний... На самопідготовці в когось домашку спишу і то добре.

- Чого ж не висипляєшся?..

- Бо дівчата, ті, що живуть зі мною в кімнаті...

- Що дівчата? - допитувалась Дзвінка. - Поясни...

- Вони приводять на ніч хлопців. - мовила тихо Оля.

- Щоночі?..

- Тільки тоді, коли чергує отой алік, вихователь Семенюк...

- Чого ж ти досі мовчала?

- І ви нікому нічого не кажіть! - скрикнула Оля. - Як дівчата дізнаються, що то я їх здала, то мені кранти. Вони мене по стенці розмажуть. Я ж тільки вам сказала, бо ви справедлива.

Дзвінка мовчала. Те, що вона почула не вкладалось у її голову. Але теперішні діти...

- Добре, - мовила згодом, - ніхто нічого не знатиме. А з оцінками ми щось придумаємо. З мови - напишеш реферат, виконаєш індивідуальне завдання, а з літератури - вивчиш кілька віршів.

- Ой, дякую вам... - зраділа Оля і обняла вчительку. - Ви мене з того світу повернули...

Дзвінка хотіла їй щось відповісти, але Оля, війнувши куцою спідницею, швидко вибігла з класу.

Мірчук Оля прийшла до них у школу тільки в цьому році. Мама, яку вона бачила лише один раз, на перше вересня, пояснила, що дочку вони здали в ліцейний клас, аби вона отримала кращі знання, бо хоче поступати до якогось вузу. У селі, мовляв, навчання слабеньке... Оля була ученицею посередньою... Говорити вміла, але потрібних знань не мала, та й те, що вчила, не розуміла, тільки зубрила. Та все ж, шкода дівчину...

Нарешті, впоравшись із запланованою роботою, Дзвінка згорнула журнал, зачинила вікно, вийшла з класу, замкнувши двері на ключ.

Невеличкими скельцями води виблискував, свіжо вимитий прибиральницею, довгий шкільний коридор. Порівнявшись із кабінетом завуча Валерія Дмитровича, Дзвінка почула всередині стихнені голоси, легке шарудіння. Несподівано двері розчахнулися, і в коридор, мало не збивши Дзвінку з ніг, вистригнула вчителька біології, її подруга Зоя Романівна. Радісна й усміхнена, вона похапцем застібала гудзики на синій блузці, пригладжувала рукою розкуйовджене біле волосся. Побачивши Дзвінку, Зоя знітилась, і, навіть у темному коридорі, було видно, як зайнялися рум'янцем її щоки.

- О! - вигукнула Зоя. - Ти ще тут?..

- Я заповнювала журнал, - пояснила Дзвінка, прямуючи до виходу.

Обидві вийшли надвір. Якийсь час вони йшли мовчки. Крокуючи поряд, давні подруги почувалися незручно. Першою порушила мовчанку Зоя.

- Засуджуєш?.. - запитала, дихнувши на Дзвінку нещодавно випитим коньяком.

- Ні...

- Звісно... Ти ж у нас свята...

- Чого ти? - образилась Дзвінка. - Я ж тебе ні про що не питаю.

- А ти запитай! Адже тобі цікаво, що я робила після уроків у кабінеті завуча?..

Запитай, а я відповім!

- Нецікаво... І так відомо...

- Відомо... - повторила тихо Зоя. - І нехай... Я така, яка вже є... Без кривлянь і

брехні... Без святенності...

Дзвінка мовчала, а подруга продовжувала:

- Нічого тобі невідомо. Ти літаєш десь попід хмарами, а життя - воно просте й прагматичне. У мене скоро атестація, треба мати покровителів, щоб хтось замовив слово... І, взагалі, по роботі допоміг, перед директором заступився... Чого мовчиш?..

- Не оправдовуйся, - сказала Дзвінка. - Це твої справи, мені байдуже... - І після короткої паузи додала: - Краще розкажи мені про ученицю з 10-А Олю Мірчук.

- Новеньку?..

- Так. Які в неї успіхи з біології?

- Думаю, вісімка буде. - відказала вже спокійно Зоя рада, що розмова повернула в іншому напрямку. - А що?..

- Сьогодні вона приходила до мене просити за оцінки з мови й літератури.

- От стерво! - вигукнула Зоя. - І про вітчима тобі плела, і на дівчат у спальні скаржилася?..

- Так, а ти звідки знаєш?

- До мене вона теж приходила, канючила бали.

- То все, що Оля говорила - неправда?.. - здивувалась Дзвінка.

- Ні, не все... У спальні, справді, ночують хлопці, але їх приводить сама Мірчук.

- Не може бути!.. - не вірила Дзвінка. - Так натурально плакала...

- Натурально... Артистка...

Дзвінка зрозуміла, що вона, хоч і вчителює багато років у школі, але до кінця так і не може розрізнити, де правда, а де брехня. Шістнадцятирічна школярка розвела її, як останню лохушку. Правду каже Зоя, сьогоднішнє життя приземлене й прозаїчне, лише вона вчорашня...

Вчительки вийшли за ворота, попрощалися і розійшлися.

Небо затягло хмарами, в повітрі мерехтіли непомітні крапельки вологи, припарювало. По той бік річки загуркотів грім. Наближалася гроза.

О. Михайло для мене, наче мрія.

Ми дуже часто хочемо, щоб мрія здійснилася. Та чи варто?.. Ставши реальністю, вона втрачає принаду недоскопності, перестає бути жаданою та чарівною.

Мрія збулася...

Колись - смисл усього, зараз - буденність і звична річ.

Ти стоїш не вершині гори, на яку щойно видерлася, дивишся захоплено вниз, а очима вже шукаєш іншу гору, яку хочеться підкорити.

Недоскопність і неможливість - от що таке мрія!

У цьому її сила!

Р.19

І знову було літо.

Буйними травами і пишним різнобарв'ям цвіту вражав червень. В короткі теплі вечори, блідим сріблястим сяйвом щербився місяць, темне небо мерехтіло міріадами зірок, духмяно пахла липа, чарувала матіола і злегка п'янила, розквітнувши біленькими

кошичками, бузина.

Вони домовились про зустріч. Якась невидима сила вперто пхала їх одне до одного. Настирно стукотіла бажанням у серця, кликала й манила.

Ледь помітною лісовою стежкою, що безугавно петляла поміж високих дерев, йшла жіноча постать. То Дзвінка. Найкраща сукня з гардеробу підкреслювала струнку фігуру, надавала їй граційності й витонченості, яку мають моделі, а легкий макіяж на обличчі й грайливий усміх на вустах, робили її дуже привабливою. Густе темне волосся, злегка гойдаючись у такт ході, розсипалося на плечі. Волошкові очі блукали стовбурами сосон, але не помічали їх, задивлені в себе.

Вона йшла до нього. Нестримно, невідворотно, приречено. Вона йшла, бо не могла не прийти. Вона йшла, бо хотіла...

О. Михайло чекав на просіці, під розлогою сосною. Як завжди, бадьорий і спокусливо-чарівний.

- Привіт!

І цілунок, що бентежить кров.

- Ходімо, - сказав, - я знаю гарне місце. Там нас ніхто не потурбує.

Разом, узявшись за руки, поступово заглиблювалися в лісову гущавину. Стежки вже не було. Трави сягали вище колін, колосилися цвітом і, від людського дотику, осипалися, залишаючи борошністий слід пилку на одязі. Тепер сосни чергувалися з берізками, молодими дубками, липою.

Невеличка, загублена в лісовому просторі та, здавалося, і часі галявина, виглядала чудово, навіть казково. Простелене рядно (завбачливо принесене панотцем), горбками лягло на соковиту траву. Сині дзвоники полохливо закивали голівками, зовсім поруч сміливо озвалася зозуля.

- Сідай, - притягнув до себе.

- Ми ж нічого не робитимемо? - по-дитячому спитала Дзвінка.

- Звісно... Тільки те, що ти дозволиш...

Кожен наступний поцілунок був довшим, ніжнішим, невимовно п'янив, чарував, захоплював, відкривав нове й досі незвідане їм обом відчуття. Кожен дотик його рук озивався натягнутою до краю струною бажання. В захваті почувань забивало подих, паморочилося в голові, співало в серці, і не розібрати чого було зараз більше - тіла чи душі?.. Нероздільні й неподільні, однаково впокорені й зворушені, пристрасно ждали й відчували, віддавали й отримували.

- Ці вуста не можуть бути нецілованими... - шепотів він. - В тебе стільки нерозтраченої ніжності, тепла, ласки...

- Мабуть, я все життя чекала на тебе... Заради цієї миті...

Усміх іскрився щастям.

Очі в очі, і - весь всесвіт...

Уста до вуст, і - два бажання воєдино...

Щось несказанно несказанне, невимовлене словами, незримо та виразно відчутне бриніло в присмерковій лісовій тиші, звучало в склепінні дерев, здіймалося у високості

неба, лагідно опускалося на пишні трави й тендітні квіти.

- Давай зупинимось... - просила вона.

- Давай, - погоджувався він.

Але спинитися було вже несила.

Бурхлива, повновода течія ріки-кохання прорвала загату моралі і стрімко неслася вниз. Вирувала, шуміла, дужчала й дужчала...

- Господи, невже так буває?..

- Тебе ніхто не пестив?

- Так як ти?.. Ніхто...

- Яка ти гарна і чуттєва...

- А чоловік казав - колода.

- Жінка розкривається сповна лише тоді, коли поряд вмілий мужчина.

- Мабуть...

Тепер вона не тікала від його пестошів, як дикунка минулого літа, не боронилася й не противилася градові цілунків, що сипалися і сипалися - на губи, шию, руки, груди, живіт, опускалися нижче й нижче, аж до самих пальчиків ніг. Відповідаючи на його ласки, горнулася всім оголеним розпашілим тілом, хотіла затримати та запам'ятати ці хвилини якнайдовше. І коли він непомітно й легко ввійшов у неї, а їхні тіла в пориві стали рухатися синхронно назустріч одне одному, коли судомна дрож пробігла всім тілом і вихопилася легким зойком, тоді вона зрозуміла, ні, швидше відчула, що таке рай на землі, блаженство плоті. Солодко-млосно, щемко-тремтливо, радісно-піднесено забилося серце, уста злилися в довгому поцілунку, а тіла стали одним цілим.

Приречені від першого дня знайомства, вони невідворотно йшли на цю лісову галявину. Через рік, через сумніви, через вагання, через намагання забути й відпустити. Не зуміли, не змогли, не схотіли. Почуття ураганом налетіли на обох так несподівано і так сильно, що розум - цей величний інститут моралі - не зміг заборонити, стримати і вберегти. Але він знову з'явиться, пізніше, опісля... Тоді він все проаналізує, дасть оцінки, розсудить і засудить... Він завжди знає, як правильно... Але від його правоти чомусь тхне муштрою, холодне кров у жилах і пропадає хіть до життя. Рацію й емоцію - вони поряд, але завжди, або ж дуже часто - всупереч.

Сонце запалило виднокрай. У лісі сутеніло. Легкий легіт вечора тремтів поміж сосон і беріз. Краплинки чистої роси впали на розпашілі тіла, буйні трави цілували їхні скроні, а вони, посміхаючись клаптику неба, лежали впокорені й щасливі.

- Що це було? - спитала вона.

- Сон... - відказав він. - Твій давній сон, Дзвіночко...

- А пробудження ж яке?..

У відповідь тільки шепіт сосон, жагучий цілунок, палкі обійми...

Чому крадене кохання є таким болісно-щасливим і щасливо-болісним?..

Цілунок на прощання - і розійшлися. Як злодії, скрадалися тихцем у село. Він, на свою вулицю, до матушки, а вона - до тітки.

В хаті поночі. Тітка Ганна вже спить. Дзенькнула клямка, грюкнули двері.

- Це ти, Дзвінко? - озвалася крізь сон тітка.

- Я...

- Вечеря на плиті...

- Я тільки молока вип'ю...

Тітка нічого не відповіла, засопіла ще дужче, роздивляючись наступний сон.

Дзвінка розстелила навпомацки ліжко, роздяглася і хутко шмигнула під ковдру. Їй здавалося, що навіть у темряві видно, як горять її очі. Заснути не могла, надто схвильована тим, що відбулося. Як вона тепер зустрінеться із чоловіком?. Що скаже і як житиме з ним далі? Найдивніше те, що саме перед Степаном не почувала ніякої вини. Ніякої... А от перед Богом?.. "Не чини перелюбу!.." - згадалися слова з Біблії. А як же він?.. Кожен відповідає за себе сам...

- Господи, - зітхнула, дивлячись у темноту кімнати, - прости! Я лише людина... Немічна жінка... Спрагла чоловічої ласки й тепла...

А на устах ще смак його цілунків, на тілі - його руки, лоскіт бороди, запах ладану, перед очима - його образ. Дорогий і милий. Манить, кличе, вабить і зове...

Я часто думаю, якими словами можна передати стан людини, коли вона закохана. Кохання...

Воно без смаку, запаху, кольору, ваги, об'єму... І все ж його можна побачити. Воно так виразно струменить із очей, грає усміхом на устах...

Ти існуєш на відстані кількох десятків кілометрів, але для мене зовсім близько, поряд, у моїх думках і серці.

Я вдячна Богові за Тебе.

Ще один день без Тебе, але й ще один день із Тобою!

Р. 20

Минув тиждень. Тиждень споминів світлих і щемких. Панотець не писав. Вона теж. Обоє тримали паузу.

Дзвінка ходила сама не своя.

- Чого ти весь час посміхаєшся? - запитала подружка Іра, коли вони знову втрюх, разом із Ксенею, сиділи в тому ж таки кафе "Брама".

- Хіба?..

- Перестань...

- Не можу...

- Ти вся світишся... - зауважила сестра. - В чому причина?

- Ні в чому...

- Я вгадала! - вигукнула Іра. - Ви переспали! Адже так?..

- Та ні...

- Ну і як?..

- Що, як?.. - ніби не розуміла Дзвінка.

Ще трохи і подружка витягнула б усі подробиці, але раптово, і якраз дуже доречно, в неї задзвонив телефон. Побалакавши коротко, Іра повідомила:

- Мушу бігти... Іншим разом перетremo... А зараз мене Толясик чекає. Їдемо на

озеро. Бувайте, дівчата!

Сестри залишилися удвох. Ксеня, торкнувши за руку задуману Дзвінку, запитала:

- То як воно, сестро, насправді?

- Ой, Ксеню, я така дурна, я така грішна, і я така... щаслива! Ми кохалися... Я переступила цю межу...

- Хоч добре було?

- Фантастично!.. Нічого такого раніше я не відчувала...

- А з ким мала відчувати - з пияком?

- Ну, він же ж не завжди пив, - боронила Степана Дзвінка. - Але сумління мучить... Неправильно все це...

- Щастя тоді лиш повне, коли немає каяття.

- Та й Михайло не пише... Може вже й забув? Отримав те, що хотів...

- Не думаю... Хоча, чоловіки по своїй природі завойовники. Вони вирізняють (якимось тільки їм зрозумілим чином) із загальної маси жінок, котрусь одну, ту єдину, до якої на даний час відчують потяг, залицяються, зваблюють, добиваються... Їм подобається сам процес, ну і, звісно, перемога заради самої перемоги... Це піднімає їхній авторитет у їхніх же очах.

- Не кажи так...

- Я просто розмірковую...

- Добре, що ви з Вітею віруючі, й у вас усе правильно, так, як Бог приказав...

- У цьому недосконалому світі не можна бути правильним до кінця. Хіба хотіти, намагатися, старатися... Ми теж грішні, бо ми люди...

- І все ж...

- Не картай себе. - заспокоювала Ксеня. - Це варто було зробити. Тепер знатимеш чи воно тобі потрібно насправді.

- І так кажеш ти - Свідок Єгови?..

- Найперше я твоя сестра, і мені боляче бачити тебе заплаканою та сумною.

- А тепер я виглядаю краще?

- Чудово!..

- І все-таки, що маю робити далі?

- Час покаже.

Морозиво в тарілочках зовсім розтало. То вже був коктейль, який сьорбали ложечками, виловлюючи шматочки фруктів.

- Знаєш, - враз серйозно мовила Дзвінка, - мені здається, що я більше не зможу жити з Степаном так, як раніше. Все. Я пройшла точку неповернення...

- Що пройшла?

- Точку неповернення. Є таке поняття, коли в пошуках гострих відчуттів та екстриму опиняєшся за межею, після якої назад нема вороття. Ця межа і називається точкою неповернення.

- Мабуть, - зітхнула Ксеня, - у кожного в житті є своя така точка.

- Мабуть...

... Минув ще один тиждень.

О. Михайло нарешті озвався: "Привіт, Дзвіночко! Як Твої справи?"

Дзвінка: "Нарешті згадав мене..."

Вона, непомітно для себе, вже зверталася до панотця на "ти".

О. Михайло: "Не забував... Тебе забути важко..."

Дзвінка: "Чого ж так довго не писав?"

О. Михайло: "Був дуже зайнятий. На селі зараз багато роботи."

Звісно, робота... На селі її завжди багато. Але панотець (знала з розповідей тітки) господарства великого не тримав: кілька курок, старий пес, клопоть городу – оце й усе.

Пройшло ще трохи часу. Липень уже добігав кінця.

О. Михайло зрідка писав, але зустрітися більше не пропонував. І Дзвінка зрозуміла, що їхні побачення будуть нечасті, якщо будуть узагалі. Нехай, погоджувалася, аби були. Вона чекатиме. Чекатиме й мріятиме... Гортала на телефоні дорогі серцю повідомлення, усміхалася, раділа, але назвати Михайла своїм коханцем не могла. Священик коханець... Коханець священик... Абсурд... Нісенітниця... Неправда... Важко уявити... Такого не буває...

Чим більше проходило днів від їхнього казково-романтичного вечора, проведеного на лісовій галявині, тим завзятіше Дзвінка переконувала себе в тому, що вона більше не зустрічатиметься із о. Михайлом. Вона не має права на такі відносини. Це надто зухвало. І гріховно... Потрібно спинитися. Тепер?.. Коли межу перейдено?.. Краще пізніше... Краще... І як воно краще?..

Частенько, теплими літніми вечорами Дзвінка йшла в парк, сідала на вільну лавку й читала Біблію, шукаючи відповіді на різні запитання. Коли не розуміла той чи інший вірш, просила розтлумачити сестру. Ксеня це робила з охотою й залюбки, адже основна відмінність християн організації Свідків Єгови від інших конфесій в тому, що вони йдуть до людей і проповідують слово Боже. Хоча, варто признатися, роблять це, інколи, аж надто настирно й надокучливо. Кожен їхній брат чи сестра мають свій район, закріплену за собою територію, певну кількість квартир, у двері яких мусять постукати. До зацікавлених прийдуть ще і ще... Потім, в кінці кожного кварталу, здадуть старійшинам звіт про свою виконану роботу.

До розмови двох сестер долучався і чоловік Ксені Вітя. Після зимової прикрої пригоди, за неналежну поведінку – вживання пива – на раді судового комітету з ним провели виховну бесіду і "вліпили" догану. Відтоді Вітя змінився – вже не жартував так часто і не сміявся з дрібниць, як раніше. Завів кострубаті з рудим відблиском вуса, через що мав кумедний вигляд і здавався трохи старшим. Вітя хвалив Дзвінку за те, що вона так ретельно й допитливо вивчає Біблію, запрошував на зібрання, пропонував стати неохрещеним вісником. Але Дзвінка категорично заявила:

– Свою віру не мінятиму!

– І не треба, – казав Вітя. – Ми ж теж християни.

Дзвінка заперечливо хитала головою. Вона хоч і не так часто, як мала би, все ж ходила до храму. Любила свята, пов'язані з ними народні традиції, церковні

богослужіння. А надто їй подобалося бути у Свято-Троїцькому соборі, слухати величальний спів хору "Оранта". Виконані професійно й красиво піснеспіви під час Божественної Літургії завжди хвилюють, захоплюють, наповнюють зсередини, і ти забуваєш про всі житейські турботи, негаразди, чуєш лише церковний спів, і душа твоя, а тобі здається, що разом з нею й твоє тіло, підноситься високо, високо, ген-ген, аж до небес. І від усього, в що вірили десятками років її предки, як від неправильного – вона мала б відмовитися?.. Ні... Ніколи... І все ж, кілька разів Дзвінка все таки відвідала зібрання Свідків Єгови, багато роздумувала над почутим, та ніяк не могла зрозуміти, як можна, ось так, по-дитячому, розглядати біблійні вірші, розтлумачені вже кимось на шпальтах журналів, а потім ще їх коментувати на зібраннях цілу годину. Це все одно, що жувати вже пожований кимось раніше хліб. Смак ще трохи залишився, але поживи мало.

Нарешті Дзвінка прийняла рішення, яке вистраждала і яке вважала на даний час, найбільш правильним, – вона пішла до сповіді.

Будній день, літо, "не сезон", у церкві людей небагато. Крок за кроком, Дзвінка наближалася до священика, який проводив сповідь. Розчулена, схвильована та засоромлена. Сльози, незрозумілі та не прохані, текли по щоках.

– Ну, сміливіше, – підбадьорював священик, дивлячись на Дзвінку.

– Думаєте, легко, – спробувала жартувати.

– Знаю, що нелегко, – відказав священик. – Сам сповідаюся.

І, бачачи гарну заплакану жінку, священик, чи то з жалю, чи то з симпатії, дав їй серветку, щоб витерла очі. Дзвінка подякувала і покірно підставила голову під Єпитрахиль, схилила її низько-низько на аналой, торкаючись хусткою хреста та ікони. Тихо мовлені слова мішалися із слізьми, важко виходили з уст, а подеколи й застрягали в горлі. Каяття було щирим і непідробним.

Після сповіді відчула спокій. Блукала парком, жувала бублики, роздивлялася перехожих і думала. Чого, чого, а думок у неї останнім часом було багато, аж надто багато. Лізли, пхалися, терзали. Ні втекти від них, ні прогнати, ні сховатися. І знову те дивне й віднедавна знайоме відчуття, що проживає не своє життя, з'явилося тепер. Чому?.. Не розуміла.

Ввечері вона написала Михайлові: "Я сьогодні ходила до сповіді."

О. Михайло: "Молодець."

Дзвінка: "Мені сказали читати 50-й псалом десять разів. Щовечора."

О. Михайло: "А мені треба вдвічі більше."

Дзвінка усміхнулася. Кожного вечора вона ставала перед іконами, щиро й старанно проказувала молитви, читала псалом. Але не згадувати панотця не могла. Часом його образ являвся перед нею так нагло й так несподівано, що це її лякало, плутало, як вітер паклю, думки, вносило до серця сум'яття та бентежну радість.

Одного разу о. Михайло написав: "Дзвіночко, ти маєш чуйне серце, палкі вуста та гарне тіло. Коли побачимось?"

Дзвінка: "Не спокушайте."

О. Михайло: "А хіба ти сама цього не хочеш?"

Хоче - не хоче?.. Яке це має значення. Досить, що вона знає як треба! А треба...

Але більшість людей живе за таким простим принципом: згрішив - покався, знову зробив те ж саме - знову покався...Та хіба ж у цьому суть сповіді?.. Суть віри?.. Не розуміла.

Але вона його забуде. Вона зможе. Потрібен тільки час. Ще трохи часу. Все минає і це минеться, казав мудрий Соломон. Минеться... І життя мине...

Дорогий Михайлику,

Ти був для мене:

промінчиком світла в п'їтмї сьогодення, ковтком свїжого повітря в зашморгу душевних страждань, життєдайним струмком у висохлій пустелї серця, але

Ти - чужий чоловік...

Ти був моїм порятунком, виходом у безвиході, надією в безнадії, але

Ти - чужий чоловік...

Твої палкі цілунки обпїкали мої спраглі вуста, обїями п'янили, а пестощі невимовно вабили та чарували. Коли ми зустрічалися - світ завмирав і нічого не існувало крім нас, але

Ти - чужий чоловік...

Ти жадав мене сильно і вперто, коли ж домагався свого - розумів, що це неправильно. Так не повинно бути. Тоді ховався в мовчанні, шукав ліки в часі, намагався забути. Та не зміг. І все повторювалось знову, бо

Ти - чужий чоловік...

Я була для Тебе святковим смаколиком, щоденні ж страви Ти мав удома. Я була Тобі п'янким трунком, що в'ялить мозок і бентежить кров. Я була твоєю химерною фантазією, яка нав'язливо пекла Тебе сороміцькими думками, але

Ти - чужий чоловік...

Я ж прагнула Тебе, як прагне, зморена спекою земля, дощу; жадала, як голодний крихти хліба; чекала, як сліпець прозріння. Ти трепетно-ніжно торкався мого тіла, і воно, відгукнувшись невимовним бажанням, слухняно корилося Тобі, але

Ти - чужий чоловік...

Ми раювали в пеклі пристрасті. В захваті почувань відривалися від землі, але не змогли піднятися до неба. Ми крали один одного на годину та повертали назад на довгі роки. Заради цієї миті ми чекали все життя.

Ти кохався зі мною, але не кохав, бо

Ти - чужий чоловік...

Не знаю як житиму без Тебе?...

А жити якось треба...

Я відпускаю Тебе, бо мушу, бо

Ти - чужий чоловік...

Р. 21

Щирою позолотою виблискувала осінь у верховітті беріз, яскраво ряхтіла в

кленовому листі, гірляндами "бабиного літа" гойдалася на кущах. Сонце лагідно цілувало перехожих, зігріваючи приємним теплом. Настала пора світлої печалі й тихого смутку з ледь вловимою мелодикою проминання.

Від першого побачення Дзвінки з о. Михайлом пройшло майже три місяці. Багатенько. Час біжить швидко. Але сьогодні панотець їхав у справах до міста й настирливо просив її про зустріч. Вона делікатно відмовлялась. Він наполягав. Нарешті написав: "Ну, що ж... Тобі вирішувати. Сьогодні, або..."

І вона злякалася. Злякалася, що втратить його назавжди. Що ж тоді? Пустота... Життя без ласки, без обіймів, без цілунків. Без простих і, водночас, зворушливо милих повідомлень. Боялася й не хотіла. Надто дорогий був для неї цей чужий чоловік, сільський священик, надто дорогий... І вона погодилася.

Цього разу Дзвінка чекала на знайоме авто біля аптеки. Сівши в машину, вдихнула незмінний запах ладану.

Осінній день хилився до вечора.

Вони заїхали в ліс, на галявину, де були рік тому. Між деревами світла ще менше. Безлюдно й тихо. Лиш зрідка каркне якась ворона, впаде шишка, нечутно закружляє в повітрі багряний листок і, завіяний вітром, припадає до лобового скла.

Для зручності обоє пересіли на заднє сидіння.

- Як сильно я за тобою скучив... - шепотів о. Михайло і цілував, цілував.

- Я теж... Але якби ти не був священиком і був неодруженим... А так... Все це неправильно...

Панотець широко засміявся і сказав:

- Звісно, неправильно... Але то не просто фізіологія...

- А що ж?

- Не знаю... Бажання тебе бачити настільки сильне, що йому годі опертися. Воно не проходить... Ні час, ні переконання тут не діють.

- Я теж тепер не уявляю себе без тебе, - сказала Дзвінка, стримуючи гарячий віддих.

Від почувань обом забракло слів. Натомість говорили вуста, руки, тіла...

Каяття, сповідь, молитви - все рухнуло в один момент! Зараз не існувало нічого, окрім осіннього вечора і двох людей, які несамовито жадали одне одного. Він був поруч - рідний, близький, бажаний. І тільки це мало значення. Тільки це...

Надворі вже майже стемніло.

Пора вертатися до міста, а йому - до свого села.

Панотець завів двигун, увімкнув фари. Здав назад, щоб розвернутися. Колеса вскочили в невеличку ямку, машина забуксувала.

"Як застрягнемо - ночуватимемо..." - подумала Дзвінка.

Їй цього хотілося б. Провести ніч разом. Цілу ніч... Одну ніч... А так, тільки дві-три години. Позичені?.. Подаровані долею?.. Взяті в набір?.. Крадені години.

Та машина, давши газу, вискочила з ямки і виїхала на дорогу.

- Зупинися, - попросила Дзвінка. - Давай вийдемо.

- Як хочеш, - згодився о. Михайло.

Вони стояли, пригорнувшись один до одного, вдивлялися в сіріючу долину - ще можна було розпізнати молодий невеличкий сосновий лісок, - вдихали запах опалого листя і намагалися запам'ятати цей вечір.

- Пахне грибами, - зауважив о. Михайло.

- Вже скоро зима, - сказала Дзвінка.

- Ти змерзла?

Кутав і тулив її до себе.

- Може вже поїдемо? - питав.

- Ні... Ще трохи. Тут так добре...

Сісти в машину - це означало їхати. Їхати до міста, додому, до Степана. Їхати - це розстатися з Михайлом. Кожен оберт колеса, кожен метр шляху, як і рух годинникової стрілки, працювали на розлуку. Дзвінка так цього не хотіла...

Коли ж побачаться знову? Та й чи побачаться? Невідомо. Щось нило в грудях. Щось таке... Слабо відчутне, але незримо присутнє... Передчуття.

Сьогочасну мить намагалася затримати якнайдовше. Мить щастя. Лише мить і є теперішнє, а поза нею - минуле. Воно б-у-л-о, але його вже нема. Воно тобі більше не належить. А майбутнє тобі ще не належить. Залишається тільки коротесенька мить.

"Ми все життя прагнемо того, чого в нас нема і жалкуємо за тим, чого в нас більше не буде," - згадала десь прочитані слова.

Добре бути праведним, коли немає спокус. Як той чесний чиновник, який ніколи не брав хабарі, тільки через те, що йому ніхто ніколи їх не давав.

Такою "порядною", впродовж тридцяти восьми років, була і я. Не зраджувала своєму чоловікові, бо не було з ким. Аж зустрівся він, Михайлик, і всі мої моральні цінності рухнули.

І, що найдивніше, десь зникла втома від життя. Кожен день тепер був сповнений смислу, радості, піднесення.

Та чим вище злетиш, тим нижче впадеш, тим болючіше заб'єшся.

Якою має бути людина, щоб подобатися людям, Богові й собі? Правильною. Так, але аж ніяк не сумною, бо смуток руйнує тебе зсередини, повільно, безжально й безповоротно. Та чи можливо посміхатися щиро й по-справжньому, коли дні твої, а надто ночі, проходять без ласки, без тепла, без любові?.. Порожньо... Холодно й самотньо...

Р. 23

Їхня переписка у форматі есемес й далі тривала.

Дзвінка: "Привіт, Михайлику!"

О. Михайло: "Привіт, Дзвіночко!"

Дзвінка: "Чого не обзивався так довго?"

О. Михайло: "Вибач, будь-ласка, замотався."

Минув тиждень.

О. Михайло: "Я скучив. А ти?"

Дзвінка: "Я теж. Але зустрічатися в машині більше не будемо."

О. Михайло: "Гаразд. Твої міркування?"

Дзвінка: "Можна винайняти якусь квартиру."

О. Михайло: "Я згоден."

Пройшло ще два тижні.

Дзвінка частенько писала, але панотець чомусь не відписував. Затято мовчав. Дивно?.. Такого раніше не було. Інколи їй здавалося, що він не отримує її повідомлень. А може коротенькі фрази, надіслані нею, попросту не доходили до абонента, або ж їхній текст, знищений якимось підступним вірусом, не читався, розчинившись у величезному потоці інформації? А що?.. Таке буває... Можливо, панотець загубив свій телефон і втратив всі, в тому числі й її, номери?.. Правдоподібно та достеменно невідомо. Але щось підказувало Дзвінці, що О. Михайло не пише через те, що просто не хоче. Тоді напрошувалося друге запитання - чому не хоче? Яка тому причина? Тоді їй робилося боляче, надто боляче. Вона ображалася, сумувала, впадала в розпач. Не через те, що вони не зустрічалися, а через те, що він не озивався. Всупереч своїй гордій натурі, Дзвінка намагалася йому додзвонитися, - гудки йшли, але ніхто не знімав слухавку. Таке вперте мовчання доводило її до сказу! Не розуміла, як можна одночасно скучати за людиною і не відповідати на її повідомлення та дзвінки, попросту ігнорувати. Вона вкотре знову писала, докоряла, просила, жалілася:

"Обізвися, хоч одним словом."

-

Дзвінка: "Мені дуже важко без Тебе. Ти навіть не уявляєш як."

-

Дзвінка: "Це жорстоко. Я не заслужила такого відношення."

Нарешті О. Михайло змилостивився і відповів: "Доброго дня, Дзвіночко. З початком посту Тебе..."

Оце й усе?.. Вона тримала в руках телефон, читала й перечитувала щойно отримане повідомлення і вкотре нічого не розуміла. Він вітав її з початком посту. Ха-ха-ха!.. Якого? Ага, Різдвяного... Ого, скільки часу пройшло. Пролетіло. Прошуміло. Піст... Вона й забула, що він узагалі існує той тіст! Тепер вона не хотіла сповідатися, зрідка молилася. Тепер він, Михайлик, був для неї всім: і молитвою, і розрадою, і рятунком, і навіть самим Богом. Чим більше відчувала, що втрачає його, тим дужче хотіла його бачити, чути його голос, цілувати його вуста. Дзвінка зрозуміла, що любить цього чужого чоловіка, сільського священика, якого ніжно називала Михасиком, Михайликом... Любить щиро й сильно, всім своїм серцем, усією повнотою свого ества. Любить тією справжньою любов'ю, на яку здатна її благородна натура, любов'ю, яка ще досі їй була незвідана й невідома, запізніла і, мабуть, остання. Від того ще сильніша.

А він каже їй про піст! Він, який так палко кохався з нею, тепер - взірцевий панотець!?. Радше - диявол у рясі?..

Дзвінка була у відчаї. Не знала, що має робити. В голові паморочилося, по щоках текли гарячі сльози.

Понуро сиділа в квартирі, на кухні за столом і тупо, впродовж кількох годин, дивилася невідь куди. За вікном сірів короткий, як заячий скік, грудневий день, забарвлюючи все в кімнаті у такий же сірий колір.

За стіною скреготнув ліфт. Рипнули вхідні двері. Клацнув вимикач, і жмут яскравого жовтого світла боляче різонув у очі.

- Ма, - гукнув Сашко з порогу, - ти чого в темноті сидиш?

- Га?... - озвалася Дзвінка. - Це ти, сину?

- Я, а хто ж іще... Давай щось жерти, бо я голодний, наче вовк.

- Зараз, зараз...

Розігріла борщ, врізала хліба, налила в тарілку...

- А сметани?

Дістала з холодильника сметану, зачерпнула і застигла в задумі. Сашко забрав з її руки ложку, наповнену по вінця білою масою, яка повільно, тоненьким патьоками сповзала на стіл, вкинув у борщ.

- Що з тобою? - дивувався син.

- Нічого... Минеться...

- А батя де?

- Не знаю...

- Ну, да, знову пиячить... - роздумував у голос Сашко. - Ма, я Новий рік з друзями зустрічатиму.

- Добре.

- Бабосиків даш?

- Дам...

І попленталася в спальню, сама не своя.

Сашко здивовано стеновав плечима, наліг на їжу. Чи то борщ був дуже смачний, чи він дуже голодний: рука раз-у-раз стрибала то в тарілку, то до рота.

Дзвінка примостилася на стільчик, а очима - на ікону.

- Ісусе Христе, сину Божий, помилуй мене грішну, - шепотіла пересохлими губами.

Більше нічого не могла промовити.

Пізній зимовий вечір чорнотою заглядав у вікно. Біля будинку невиразним світлом шкірився одинокий ліхтар, скрипів-рипів, гойдаючись у різні боки. Б'ючись грудьми об цегляні мури, диким звіром завивав вітрисько. Монотонно й жалісливо по підвіконню тарабанив дощ.

Не спалося.

Степана вдома не було. Десь загуляв. Це добре. Хай би й зовсім не приходив.

Дзвінка вже вкотре прокручувала в голові фільмотеку останніх подій. Пригадувала кожне мовлене Михайлом слово, кожен його жест, погляд, дотик. Шукала пояснення чому так сталося. Вона надто довго опиралася цьому зв'язку. І дуже довго йшла до нього. Ніби той рак: крок уперед, два назад, два вперед, крок назад. І знову все спочатку. Чому, саме зараз, коли вона переступила межу, пройшла точку неповернення - він зупиняв її? Вперто мовчав, без будь-яких пояснень і виправдань.

Чому?..

Кажуть, що сильно прагнеш того, чого не можеш отримати. І чим більше не отримуєш – тим дужче хочеш. Можливо, так і Михайло, несамовито бажав її, допоки не переспав. Одержав нову цяцьку, награвся і закинув під лавку. За два рази все звідав, все відкрив. Натішився новими відчуттями і вже стало нецікаво. У всіх жінок все однакове, правда, подають вони його всі по-різному. Та нехай... Удома ж є своє... І спокійно, і правильно, і без зайвої метушні.

А як же вона?

А як же: "Я прошу вітер – передай обійми, промінчик прошу – в щічку поцілуй!" Для чого вся ця поезія? Казав би прямо – давай трахнемося! Все зразу було б зрозуміло. Зустрілися – спарилися – розбіглися. Ніяких претензій. Ніяких зітхань, лише інстинкт. Все просто. Все прозоро.

А так, у нього інтерес, а у неї лю-бо-в!

Засвітила нічну лампу. Годинник показував третю ночі. Встала. Заглянула до сина в кімнату. Він, скрутившись калачиком поверх застеленого ліжка, солодко спав, а на столі працював ноутбук.

"Треба виключити," – вирішила.

На кухні налила півсклянки води, накапавши туди уже традиційних тридцять крапель настоянки валеріани, собачої кропиви та глоду, випила одним махом.

Знову попленталася до себе в кімнату.

По підвіконню ще дужче вистукував барабанщик-дощ, скаженів вітер, і скрушно хилитався в зажурі капелюх підсліпуватого ліхтаря. Притиснулася до шибки. Холодне скло неприємно вкололо розпашілу щоку. Вдивлялася, намагаючись крізь чорну темінть ночі розгледіти щось важливе. Але марно. Надворі без просвітку, як і в неї на душі.

Тепер я добре знаю, що в людини є душа. Вона – в грудях, деś посередині, біля серця. Я відчула її фізичну сутність. А радше біль... Тупий, нюючий, пронизливий біль... Він тиснув розпачем, тугою, жалем, безвихіддю... Душа плакала пекучими слізьми. Вона ридала і просила рятунку.

Якщо біль тіла можна вгамувати таблетками, уколами, врешті-решт, хірургічним втручанням, то біль душевний... нічим. Хіба слово, доречне й мовлене вчасно... Хіба час...

Р. 23

Різними голосами дзвеніла перерва. Дзвінка, з купою зошитів, ішла з одного корпусу в інший. Її наздогнали подружки.

- Славко, зачекай, – зачепила Зоя, – ти ніби вся зі смутку виткана. Що з тобою?
- Знову Степан п'яний бушував? – допитувалася Інна.
- Ні, – тихо відповіла. – Сьогодні він навіть удома не ночував.
- От падлюка! – вигукнула Віра. – Чого ж така бліда?
- Просто не спалося. Думки...
- Жени їх геть, – радила Зоя.
- Нехай кобила думає, у неї голова велика, – пожартувала Інна.

Та чомусь ніхто не засміявся.

- Дівчата, — знову заговорила Зоя. - Я пропоную вихід - сходимо в якесь кафе на танці. Гульнемо...

- А що? Можна й на танці, - погодилася Дзвінка. - Хай їм грець, тим чоловікам! Хіба тільки сонця, що у вікні?..

- Оце правильно! Оце по-нашому! - заплескала в долоні Інна.

- Давно б так. А то киснеш...

Дочекавшись сьомої години вечора, троє подруг подалися в кафе "Мальвіна". У просторому залі людей небагато. Вчительки, вибравши зручне місце, вмостилися за столиком, покликали офіціанта. "Жива музика" звучала досить живо та голосно. Двоє чоловіків-музикантів вдало переспівували популярні хіти.

- Та тут самі жінки, - роззиралася довкола Зоя.

- Ми ж не "зніматися" прийшли, а потанцювати, - уточнила Інна.

- Одне другому не перешкода, правда, Славко?

- Угу, - кивнула Дзвінка, ретельно вивчаючи меню. - Я вам скажу - ціни тут пристойні.

- Ми ж не жерти сюди прийшли.

- А чого?

- По-тан-цю-ва-ти! - хором відказали Зоя та Інна.

Жінки весело засміялися.

Знову прийшла офіціантка. Вчительки замовили салат "вітамінний", графинчик горілки "Nemiroff Делікат", бо від неї голова не болить, морозиво.

Трохи випили, закусили.

Відвідувачів прибувало. Прийшли якісь чоловіки. Гримнула пісня "Букет із белих роз..." Троє подруг, як по команді, піднялися, стали в коло.

Тіла рухалися в такт музиці: стегна - вихилясом, руки - вгору, ноги - притупом. Ритміка танцю оживляла, бадьорила і, що дивно, вселяла якусь надію. Дзвінка піддалася загальному настрою веселощів, танцювала енергійно та вміло.

- Класно! - кинув їй комплімент мужчина, що проходив повз.

Кожен її рух, кожен погляд, ніби говорили: ось я яка - і вправна, і красива, але мене ніхто не хоче. Чоловік не хоче, бо пияк, коханець не хоче, бо священник. І що з того, що я така "класна"...

"Породила мати дочку - гарні очі дала, та долі не дала..." - згадала і мало не заплакала, але стрималася.

Музиканти перестали грати, зробили перерву і якраз дуже доречно.

- Ух, - зітхнула Зоя. - Дівчата, я більше не можу...

І впала на стілець.

- Я теж вся мокра, - видихнула Інна.

- Пауза, - мовила Дзвінка. - Давайте вип'ємо...

- Давайте...

- За любов!

- Ні! - категорично Дзвінка. - Любов - це сльози й страждання.
- Не завжди. Є й приємні моменти...
- Тільки й того, що моменти.
- Так, вчительки, - озвалася Зоя, - без філософствування. Давайте, просто вип'ємо.
Випили. Ще і ще. Салат уже з'їли. Замовили картоплю з відбивною.
- Ти думаєш, Славко, тільки тобі важко, - говорила, жуючи м'ясо, Інна. - У кожного є свій скелет у шафі. Дивися на речі простіше.
- Еге ж, - притакнула Зоя. - Інакше збожеволієш.
- А якщо вже тобі зовсім кепсько - сходи до церкви, поговори з батюшкою.
- Ні! - крикнула голосно Дзвінка, стукнувши долонею об стіл. - Тільки не з батюшкою!..
- Тихо, тихо... - зацитькала Інна. - Не горлань, люди зглядаються. Тебе ж ніхто не силує, просто порада.
- Не хоч, то й не треба... Можна ще психолога відвідати...
- Ні до кого я не піду, краще випиймо... Цього разу - вина!.. - плутала вже трохи язиком Дзвінка. - Воно смачніше.
- Ти що?.. Мішати горілку з вином... Недобре. Будеш п'яною...
- Нехай, - махнула рукою Дзвінка. - А, може, я хочу бути п'яною... й дурною.
Дурням легше живеться.

Подружки переглянулися. Вони ще ніколи не бачили її такою. Дзвінка покликала офіціанта й замовила червоне напівсолодке вино. Знову випили.

- Вчительки, йдемо танцювати, - тягнула подруг Інна. - А то геть сп'яніємо, і музика скоро закінчиться.

- Добре, добре...

А по кафе неслося: "Візьми мене в полон ніжними словами, і погаси вогонь лагідно губами..."

А за нею наступна пісня: "Я для тебе из хрустала построю замок..." А далі: "Всё для тебя - расветы и туманы, для тебя - моря и океаны..."

Танцювальне коло ширшало. Відвідувачів, які полюбляють пізні гулянки, побільшало. Публіка була настільки різнолікою й різношерстою, що напрошувалося запитання: як вони могли - в цю зимову пору - тут усі зібратися разом? Бажання випити, гульнути, розслабитися випхало цих людей за двері власних домівок. Дехто сподівався й романтику, хоч і дешеvu, але все ж...

За столиком під стіною сиділи на вигляд зовсім поважні чоловіки. Графин горілки, тарілка з дерунами - їхнє замовлення на цілий вечір! Навпроти - четверо жіночок бальзаківського віку, непогано вдягнутих, з намальованими яскравою помадою губами. Вони безперестанку стріляли очима за чоловіками. З їхніх облич виразно читалося: я голодна і легко доступна, піду з будь-яким мужиком, який зверне на мене увагу, запропонує випивку й тепле ліжко. З протилежної сторони сиділи молоді дівулі: спідниці міні, чорні колготки, декольте мало що не до пупа. Вони пізно прийшли й часто бігали на перекур. Коли ставали в коло то танцювали так енергійно, виклично й

відверто, що здавалося запропонуй їм зараз, просто посеред залу, роздягнутися й віддатися – вони ні на хвилину не завагалися б. У куточку, біля самих дверей, примостилися звичайнісінькі п'яниці, про це красномовно говорили їхні притухлі фізіономії та дещо вицвілі спортивні куртки.

Всі присутні, охоплені загальним настроєм розваг, танцювали, пили, закушували, голосно балакали, сміялися.

Коли музиканти зробили чергову перерву, вчительки всілися за свій столик. Дзвінка вже добряче сп'яніла, верзла казна-що.

– Дівчата, – говорила, – я не така як усі... Я вибрана... Мені випала честь... Велика честь. Т-с-с... Про це ніхто не має знати. Тільки я, він і Бог...

– Ти про що?

– Ні про що... Маю таємницю...

– Яку?

– Ніяку... Я грішна...

– Ми всі грішні.

– Я більше за вас...

– Не наговорюй на себе.

– Таке смачне вино...

– Славко, тобі вже досить.

– Ні, я хочу ще... До забуття!..

– Навіщо?

– Треба... Налийте мені вина...

– Все, – підсумувала Інна, – нам пора додому.

– А я хочу танцювати...

Дзвінка підвелася з-за столика, зробила кілька кроків, в голові зашуміло й закрутилося, вона мало не впала. Подружки підхопили її попід руки. Зоя розплатилася, а Інна одягалася сама й допомагала подрузі. Вийшли на вулицю.

Морозний вітерець дмухнув в обличчя зимовим холодом. У небі миготіли, ніби насміхаючись, виразні зорі. Тротуар злегка припорошило снігом, стало слизько. Подружки вирішили провести Дзвінку додому. Вона ніколи так багато не пила спиртного, а тому не знала міри й перебрала.

Від кафе до будинку, в якому жила Дзвінка, недалеко, але, ковзаючись, швидко не знайдеш, тим більше коли ти ще й напідпитку. Дорогою вчительки голосно балакали, реготали, щось співали, спинялися, хтось із них загубив сумку, верталися. Нарешті знайомий під'їзд. Піднялися ліфтом на третій поверх. Подзвонили в двері. Відчинив Степан. Він був удома і, що дивно, сьогодні зовсім тверезий.

– Приймай свою дружину, – сказала Зоя і впхнула Дзвінку всередину квартири, ніби естафету передала.

– Я сама... Бувайте, дівчата...

– Що з тобою? – запитав Степан, закриваючи двері за вчительками.

– А... – Дзвінка звела каламутні очі на чоловіка. – Ти вдома... Картоплю смажиш...

Молодець...

- Де ти була?..

- Там, де ти буваєш щовечора, - відказала роздягаючись. - Тепер я буду так як ти...

Допоможи мені зняти цього довбаного чобота!..

- Ти геть здуріла!

З кімнати вийшов Сашко. Дзвінка змагалася із взуттям, власне, із одним чоботом: розстібнувши його трохи нижче половини, силкувалася скинути. Не вдавалося. Раптово, змахнувши ногою вгору, закинула його на вішак.

- Сину, глянь на свою завжди правильну маму... - шукав підтримки Степан. - Бач, що витворює...

- Без сльоз не взглянеш, - скривився Сашко і додав: - То один, то друга... Ви, старп'юри, якісь пальнуті, і то на всю голову!. Ще довго вечері чекати?..

Степан почовгав на кухню, до пательні, яка голосно шипіла та шкварчала. А Дзвінка - в туалет. Її знудило і вона вирвала. Гулянка не вдалася.

...Дзвінка лежала на ліжку, мерзлякувато кутаючись у ковдру й тихо плакала. Точніше, сльози самі текли по блідих щоках. Біль душевний горілкою не заллеш, а навпаки...

"Я не зможу без нього... - думала. - Помру..."

Степан приніс їй гарячого трав'яного чаю.

- На, - простягнув, - це допоможе.

Дзвінка глянула на чоловіка і ще дужче заплакала.

- Чого ти, - втішав Степан, - з ким не буває... Ну, перебрала трохи... Минеться.

- Минеться... - як луна повторила і, повернувшись обличчям до стіни, встромила свій невиразний погляд у такий же невиразний малюнок на шпалерах.

Навіщо існує на світі любов?..

Ота, дурна любов?..

Живе собі людина, краще — гірше, але спокійно живе. Аж тут - бац! Прийшла любов! Одне виправдання - взаємність.

А якщо ні?..

Тоді кусок хліба - поперек горла, сон - очима в стелю і нерви, нерви... Як оголені проводи, торкни - іскрять... Як натягнуті струни, зачепи - зойкнуть. Як луна в глибокій криниці, шепни - криком озветься.

Без неї - безбарвно й чорно-біло, а з нею боляче й слізно.

І навіщо існує на світі любов?..

Колись я думала (наївна), якщо болить душа, то можна комусь розказати про свої жалі й тривоги. Тебе вислухають, пошкодують, розрадять. Але ж ні... Тільки - і це в кращому разі - вислухають. А потім, "співчутливі" язики, як жорна зерно, перетруть і перемелють, як сито муку, пересіють і перевіють, а ще - доліплять, додадуть приправ і, тут вже хто який оповідач, розкажуть іншим: "А ви знаєте?.."

Але плітки, це ще півбід.

Гірше, коли "доброзичливці" почнуть дошкуляти словами. Якщо гідно не відповіси,

не огризнешся, не покажеш оскал, то так і кидатимуть у тебе словечка-шпильки, словечка-голки, словечка-стріли. Перетворять тебе в такий собі дартс і будуть бавитися...

Отакі от люди... Людиська...

За великим рахунком у цьому світі ти нікому не потрібна. Твій стан душі, то лише твій стан, і він нікого не зачіпає. Ти варишся у своєму казані проблем, негараздів, сумнівів, розчарувань, страхів – сама. І кожен сам...

Чужі поради, на кшталт "забудь!", "викинь з голови!", "перегорни сторінку!", сказані для годиться, видаються недолугими, тупими, а подекуди й дратують.

Навіть сповідь і причастя не приносять полегшення. Отець Небесний добрий і милостивий, він все нам прощає, але чому ти не можеш простити себе сама?.. Хоча й намагаєшся...

Р. 24

Вранішні косі промені легким дотиком тепла розбудили Дзвінку. Вона знехотя відкрила очі. Біль голови тиснув у скроні, дзвенів у вухах, нагадав учорашню гулянку. Спрага стягувала губи, робила їх шерхлими та солоними. Їй стало соромно за саму себе. Добре, що сьогодні субота, вихідний день, і не потрібно йти на роботу.

"Господи, – зітхнула Дзвінка, – до чого я докотилася... Напилася... Як остання. Через нього... Ні, через себе і свою дурну любов! Не було замолоду, то й зараз не тре. Не було зрання орання, то й увечері не жди!"

Півдня приходила до тями. Прийняла ванну, випила багато чаю. Трохи прибирала в квартирі, зварила щось їсти. Вислуховувала Степанові жарти.

– Бачиш, як воно... – говорив він посміхаючись. – Думаєш мені легко... Отак щодень...

– Якби було важко, то не пив би.

– А хіба ж то я... То він... – і пальцем угору.

– Хто?

– Організм! Прагне, кричить, просить...

– Організм не механізм безмозкий! – відказала. – А голова навіщо?

– Щоб шапку носити.

– Ет, – махнула рукою Дзвінка. – З тобою говорити, що з кобилою в болоті. Краще сміття винеси.

– А молодий чоловік, що робить? – скривився Степан. – Нехай винесе.

– Він ще спить.

– А-а-а... Добре. Потім...

А потім було, як завжди. Зав'язаний пакет із сміттям ще довго стояв сиріткою біля дверей. Степан виходив – забув, син ішов – не захотів. Аж пішла надвір Дзвінка – винесла.

– Ксеню, що мені робити? – питала поради в сестри, як сиділи в парку, на лавці.

– Мусиш забути! – радила Ксеня.

– Не можу...

- Не вартий він твої сліз і мук.

- А хто вартий?

- Ніхто. Чоловіки істоти жорстокосерді. У них любов - коли стоїть, а впало, то й любов пройшла.

- Не вірю. А як же...

- То все байки, вигадки, і то, здебільшого, жіночі, щоб прикрасити наше буденне життя. Фільми знімають, щоб дивилися, книжки пишуть, щоб читали... А насправді немає нічого. Нічого...

- А в мене що?..

- У тебе - досі нереалізована потреба любити.

- То потреба чи любов?

- Не перебивай... Ти любиш кожну тваринку, кожне деревце, кожну квітку. В людях бачиш лише хороше. Ти прагнеш любові й потребуєш любити сама. Це природне почуття в тебе настільки сильне й глибинне, наповнює тебе всю, і ти навіть не помічаєш, що живеш ним кожної хвилини. Гадаю, саме твоя потреба любити когось, як і будь-яка інша потреба, рано чи пізно мусіла бути задоволена, тобто реалізована. Зустрівся тобі о. Михайло, і ти його полюбила. А як же інакше? І Степана ти теж любиш, правда, по-іншому, як давнього знайомого, як батька твого сина, як родича хоч і непутнього. І Сашка любиш, бо він твоя кровиночка.

- Що ж це виходить?

- Любов у тобі, а ти в любові! Ти переповнена нею...

- То чого ж мені так важко? - зітхнула Дзвінка.

- Бо це твій хрест.

- Що?.. Любов - мій хрест? Я нічого не розумію.

- Незбагненно, але так воно є... - замислилася Ксеня і додала: - Тобі треба зайнятися якоюсь справою, щоб захопила й відволікла думки. Приходь до нас на зібрання.

- Я вже була, - сказала Дзвінка.

- І все ж... Завжди корисно дізнатися більше...

- Я і так багато знаю, а роблю...

- У нас гарні й доступні промови... - легко наполягала Ксеня.

- Знаєш, - раптово обірвала її Дзвінка, - я думаю, що не приналежність людини до тої чи іншої конфесії визначає повноту й правдивість її віри, а серце, його порухи й спонуки. Моральний закон усередині нас - ось, що головне, про це ще Кант говорив. І заповіді Божі мають бути там. Ні завчені молитви, ні ревні поклони в церкві, ні ваші біблійні вивчення - ніщо не робить людину віруючою по-справжньому. Все це лише показуха, гра на публіку... А де ж справжня віра? Де?.. У церквах, у костелах, у залах царства? Покажи мені її! А може вона не в православ'ї, а в буддизмі чи в ісламі? Га?.. Загубилася наша віра в традиціях і ритуалах, у пишномовстві та позолоті, в понятті "так треба"... А Бог бачить серце кожної людини...

Дзвінка зупинилася. Від хвилювання здіймалися груди, важко дихалося.

- Я з тобою згідна, - мовила Ксеня. - Але в Бога треба просто вірити...

- Я вірю, я дуже вірю, але не бачу для себе шляхів наближення до нього, - зітхнула Дзвінка.

- Покаяння і молитва... Інших нема.

Сьогодні я дочитала роман Морріса Уеста "Адвокат диявола". Мені він дуже сподобався, напевне через те, що я знайшла там багато думок, співзвучних із моїми. Зокрема, автор стверджує, що "навіть у гріху акт любові, якщо він наповнений любов'ю, схвалений Богом." Хотілося б вірити, що це справді так, адже мої взаємини з о. Михайлом, це не що інше, як гріх.

Але це ще й любов, моя любов...

Можливо, я просто шукаю собі виправдання. Можливо...

Мені часто видається, що нами, наче ляльками в театрі, бавляться якісь вищі сили. Моделюють різні ситуації, провокують нас на нетипові вчинки і, з висоти, невидимі та невпізнані, спостерігають за нами.

Спочатку людині багато недодадуть, тоді заберуть те, що було, потім заставлять змиритися з втраченим, а на сам кінець - кинуть привабливу приманку, яка видається щастям і, вже вкотре, змусять страждати. Ти мучишся, а вони регочуть і веселяться!..

Ми безпорадні пішаки на невидимій шахівниці, якими враз-по-раз розігрують цікаві й довготривалі партії.

Чим довше живу, тим більше не розумію, як потрібно жити...

Р. 25

Частину зимових канікул Дзвінка проводила на селі, в тітки Ганни. Серед природи й простору дихалося легше, і не так сильно щеміло спогадами серце.

Сутеніло. В кімнату зайшла тітка із запаленою газовою лампою.

- От, іроди, - сердилася, - знову летрику виключили...

Дзвінка посміхнулася й помітила, як у кімнаті враз з'явилися довгі кострубаті тіні. З кожним рухом лампи вони стрибали, танцювали, бігали і завмерли лише тоді, коли лампа, зайнявши своє постійне місце, повисла на гвіздку, на балку.

- Тітонько, - озвалась Дзвінка пильно розглядаючи велику ікону, що висіла на стіні, - як вона називається?

- Матір Божя Неустанної Помочі, - сказала тітка і перехрестилася.

- Давня?

- Давня і дуже чудодійна. Нашому покійному татуневі її лишив його татуньо, а йому... вже й не тямлю...

- Скло на ній наче нове, - продовжувала роздивлятися Дзвінка, - а саме зображення, точніше одна його частина, потемніла трохи...

- Та то видиш, - розповідала тітка, - було таке... Під час війни, коли совети напірали на п'яти німцям, ми виїхали з хутора й жили в беженцях, а наша ікона лишилася в льосі. Кусочок скла побився, саме в тому місці вона й потемніла.

- А чудодійна?

- Твій дід Василь (хай йому буде на тім світі добре) нею й хрестом, таким

невеличким із розп'яттям, громові хмари завертав. Синів своїх у далеку дорогу і на фронт благословляв – всі живі й здорові вернули назад, до рідної стріхи. Ця ікона – то наша родинна реліквія, наша заступниця. З покоління в покоління передається. І як мене не стане – собі візьмеш, бо Ксені моїй вона не потрібна. А жаль...

Тітка замовкла та, нагло щось згадавши, ляснула себе долонею по чолі, відчинила двері старої шафи, полізла туди, зашаруділа якимось паперами. Порившись трохи, вона простягнула небозі маленький згорнутий удвоє клаптик, колись синьої, а тепер зблякло-сірої обкладинки зі шкільного зошита.

– На, – розгорнула, – це маленька копія ікони Матері Божої Неустанної Помочі. Наш татуньо всім своїм дітям такі образки дарували. Вона невеличка, а тому легко вміщається в кишені.

Дзвінка обережно взяла до рук розгорнутий аркуш. З однієї сторони була наклеєна іконка, а з другої, дідовою рукою, виднівся ще досить виразний напис: "Синові Григорію, на добре проходження служби в армії. Вересень, 1954 року Божого."

– Це ж татова! – скрикнула.

– Еге ж, – усміхнулася тітка, – вона, як виявилось, в мене весь час між клунками в скрині й лежала. Нещодавно я там рилася і знайшла її. Бери, тепер вона твоя. Ця іконка допомогла твоєму татові щасливо повернутися додому з армії, а служив він на Далекому Сході. Небезпек чимало всіляких було, та, мабуть, він тобі розказував, знаєш... Вона й тобі допоможе...

Дзвінка притисла до грудей невеличкий подарунок. Враз перед нею постав тато – сивий, з пензлем у руках, щось малює, а очі посміхаються, лагідно, лагідно... Їй вчувається його голос: "Знаєш, Дзвіночко, – каже тато, – домалюю цю книжку, надрукують, і я, і ми, станемо мільйонерами! От побачиш..." Вона недовірливо хитає головою, а тато вдає, що сердиться. Тато, тато... Як давно то було. Ніби й зовсім не було.

Книжки ти, таточку, малював, щораз нові та нові. То були коміски для дітей, власні ілюстровані казки та оповідання. Красиві, цікаві, барвисті. Назбиралося їх більше десятка, і всі вони зараз лежать у скрині, на горі, в тітки Ганни, невидрукувані. За винятком однієї, що якимось чином побачила світ у видавництві "Веселка", накладом у шістсот тисяч примірників, під назвою "Дмитрикові пригоди". Після неї усі наступні роботи малювалися "у шухляду", бо ти, таточку, був для совєцької влади "не благонадійним", а тому й мало друкованим, хоча й талановитим художником. Мрія, яка на Заході могла стати реальністю й принести чималі прибутки тут, у Країні Рад, так і залишилася твоє мрією. Шкода...

Дзвінка зітхає, і разом із її подихом зникає й татова постать-з'ява.

– Не сумуй, – торкає її за руку тітка, – все буде добре.

Запевнення, що "все буде добре" не заспокоює, навпаки, чомусь, дратує. Звідки тітка знає, вона ж не екстрасенс? Та насправді тітка Ганна нічого не знає, але говорить так для того, аби втішити її, засмучену небогу. І фраза-розрада з тітчиних уст звучить не як ствердження, а радше як побажання. Вони обидві це добре розуміють.

За вікном шумить багатолітній сосновий ліс, вовком у комині виє вітер, роздмухуючи між дровами пламенючі іскорки. В лампі, облизуючи гніт, рівномірно палахкотить вогонь. Плями рудого світла кладуться на білі стіни, а по кутках стоять темні тіні. Сьогодні вечір спогадів. Так уже склалося. Тітка Ганна, підперши плечима теплу грубку, гладить на колінах сірого, з чорними смугами кота Мацька і розказує далі:

- Наш покійний брат Кузьма вертав із фронту додому. Сам один ішов через ліс, а назустріч йому - знайомий бандерівець Гриб, який хотів перейти кордон і дістатися на Захід. Вони ворогували між собою ще з тих пір, як вчилися в школі, а потім, як не поділили дівчину Варку (вона вибрала брата), зненавиділи один одного ще дужче. Настала війна: Граб пішов до Степанових хлопців, а Кузьму в 44-тому забрали в совєцьку армію. І, от тепер, йдучи в різних напрямках, вони зустрілися на вузькій лісовій стежині. Зустрілися, глипнули очиськами, як шаблі схрестили. Готові розірвати один одного на кавалки. Та що ж, Кузьма був без зброї, а у Гриба через плече звисав автомат. "От і перетнулися наші шляхи, - сказав Гриб і торкнувся пальцем гачка. - Тепер я можу з тобою поквитатися за все." "Можеш, - згодився Кузьма, - та чи варто. Ми не загинули в бою, а тепер, отак... Було б безглуздо..." Гриб вагався. Побалакавши, вони розійшлися - кожен у свою сторону. А могло бути інакше.

- І все це через...

- Через те, що Кузьма завжди носив із собою маленьку, подаровану татунем іконку. Або ж іще одна воєнна пригода, якщо її так можна назвати, трапилася вже з твоїм дядьком Федьком. Зима, снігу намело багато, мороз тоді тріщав лютий. Він, у резинових чоботях бідака - і як не відморозив собі ноги, - вертався з Німеччини додому. Його підвозив фірою якийсь добрий дядько. Минувши останнє польське село, їхали поволі, бо ціла дорога, в кілька рядів, була заповнена возами, які рухалися їм назустріч. Розминутися було важко. Де їх стільки водночас назбиралося, невідомо. То були люди, які тікали з України перед совєцькою навалою, На возах сиділи чоловіки, жінки та діти, а позаду них здіймалися різні клунки. Аж раптом, з диким ревом, наздоганяючи вози, серединою дороги сунула колона совєцьких танків, Між людьми зчинився рух, паніка, сполохані коні ставали дибки. Дехто, намагаючись з'їхати з дороги в сторону перевертався і провалювався у глибокий рів, заметений снігом. З другого боку вздовж шосе росли кущі та невеличкий лісок. А танки сунуть, пруть і... трощать своїми гусеницями все: вози, коней, людей! Прокладають собі шлях до Берліна, їдуть визволяти світ від фашистів, переможці й герої! Білий сніг враз зробився багряним від крові, вкрився кавалками розтерзаних тіл, уламками возів, пір'ям від розірваних перин і подушок. В повітрі гул, іржання, крик, прокльони, стогін і хруст. Жах і приреченість в очах! В ту мить, коли під Федьком затріщав драбиняк, його, заляклого з переляку й задублого від холоду, якась невидима сила підняла вгору й кинула на башту танка. Це сталося так нагло й раптово, що він навіть не зрозумів, що відбулося. Згодом, оговтавшись трохи, почав рухати ногами та руками. Все було ціле. Тоді помаленьку зсунувся вниз і пірнув з головою в сніг. У кучугурі, переcheкав якийсь час, відтак

вибрався на дорогу. Там уже збиралися вцілілі, голосили жінки. Гул танків поволі стихав, залишивши позаду себе криваве місиво, шлях, вимощений трупами – шлях у пекло!

– Який жах! – озвалася тихо Дзвінка. – А дядько ніколи не розказував...

– Він не любить про це згадувати.

– І він тоді теж мав з собою ікону Матері Божої Неустанної Помочі?

– Мав, дитинко. Тільки чудом я можу пояснити його порятунок, тільки поміччю іконки та батьківськими молитвами.

Дзвінка, вражена розповідями тітки, мовчала. Розглядала маленький, подарований дідусем образок її татові, вдивлялася в лики Діви Марії та малого Ісусика. Від іконки йшло якесь дивне тепло. Та не сам по собі є чудодійним клаптик збляклого паперу із зображенням святих, а силою віри та молитви. Адже сказано, що за вірою вашою буде вам дано. За вірою...

Тітка Ганна вже стелила постіль і стогнала:

– Охо-хо... Певно, завтра буде відлига, бо мої завіси так вже крутять, так вже крутять... Тре нашмарувати березівкою...

Чорна глуха ніч висне за вікном. Тихо. Хіба десь здалеку, долине крізь шибку хрускіт розчавленого колесами чийогось авто льоду, зрідка гавкне бездомний пес, і знову тихо.

Лежу непорушно, без сну. Тупо роздивляюся сіру млу в кімнаті і слухаю свої думки. Вони вперті й настирні, вони всеохоплюючі та всевладні, вони потаємні й відверті. Вони виростають, виповзають, набирають реальних рис і форм, вони поглинають мене цілком, малюють різні сцени та сюжети, манять і ваблять, вони збуджують і дихають теплом.

Я не опираюся...

Лежу, мрію, тану, як масло на пательні, розчиняюсь, як дріжджі в молоці, м'якшаю, наче віск у гарячій воді... Мені добре, приємно і лоскітно. Я кудись іду... Я йду до Нього... На зустріч...

Солодкий, наче медяник у дитинстві, сон огортає мене. Яскравий і кольоровий, сповнений виразних відчуттів. Аж до самого ранку. Аж поки будильник голосно не затарабанить на всю кімнату і не прожене моє марення, мій сон.

Р. 26

Вже пройшли всі різдвяні свята, закінчувався другий місяць зими, а Дзвінка все чекала. Чекала, що напише, покличе. Жила приємними спогадами та надією.

Трапилось так, що подружка Зоя взяла відпустку на два тижні й поїхала в село до хворої мами, а Дзвінці лишила ключ, щоб за квартирою приглянула, вазони підлила... Повертаючись увечері з роботи додому, Дзвінка намацала в кишені чужий ключ. Завагалася... А що, як знову без відповіді? Та нехай... Спробує ще раз... Уже вкотре... Врешті-решт зважилася і написала:

"Привіт! Є квартира."

Панотець зателефонував! Що робив украй рідко. Вони домовилися про зустріч.

Третю...

Передумане, пережите, страждання, сльози, каяття – все враз забулося. Як і не було чотирьох довгих місяців розлуки, багатьох безсонних ночей, сірих буднів... Нічого не було. Лише бажання його бачити, сильне й нестерпне. Два дні чекання пройшли, як одна солодка мить, в передчутті чогось надто приємного.

Нарешті вони разом... Чужа квартира, він та вона, близькі й далекі. Він торкається її, пестить, цілує, і вона розуміє, як сильно скучила за ним і як водночас відвикла від нього. Але зараз цей чужий чоловік, панотець, настоятель храму св. Варвари належав тільки їй. Михайлик, Михась, Михасик – радість і смуток, сміх і сльози, злет і падіння... Він той, що дає сили жити й бажання вмерти. Його солодкі цілунки гірчать каяттям, а п'янкi обійми ваготіють похміллям розлуки.

Отець ніжно торкається її вушка, шепоче:

– Ти незмінно приємна...

– Справді? – не вірить вона. – Чого ж так довго мовчав?

– Не будемо про це. У нас так мало часу і нам так добре вдвох...

Дзвінка кивнула і подумала: "Добре..." А з матушкою хіба ні?.. Адже ж кожної ночі він робить з нею це "недобре", а її може чекати два-чотири місяці..."

Та вона не хоче своїми запитаннями псувати сьогочасну мить, де час ущільнився, а відчуття загострилися і, здається, що полум'я пристрасті от-от спалить цю чужу квартиру.

Коли ж вони голі й безсоромні знемагали від раювання та втоми на чистій чужій постелі, Дзвінка розчаровано подумала: "Ось і все скінчилося... Він зараз встане і піде..."

Справді, отець глипнув на годинник і промовив:

– Ого, як хутко біжить час. Мені пора...

– Зачекай хвильку, – застогнала вона.

– Мушу, Дзвіночко, мушу. Мені треба висповідати одного хворого чоловіка. Я домовився.

Відірвавшись від її вуст, він підвівся й почав швидко вдягатися. Дзвінка більше не затримувала. Не сміла.

– Гарзд, іди, – сказала, – я ще залишуся. Треба все прибрати, підлити вазони.

– Добре, – усміхнувся в смоляну бороду.

– Коли побачимося? Знову через чотири місяці?..

– Ні, через три, – пожартував о. Михайло.

На порозі затримався. На прощання міцно пригорнув її, палко поцілував, а тоді взявшись за дверну ручку, зник у темному й холодному коридорі. Як і не було. Лише відлуння його кроків сходами, тільки щем на губах та запах ладану в квартирі.

Дзвінка довго сиділа на розстеленому дивані. Стовчена постіль, зберігаючи обриси їхніх тіл, ще якийсь час дихала теплом. Не могла зрозуміти: вона зараз задоволена чи використана? Звідкілясь накопилося відчуття пустоти. Враз побачила себе глеком, з якого щойно вилили всю рідину, і цей порожній глек залишився ще й брудним. Якщо

його не вимити вчасно, бруд засохне, зашкарубне, ввійде в стінки і зостанеться там назавжди природнім нашаруванням. Уже вкотре вона подумала, що цей неправильний зв'язок варто було б розірвати та остаточно припинити. А те, що він був неправильним, то з якого боку не крути, так воно й виходило. Раз, що аморально. Друге – перелюб. До того ж ці короткі зустрічі через два-чотири місяці – їх навіть коханцями не назвеш – не задовольняли ні її фізіологічні, ні емоційні потреби. Після кожної годинки-двох їхнього кохання, вона почувалася винуватою перед Богом, хоча й з приємним присмаком на вустах. Сьогоднішня зустріч виглядала, як похапцем з'їджена вечеря. Шлунок напхано, а задоволення мало. Обмінявшись кількома словами, подарувавши один одному незабутню гамму відчуттів, вони швиденько розбіглися. Навіщо потрібні такі зустрічі? Яка від них користь? І кому? А любов... Її любов. Вона часто подумки проговорювала це слово, але сьогодні так і не наважилася вимовити його вголос, признатися о. Михайлові, як сильно любить його. А зараз думає: "Добре, що не сказала. Хіба це щось змінило б? Ні, напевне, ні. Тож нехай усе неказане, так і залишиться неказаним."

Гріх...

Гріх, як учать нас служителі церкви, буває свідомим і несвідомим, вільним і невільним... А ще (тобі так здається) – від безвиході, а насправді, від потурання власним бажанням. Тоді ти йдеш на зговор з власною совістю. З нею дуже часто й доволі легко, можна домовитися, або ж зацитькати, притлумити. Спрацьовує. На якийсь час.

Якщо ж совість – то Бог усередині нас, розум – сторож і контроль, то що ж тоді серце?... Ми добре розуміємо його найтонші порухи, керуємося ними, але чому вони часто-густо є такими зрадливими?..

Р. 27

Додому Дзвінка повернулася пізно.

– О, явилася... – зустрів у коридорі п'яненький Степан. – Де шлялась, суко?

– Я ж тебе не питаю, де ти лазиш! – відрубала, роздягаючись.

Степан не чекав такого тону. Притих і вже спокійніше додав:

– Знаю, знаю... Із сеструнєю своєю, святошою язиками плескали. Бабське кодрло...

Дзвінка не відповіла. На кухні зробила собі гарячого чаю з лимоном. У холодильнику стояв борщ, налисники, підлива з м'ясом, але їсти не хотілося. Прийшов Степан з цигаркою в зубах. Нагнувшись над плиткою, пакнув раз-другий, прикурюючи від вогню.

– Не дими! – зойкнула. – Нічим дихати.

– А мені плювать! Не дихай...

Дзвінка глибоко зітхнула. Вийшла з кухні, заглянула до сина в кімнату.

– Їсти будеш? – запитала.

– Н-є-а... – протягнув Сашко, не відриваючи погляд від екрану комп'ютера.

Звісно, не буде. Біля ліжка, на килимі, валялося дві великі порожні пачки з-під чіпсів, стояла двохлітрова пляшка з недопитою солодкою водою, а на ліжку – кілька вафель.

"І кому я готую..." – подумала з жалем, а вголос:

- То я даю тобі гроші до школи на харчування, а ти купуєш всіляку гидоту, набиваєш нею живіт, ще й здоров'я псуєш?..

- Ма, - оглянувся через плече Сашко, - не діставай. Чим хочу, тим і смакую! Зараз усі це їдять і нічого...

- До пори, до часу.

- Ой, ой!.. - кривився син. - Все, йди собі... Он з батьою розбирайся...

- Як у тебе справи в школі? - намагалася продовжити розмову Дзвінка.

- Нормально... Вчуся. Хіба тобі не все одно?..

- Я ж твоя мати...

- Щось не схоже...

- А це чому?

Дзвінка говорила рівним голосом, дивуючись своєму спокою. Чи то вона вже звикла до синового хамства, чи вже так не поважає себе, що дозволяє йому подібні репліки, а чи їй байдуже?.. Не знала.

- Тому, - відказав Сашко, - що бабла мало даєш. Он, наші хлопці в нічні клуби ходять, а я...

- А ти в батька попроси...

- У нього нема.

- В мене теж нема! - відповіла з притиском. - Заробиш - підеш!

- Ну, то все... - крикнув син. - Вали з кімнати, вали... І більше не питай, як справи!..

От і поговорили. Дзвінка ще щось хотіла сказати, аж чує - хтось грюкає в двері.

- Хто там? - питає.

- Відчиняй!.. Вскритіє! - ніби голос Степана з коридору.

Здивована, повернула защібку. Справді, на порозі стояв її чоловік з пляшкою "Волинської".

- Мало було? - звела брови. - Дозаправка?

- Мало-багато?.. - белькотів. - Всьо равно. Один раз живемо. Звиняй, ключі забув...

- І коли встиг?

- Ми всьо умеєм, ми всьо можем, - проспівав, посміхаючись Степан.

В коридорі, підпираючи одвірок, стояв типовий пиячок - замість колишніх привабливих ямок запалі щоки, сині кола під очима, в роті надщерблені, через один зуби-штахети, а на голові - купка масного розкуйовдженого волосся.

- Господи, - зітхнула Дзвінка. - Знову всеношна буде...

- Славко, не чіпляйся. Будь человеком...

- А це як?

- Обніми мене, поцілуй і все о'кей!

- Ти з пляшкою цілуєшся. Горілка тобі й дружина, і сім'я, і весь світ широкий.

- Най буде так, най буде так... - бубнів Степан, сидячи на кухні й попиваючи невеликими порціями горілку.

У спальні Дзвінка відкрила тумбочку, дістала звідти три темних пляшечки з настоянками і, накапавши велику кількість капель у склянку з водою, випила одним

махом. У роті стало гірко. А, може, то в неї на душі? І гірко, і тоскно, і мерзенно. І навіть, сама не знає як. Якось так... Ніяк... Ха, ха... Гарне визначення: ніяк. Але, саме зараз, воно найповніше і найправдивіше характеризує та відображає її стан.

Дзвінка лягла на ліжку, вкрилася з головою: вона нічого не хоче думати, нічого не хоче чути й нічого не хоче відчувати. Жити – ніяк... А більше нічого...

Невдовзі ліки подіяли: тіло огорнула знемога, перед очима замерехтіли якісь невиразні сюжети, думки розгубилися. Дзвінка провалювалася в сон.

Божевільна.

Боже, – вільна...

Нарешті...

Якщо життя стає вкрай нестерпним, лишається – божевілля, справжнє чи вдаване як спосіб існування, єдино можливий і реальний.

Хто не зміг змиритися, пристосуватися, прийняти дійсність як факт, став божевільним.

Його мовчання говорить красномовніше за будь-які слова, воно означає байдужість і забуття... І я це мушу зрозуміти... Мушу...

Р. 28

Від останньої зустрічі Дзвінки з о. Михайлом у Зойчиній квартирі, пройшов місяць. Вряди-годи вони обмінювалися есемес. Панотець привітав її з початком весни, писав, що скучає, але на нове побачення не кликав, на те були в нього різні, доволі правдоподібні, причини. То похорон, то хрестини, то весілля.

– Щось мені підказує, – говорила Ксеня сестрі, – що ви більше не зустрінетесь.

– І все ж, я надіюся...

– І надія помирає, тільки останньою.

– Він пише, – не здавалася Дзвінка, – що хоче мене бачити.

– Хто хоче, то й шукає можливість, а хто не хоче – причину! Слухай, сестро, відпусти його і не муч себе марними сподіваннями. Все має свій початок і свій кінець. Це аксіома. І твоя любовна пригода...

– Пригода?... – спалахнула Дзвінка. – І це говориш ти?... Ти, котра знаєш про нас все від початку до кінця... Якби таке сказала Ірка, не дивно, вона сама живе лише пригодами: сьогодні один, завтра другий, а тоді третій. Щоразу новий і щоразу цікаво. А я, і тобі добре відомо, люблю його. Чуєш, люблю! Це моє і перше, і єдине, і останнє кохання. Тому воно таке сильне. А ти... "пригода..."

– Заспокойся, – стривожилася Ксеня. – Я просто хочу тебе якось розрадити.

– А знаєш, – продовжувала Дзвінка, – яка різниця між першим і останнім коханням? Ні?... Після першого завжди буває друге, й третє, і ще якесь... А після останнього вже не буде нічого... Розумієш, ні-чо-го... Це наче останній подих.

Дзвінка замовкла. Мовчала якийсь час і Ксеня, лише згодом тихо зауважила:

– Бідна ти, сестро, бідна...

– А пам'ятаєш, – усміхнулась криво Дзвінка, – ти радила спробувати, щоб знати чи мені це потрібно?... Спробувала... І що тепер?..

- Хто ж знав, що все так обернеться... - розгублено Ксеня.

- Знав-не знав... Що тепер балакати... Сталось те, що мало статись. Я думала, що це щастя, аж ні, то знову досвід!

- Та, ну його в дупу такий досвід! Життя зламано...

- Воно вже давно було таким... Знаєш, Ксеню, мені не шкода вмерти - жалко жити, вмираючи щоденно! Отак терпіти, мучитись, страждати, тліти і непомітно згаснути... Без ніякого сліду... Без смислу...

- Мовчи! - скрикнула Ксеня. - Не говори так!.. Гріх!..

- Ха-ха-ха... Гріх?! Який гріх? Я вже не розрізняю ні дня, ні ночі, світить надворі сонце, чи падає дощ, не розумію, що є добре, а що зле... А ти мені торочиш про якийсь гріх! Любов, дар Божий, але моя любов до чужого чоловіка, та ще й священика, є - перелюб! А як же любов у перелюбі?.. Що це таке?.. Скажи... Скажи мені, сестро, ти ж на все маєш готову відповідь... Вас там учать...

Дзвінка мішала слова із слізьми, нервово схрешуючи та вигинаючи пальці на руках. Ксеня тепло обняла її за плечі, пригорнула до себе й тихо промовила:

- У Першому соборному посланні апостола Петра є такі слова: "Найперше майте щиру любов один до одного, бо любов покриває багато гріхів!"

- Це не мій випадок, - зойкнула Дзвінка.

- Так, не зовсім твій... Але ти його щиро любиш і Бог бачить...

- Тоді навіщо мені ці муки, страждання?..

- Ти ставиш складні запитання, на які немає простих відповідей. Але я, думаю, якщо ти відпустиш його зі своїх думок та серця, тобі стане легше. Та спочатку - перестань йому писати і, що найголовніше, не чекай від нього ніяких повідомлень.

- Це важко...

- Але можливо...

- Спробую...

- І все ж, - продовжувала розмову Ксеня, - тільки ти не ображайся, сестро, але я хочу тобі сказати, що твій панотець, твій коханий Михайлик - падлюка! Так, так, справжнісінька падлюка! Він попросту задовольнив свій хтивий інтерес і все.

- А як же ж?..

- А так... Усі ніжні слова, обійми, потиски рук, поради, турбота, не що інше, як вдало підібрана, саме для тебе, наживка на його гачку. О-о-о, він хороший психолог і, можливо, й батюшка добрий, але людина...

- Не вірю, - хитала головою Дзвінка, - не вірю... Це низько...

- Низько... Тоді чому ж він зараз мовчить? Чому він, чисто по-людськи, не поцікавиться, як ти живеш? Нема інтересу - нема й переписки? Наситився...

- За три рази?

- Щоб відповісти тобі на це питання більш переконливо, скажу, що я трохи гортала психологію і в німецького вченого Б. Мулдворда натрапила на цікаві думки.

- А саме?..

- Він виділяє декілька типів особистості, які мають схильність до позашлюбних

зв'язків. У такого типу, як твій панотець, сімейна зрада є епізодичною, де особливу роль відіграє сексуальна спокуса і прагнення різноманіття.

- Щось я погано розумію...

- Я тут дещо записала, а ти послухай, - і Ксеня діставши із сумочки невеличкого блокнота, почала читати: - Б. Мулдворд пише: "крім статевого бажання, вони (тобто ці люди) неодмінно включають еротичну привабливість партнера. Важливу і суттєву роль при цьому відіграє ніжність. Такі контакти будуються на взаємних тонких переживаннях, у яких важливо відкриття нової людини. У чоловіків відкриття - це тіло партнерки. У жінок - відкриття реакції свого тіла на нового партнера. Ці еротико-сексуальні пригоди бувають короткими, не обов'язковими і залишають після себе спогади як окремий епізод із власним задоволенням. Вони не є небезпечними для шлюбу (до якого відносяться з повагою), а радше доповненням, яке проходить." Ось так.

- Але якщо ти зауважила, - після короткої паузи мовила Дзвінка, - то німецький вчений пише про особистості двох статей, які в позашлюбних зв'язках шукають нові відкриття, а в моєму випадку таким шукачем виявився тільки панотець.

- Еге ж, - кивнула Ксеня. - З тобою не можна було так... Він мав би це розуміти. Через те я й кажу: падлюка!

- Боляче...

Але сестра, напевне, вирішала сьогодні зовсім добити Дзвінку, й тому говорила далі:

- А потім, я думаю, коли він лягає в ліжко зі своєю дружиною, поштивою й богобоязкою матушкою, цілує її і робить з нею все решту, то згадає твої вуста, твої ласки, навіть уявляє тебе. І це оживляє їхні сексуальні стосунки, додає гостроти та кайфу.

- Господи... - зітхнула Дзвінка. - Невже це правда?..

- Ти мусіла це почути. Через біль і муку до повного одужання.

- За короткі миті раювання - така велика розплата, - зойкнула Дзвінка.

- За все в цьому житті треба платити, - зітхнула Ксеня. - Грішми, статками, здоров'ям, стражданнями... Нічого не вдієш...

- Значить, так мало бути?..

- Могло, але не мусило. Це твій вибір.

- Вибір між шматком хліба і голодом, то не вибір - це тупик, глухий кут, у який, загнана життям людина, метається в розпачі. Вимагати й чекати від неї мудрих, виважених і правильних вчинків не варто. Їх ніколи не буде.

Небажання жити чи бажання не жити оволоділо мною, як оволодіває ніччю день, зимою - весна, тілом - втома. Це "небажання" чи "бажання" з'явилося непомітно, одного весняного ранку, й не полишає мене вже впродовж кількох тижнів. Усі відчуття в мені притупились, серце скам'яніло, а мізки не продукують ніяких думок. Я не розрізняю смаку їжі, і, взагалі, хочу я їсти чи ні. Не розумію, чого сміються люди? Адже кожен з них грає свою роль у трагікомедії під назвою "Сім'я",

подекуди вдало, а часто й зовсім бездарно, при тім вдавано поважно, заклопотано, серйозно.

Та найбільше я збайдужіла до свого чоловіка Степана. Мені геть однаково: п'є він чи ні, ночує вдома, чи де-ін-де, я не помічаю ні його відсутності, ні присутності.

Мені все стало, як зараз кажуть, по цимбалах, по барабану, рівнобедрено, до лампи, фіолетово.

Направду, хороший стан: тебе ніщо не зачіпає, ніщо не обходить. Живеш, а точніше, існуєш, як робот, як механізм, як набір кісток, тіла й нутрощів. Справляєш тільки нагальні потреби, навіть говориш мало. Пощо слова?..

Скутість язика, млявість думок, брак слів і невміння висловитись дуже шкодить моїй вчительській роботі. Я зрозуміла це посеред уроку української літератури, коли пояснювала новий матеріал. Заплутавшись у коротких фразах, вийшла з класу надвір, ковтала, мов викинута на берег риба, повітря, зусиллями волі стягувала до купи свої думки.

Помітила, що мені легше писати, аніж говорити.

Мабуть, покину вчителювання. Що робитиму? Не знаю... Стану вільною...

Та поки маєш дітей, батьків, домашніх улюбленців, повністю вільною бути не можеш. Батьків, на жаль, у мене нема, лише син, кіт, вазони. Всі потребують моєї уваги та догляду, я ж потребую – любові. Його любові!

Через неможливість отримати бажане, я перестала потребувати всього.

Р. 29

Дзвінка справді намагалася не писати йому, та все ж одне повідомлення таки надіслала:

"Ти хоч інколи згадуєш мене?"

О. Михайло відписав:

"Так, Дзвіночко, я тебе не забуваю. Молюсь."

Вона не знала радіти його словам чи плакати. Він молиться... Цікаво, які молитви злітають з його вуст, коли вимовляє її ім'я? І що саме просить у Бога?.. Не збагнути... Панотець Михайло був для неї завжди загадковим і незрозумілим, а надто тепер. Їй аж не віриться, що він узагалі був. Обнімав, цілував... Можливо, вона сама собі його вигадала безсонними ночами?..

На рівні інтуїції, цього шостого чуття, Дзвінка відчувала, що четвертої зустрічі не буде. Саме тепер, коли вона зрозуміла, як сильно любить його, мала б від нього відмовитися?.. Прогнати з думок, вирвати з серця. Вже краще разом із серцем! Р-а-а-з!.. – і кінець. І по всьому... І спокій... Без почуттів, без страждань, і без життя.

Та вона й зараз без життя, тільки фізичне існування. Зранку до вечора, з вечора до ранку. Мляво, нечутно, безбарвно. Усе їй байдуже, нецікаве. Поряд і повз. Дивиться і не бачить, бачить і не помічає. Подружки кликали в кафе святкувати жіночий день, – відмовилась. Яка вона жінка без кохання?.. Без його кохання?.. Сиділа вдома і, щоб не ридати, як остання дурепа, дивилася старі французькі кінокомедії. Трохи допомогло. На якийсь час.

Завесніло. Брунькувалися дерева, вперто, продираючись крізь сіру товщу землі, лізла зелена травичка, щораз тепліше пригрівало сонечко. Дзвінка нічого не помічала, вона навіть не зауважила зміни пори року. Ніби зима, що минула, заморозила її серце, скувала волю й бажання, встромила всередину сотню гострих шпичастих бурульок. Торкни – колють, ріжуть, печуть. І не вийняти їх і не розтопити...

Навіть син Сашко помітив, що вона стала якась не така... Змарніла і сновигає по квартирі, немов тіло без душі. Правильно сказав: "тіло без душі". Він у неї розумний, дарма, що трохи грубіян. То вікове. Вона й сама, розчісуючи вранці перед дзеркалом своє довге волосся, помітила синці під очима, безбарвне обличчя. Та нехай. Минеться, як і все минає. От тільки дні стали чомусь надто довгими, і равликом повзе час. Повільно, нудно, спроквола... Так і хочеться дати йому копняка, підігнати... Далі, чимдуж, швидше, до забуття...

Дзвінка не писала йому вже цілий місяць. Хвалила себе, що так довго. Але думки і спогади були тільки про нього. Людину, яку любиш по-справжньому, не можна забути, хіба навчитися жити без неї. І вона вчилася. Старанно й наполегливо...

Та все ж, лягаючи спати, затримувалась поглядом у вікні й подумки шепотіла: "на добраніч, Михайлику..." Так проходив ще один день, день її земного тривання, день без нього.

Одного разу, повернувшись з роботи, Дзвінка відчула себе надто стомленою, лягла трохи подрімати. У кімнату, крізь відчинене вікно, разом із весняною свіжістю, настояною на березових бруньках, влетів вуличний гамір. У дворі грали у футбол. Гомін дитячих голосів ліз у вуха, тиснув у скроні, наповнював усю квартиру. Спрагла спокою й тиші, вона потерпає від надокучливих і нестерпно-болісних звуків.

Нарешті стемніло. Настала ніч. Все стихло. Навіть Степан, побурчавши трохи, заснув. Лише вона крутиться з боку на бік: мулька подушка, занадто тепло гріє ковдра, сопе під боком чоловік. Врешті-решт якось задрімала.

Прокинувшись вранці від голосного репету будильника, Дзвінка звелась на лікті, спустила ноги на підлогу і, хитаючись, наче щойно зійшла з корабля, подалася в туалет. Час збиратися на роботу, але вона не пішла, як звично, на кухню, а повернулася в кімнату і впала на ліжку. Тілом оволоділи млість і безсилля, а душею – порожнеча. Дзвінка лежала і тупо дивилася в стелю. Прямісінько над нею висіла зелена люстра. Дзвінка ладна заприсягтися, що люстра своїми двома банькатими лампами насміхалася, а тоді враз, ні з того, ні з сього, гойднувшись туди-сюди, пустилася в танок. Вона, немов жива, кружляла й кружляла, метляючи довгими френзелями, наче циганка широкою спідницею. Спинилася на хвилику, а тоді, голосно реготнувши, завертілася по колу ще дужче й несамопитіше. Дзвінка різко заплющила очі. Божевільний танок зеленої лампи зник, натомість перед очима попливли темні кола. Потому прийшла дрімота й напівсон.

Степан стривожився. Такого раніше не траплялося. Щоранку Дзвінка вставала, готувала сніданок, ішла на роботу... Мабуть, захворіла, вирішив і, щоб якось дати лад своїм думкам, Степан подався у магазин, купив хліба, молока, поставив варитися

бульйон, зробив чаю з малиною.

- Попий, - запропонував. - Це допоможе.
- Не хочу... - промовила тихо Дзвінка, не відкриваючи очей.
- Що з тобою? Грип? Температура? Може лікаря?
- Не потрібно... Мене нічого не болить...

І знову провалля... Так добре... Без думок... Без спогадів... Спокій і забуття...

Степан безпорадно опустив руки. Не знав, що має робити. Сновидою вештався по квартирі. Частенько заглядав до кімнати і, впевнившись, що Дзвінка спить та стиха дихає, йшов на кухню, доварювати бульйон. Коли син повернувся зі школи, нагодував його, прибрав зі столу, помив посуд, глипнув на годинник. Стрілки на циферблаті показувала третю годину дня. Дзвінка все ще спала. Степан подзвонив Ксені.

Був тверезий уже три дні й, понуро сидючи на кухні, смалив "Приму". А надокучливі думки, як ті серпневі мухи, так і пхалися, так і лізли до голови. Нараз почув голос Дзвінки.

- Затягни штору, - попросила, - а то сонце в очі сліпить...
  - Та ж весна... - мовив Степан, виконуючи прохання.
- Дзвінка звелася на лікті, сіла на ліжку. Степан підмостив їй під спину подушку.
- Дякую... Ти такий добрий...
  - Я ж переживаю...
  - Пізно вже... Не варто... Все буде добре...

- Може бульйону?..

- Гаразд, принеси...

Степан метнувся на кухню.

- Ось, - сказав, подаючи тарілку на підносі, - ще теплий. Сам варив... Думаю, смачний...

Дзвінка сьорбнула кілька ложок. Бульйон був, напевне, добрий, тільки вона не відчувала ніякого смаку. Вона їла для годиться, знехотя без будь-якого апетиту, ложку за ложкою, ніби за пліт кидала. Тепла рідина розповзалася в роті, перетікала до горла, а тоді в шлунок, зігрівала, і здавалося, додавала сил. Згадала, як у дитинстві, коли вона не хотіла їсти суп, бо макарони розварилися, набубнявіли й стали великими, тато годував її як немовля, і за кожною новою ложкою не то супу, не то каші, примовляв: "Їж, Дзвіночко, їж донечко, виростеш великою, станеш красунею, зустрінеш принца..."

І вона їла, виросла, стала красунею. Замість принца зустріла Степана, а тоді - Михайла. З одним жила, другого - любила... Дурня якась!.. Степан, хоч і пияк, а за нею доглядає, а коханому - байдуже, хоч ти й пропади... Скривилася... От-от заплаче... Ложку відклала...

- Все, більше не хочу. Забери...
- Зараз сестра твоя прийде, - сказав Степан. - Я подзвонив.
- Навіщо? - зойкнула і впала на подушку.

Аж тут і дзвінок у двері. Степан пішов відкривати.

- Ну, що там? - питала Ксеня і бігла в кімнату, роздягаючись на ходу.

Дзвінка зустріла сестру байдужим поглядом.

- Привіт! - скривила кутики губ. - Бач, лежу собі...

- Ой, Дзвінко, - сплеснула в долоні Ксеня, - що це ти надумала собі?.. Дай чоло... Холодне?.. А що ж тоді?..

- Просто немає сили... Розумієш не можу більше... Так краще... Вихід з життя - це теж вихід...

- Припини, - обірвала її Ксеня. - Це просто перевтома, нервові виснаження. Треба лікаря, щоб оглянув, приписав ліки...

- Не треба. - стояла на своєму Дзвінка. - Нічого не болить. Я поїла бульйону і мені вже краще. Я можу встати. Не віриш? Дивись...

Дзвінка відкинула ковдру, звелася на ноги. Зробила кілька кроків і... знепритомніла. Злякано скрикнула Ксеня, встигши підхопити її на руки. Прибіг Степан, поклали на ліжку. Дзвінка ледве дихала.

- Викликай "швидку"! - командувала Ксеня. - Ні, води... Краще нашатирю!.. Що?.. Нема?..

Ксеня намагалася, але привести Дзвінку до тями так і не змогла. Добре, що "швидка" приїхала швидко.

Скільки всього може витримати людина, навіть тоді, коли їй здається, що вона вже не може.

Коли можливе стає неможливим, тоді й неможливе - можливо...

Без Тебе пустота. Лишилися тільки я і Слово. Я у Слові й Слово в мені. Сила Слова і сила в Слові. А більше нічого. Ні-чо-го...

Ти гукни - і я відгукнусь!

Ти поклич - і я прийду!

Не хочу без Тебе, не можу без Тебе!..

Відчай кричить мовчки,

Біль роздирає зсередини,

Розпач тисне каменем!

Р. 30

Навколо так болісно-біло...

В заплющені очі б'є яскраве, сріблясто-синє світло, воно ріже, коле, сліпить... Дзвінка хоче затулити лице руками, але руки її не слухаються. Вони лежать уздовж нерухомого тіла, непорушні, воскові, наче чужі. Та й саме тіло поза нею... Вона бачить своє бліде обличчя, заплющені очі, але нічого не відчуває. Дивиться на себе згори. Відсторонено. Вона легенька, прозора і зовсім невагома. Зависла в просторі, між небом і землею. На межі...

Сон?.. Марево?.. Видіння?..

Раптом її щось штовхає і тягне вгору, крізь квартиру, надвір. Вона розуміє, що кудись летить, без крил, ніби ракета чи легка пір'інка, здійснюється над деревами, багатопверховими будинками, все вище й вище. Холодом дихає безмежний простір. Вона нічого не бачить, тільки яскраве сяйво, яке пробивається із-за пухких перистих

хмар. Враз чує голос: близько і далеко водночас.

- Дзвінко, ти чого тут? - питає суворо голос.
- Бо тут спокій, - відказує вона. - Тут нічого не болить. Тут добре. Може, то рай?..
- Вертай на землю! - наказує голос.
- Не хочу. Там пекло...
- І рай і пекло - у душах ваших.
- У душах... - повторює стиха.
- Чи ж надто болить? - запитує вже лагідніше голос.
- Дуже...
- І терпіти несила...
- Несила...
- Через нього?
- Через неможливість бути з ним.
- Та ж він мав жінок і до тебе...
- Мабуть...
- Засуджуєш його?
- Не маю права...
- Він тебе використав, щоб задовольнити свій хтивий інтерес.
- Можливо... Його думок не читаю...
- А вчинки?
- Були й хороші.
- Які?.. Три зустрічі? Тільки три!..
- Аж три! Вони того варті.
- Твоїх страждань?
- Нехай...
- Він брехливий, скупий, хитрий і підлий...
- Він найкращий!
- Сердишся, що мовчить і покинув тебе?
- Ні...
- Зненавидь, і стане легше.
- Не можу...
- Прокляни!
- Не хочу...
- Чому?
- Тому, що люблю.
- Знаю, - зітхає голос. - Чув твої молитви. Ти вмієш просити за нього. А за себе?..

Що потрібно тобі?..

- Аби йому було добре.
- Йому й так добре! Собі ж чого бажаєш?
- Спокою душевного...
- Хочеш, щоб звільнив тебе від любові?

- Ні, адже це навіки...

- Вертай назад! - наказує голос. - Ти потрібна там!

- Ні, ні, ні!.. - кричить Дзвінка, падаючи вниз.

Хтось злегка термосив її за плече, плескав по щоках. У носі крутило від нашатирного спирту. А тіло, яке вона знову стала відчувати, було важким та кволим.

- Де я?.. - розклепила очі.

- Ігоре Петровичу! - гукнула якась жінка в білому халаті. - Вона вже отямилась.

Невдовзі над Дзвінкою схилювся незнайомий чоловік в окулярах, мабуть, то був Ігор Петрович. Він взяв її за руку і лагідно запитав:

- Як ви себе почуваєте?

- Що зі мною? - задала зустрічне запитання Дзвінка.

- Ви в лікарні, - говорив, наче колискову співав, Ігор Петрович. - Я ваш лікар. Ви довго були непритомні, а зараз з вами все гаразд. І з дитиною теж...

- Дитиною?.. Якою?..

- Вашою. Ви вагітні... Ось уже сім тижнів... Хіба ви не знали?..

- С-і-м... - повторила Дзвінка і знову кудись полетіла.

Та цього разу її швидко привели до тям. Вкололи якісь ліки й залишили відпочивати. Тепер невимовно хотілося спати. Дзвінка поринула в сон, дрімоту, стан якоїсь півсвідомості.

Картинка робилася щораз виразнішою, ставала яскравою й чіткою. Посеред соснового лісу - галявина, залита сонцем, засипана різнобарвними квітами, засіяна високими травами. Вітер дмухне - трави колишуться, біжать, хвилюються... А під розлогою світло-зеленою сосною стоїть... він, Михайлик. Гладить долонею смоляну бороду, всміхається очима-іскринками і кличе, манить, вабить... Вона йде до нього. На ще одну зустріч. Трави рукою по обидва боки розгортає, сріблястий пилок із їхніх китиць струшує. Квіти їй привітно голівками кивають, до босих ніг туляться. А вона все йде і йде... Та ніяк не може дійти... А він, знай, стоїть, плечима сосновий стовбур підпирає і всміхається звабливо. І близько до нього і далеко... І ніби є і ніби й нема... І рідний, і чужий...

- Ма-мо, ма-мо!.. - раптом хтось кличе позаду.

Вона озирається. Аж то дівчинка мала: волосся чорняве, хвильками на плечі спадає, очі волошкові наче сміються, а губки коралові до плачу кривляться. Дівча мале біжить, у травах високих плутається, рученята тягне, гукає:

- М-а-м-о... За-че-ка-й...

Вона спинилася. Вагається. То на Михайла, то на дівчинку поглядає. Розгубилася...

А він все ще під сосною стоїть... Чекає. Пригорнутися б, обійняти, розказати про свої жалі, турботи, тривоги. Відчути тепло його долонь, солодкий дотик його вуст, легенький лоскіт бороди і запах його тіла, просякненого пахощами ладану. Михайлику... Жаданий, єдиний, коханий...

Вона до нього йде і не дійде, дівча за нею біжить і не наздожене.

- Мамо, мамочко, матусю!..

Раптом заплуталась дівчинка мала у високій траві, впала і голосно заплакала. Дзвінка кинулась до дитини. Підхопила її на руки, цілує, пестить, голубить, сльози долонями витирає.

- Маленька, донечко, Юстинко...

А в самої щоки мокрі... І легко чомусь і спокійно.

Голову підвела - а Михайла нема. Тільки одинока сосна, тільки витоптані трави навколо, тільки прим'яті квіти.

- Нарешті... - прошепотіла Дзвінка й прокинулась.

У палаті темно й тихо. За вікном непроглядна ніч. Дрібненький, весняний дощик сіяється рясно, неголосно цяпотить по підвіконню.

Дзвінка злегка торкнулася рукою живота. Відчула, як тепла хвиля піднялася знизу, перебігла всім тілом, аж до самого горла. Вперше, за багато тижнів її наповнила радість. Таємнича й трепетна... Вона вагітна... Від нього... Це їй подарунок згори...

"Втратиш і знову знайдеш..." - згадала пророкування бабусі-жебракки, яку переводила через дорогу минулого року. Втратила Михайла, натомість отримала донечку...

Вагітність - це несміливий промінчик світла в кінці тунелю, який давав надію і повертав до життя. Враз їй захотілося встати з цього лікарняного ліжка, вийти надвір, вдихнути на повні груди клейку свіжість молодого листу й пройтися порожніми вуличками під дощем.

Крізь густе сито хмар сіється весняний дощ: тихий, спокійний, дрібний. Він висне вологою стіною між небом і землею, шурхотить у молоденькому листю, вимиває до сліпучого блиску траву, проникає якнайглибше в сіру товщу землі, тамує спрагу і пахне, пахне... Він пахне весною.

Дощем просякнута вся природа, будинки, перехожі.

Весняний дощ веселий, він дає надію, вливає до серця світлі помисли, будить приспаний холодами гін, який зримо бубнявіє від вологи, тужавіє, стрімко тягнеться вверх і салютує бажанням - жити!

Р. 31

Дзвінка поволі брела міським парком, роззираючись довкола. Як помітно підросла трава! На клумбах уже цвіли червоні тюльпани, дзижчали комахи, бджоли, співали птахи. Тепло, гарно, зелено. Вона йшла помалу, раз, що не мала ще достатньо сил, друге - не поспішала. А до кого? За весь час - три тижні - перебування в лікарні, Степан провідав її двічі, і напідпитку. Син приходив лише раз і то коротко. Поклав на тумбочку апельсини, посів хвилюку і "пака". Дзвінка не переймалася. Інакше й не могло бути. Зате Ксеня бувала в неї щодня. З лікарем балакала, гроші на ліки давала, приносила різні смаколики та фрукти. Ірка теж прибігала. Навіть з Ігорем Петровичем потоваришувала, але коли дізналася, що він має дружину, перестала ним цікавитися. Вона дотримувалася, виробленого з власного досвіду, золотого правила: з одруженими шури-мури не крутити! Навідували й вчительки: Зоя та Інна, передавали привіт від директора та учнів, розказували різні шкільні плітки. Та ніхто з них, окрім сестри, не

знав справжньої причина, яка вклала її у лікарняне ліжко.

Крапельниці, щоб підтримати організм, вітаміни, щоб додати фізичної сили, заспокійливі ліки, щоб зрівноважити нерви, – зробили свою справу. Дзвінка повернулася в цей світ. Дещо бліда і трохи схудла, але від того не меш красива. Зараз вона сиділа на лавці, в міському парку, слухала весну й прислухалася до себе. Вона мусила жити, адже в неї була таємниця, яка невдовзі стане відомою всім – вагітність. У ній зародилося й росло з кожним днем нове життя. Подарунок від Бога, Михайликова дитина, її донечка... Вберегти, виносити, народити... Тепер тільки це мало значення. Тільки це...

Сьогодні її виписали. Ігор Петрович сказав, що вона вже цілком здорова й довше тримати її у лікарні немає ніякого сенсу.

– Вам потрібно: хороше харчування, свіже повітря, відпочинок та сімейне тепло... – порадив на прощання.

Хороше харчування, свіже повітря, відпочинок – це ще якось можна влаштувати, а от тепло?... Сімейне тепло... Чи ж є у неї сім'я? А надто тепер?... Справжньої сім'ї уже давно не було, тільки форма, фікція, кольорова обгортка без наповнення, самообман чи радше обман про людське око. А зараз і цього доведеться позбутися. Коли вона повідомить про свою вагітність, разом вони вже жити не зможуть. Вона має піти. Куди?... Ще ж треба якось допрацювати до декретної відпустки. І як сказати Степанові, що вона чекає дитину, чужу дитину.

В голові шуміло і дзижчало від думок, а чи від весняних комах?... Не розібрати...

– Гаразд, – видихнула Дзвінка, – як говорила Скарлет, – завтра буде новий день і прийде нове рішення. Все по черзі й по мірі надходження. Доки зможу – житиму вдома, а там буде видно...

До неї підбіг пес, породи золотистий ретрівер, обнюхав, дався погладити.

– Не бійтеся, – заспокоював господар, – він не кусається.

– Я й не боюся, – усміхнулася Дзвінка.

Дивно. Вона заговорила і не впізнала свій голос, ніби чужий. А усміх, що скривив її губи, був позиченим і штучним. Усе їй здавалося іншим, неприродним, і навіть вона сама. З лікарні вийшла й сиділа на лавці не Дзвінка, а її вдала копія. Погляд волошкових очей, які зробилися ще темнішими й глибшими, блукав довкола якось відсторонено-мрійливо.

"Я так давно вже згадувала Михайла..." – подумала Дзвінка і зрозуміла, що її любов до нього перегоріла, переболіла, але не пройшла цілком. Вона десь там, на дні її серця, глибоко, глибоко. Душевна рана гоїлася, хоч і надто повільно. Хвороба із гострого стану перейшла в стан хронічний, а від того ще менш виліковний, проте більш зручний. Тепер болітиме не завжди. Тепер будуть періоди ремісії, можливо, й стійкої і довготривалої. З цим можна жити, усміхатися незнайомим людям, радіти весняному сонцю, помічати красу природи.

Інколи мені здається, що я – квітка.

Я це знаю, я це відчуваю. Яка саме?... Важко сказати. Без запаху, без забарвлення,

без певної пори цвітіння. Я просто є...

Навесні, коли талі сніги течуть голосними струмками, а чорна земля стає масною, репає від вологи й парує теплом, тоді я воскресаю. Проростаю новими пагонами, дихаю і живу. Чую теплі цілунки сонця, п'ю життєдайний дощ, ловлю усміх весняного дня, чекаю на лагідні обійми вітру. Тоді я пахну бузком, жасмином, півонією, червоним, ні, краще, рожево-помаренчевим з посіченими краями тюльпаном.

Мені боляче, коли гостре лезо ножа безжально впивається в моє стебло. Воно різко ломиться навпіл, стікає соком-кров'ю, а я кричу: "Не вбивайте!" Кричу без голосу, без звуку, без жодного руху, кричу зовсім нечутно. Та хіба квіти можуть кричати?.. Вони ж не люди...

Невдовзі я нічого не відчуваю, тільки розумію, що мене кудись несуть товсті, вологі долоні. Я терплю спрагу й задуху. Думаю (хоча й думати я не можу), - що вже померла. Та раптом опиняюся в якійсь тісній посудині, і прохолодна вода піднімається стеблами вгору. Я знову оживаю. На якийсь час.

Іноді я виразно бачу себе квіткою, яка цвіте впродовж літа. Немилосердно пече сонце, а дощу неможливо дочекатися, тоді я, на цілий день, закриваю дрібними пелюстками свої очі і - сплю. Прокидаюся лише ввечері. Тоді свіжо, дрібними крапельками роси береться трава. Я посміхаюся, цілу ніч розглядаю темне зоряне небо, рахую планети, розмірковую про чужі галактики. У блідому місячному сяйві я стаю яскравою і пахну, пахну, пахну...

А мо', я квітка осені: жоржина, айстра чи хризантема?..

Коли дні стають коротшими, а ночі - прохолоднішими, тоді я вибухаю різнобарв'ям кольору та форми. Люблю, як з дерев на мою квітучу голову падає жовто-багряне листя, густо засипає навколо мене квітник. У такі хвилини мені хочеться назбирати його повні жмені, жбурнути високо-високо у синю далечінь неба. Але я не маю рук...

Та я маю серце, яке плаче, сміється, любить.

Хто ж я насправді: квітка чи людина?..

Душа моя загубилася....

Душа моя розгубилася...

Вона блукає у двох світах.

Вона існує на межі...

Р. 32

Хоч як ретельно Дзвінка приховувала свою вагітність (поки термін був невеликий), але з кожним тижнем їй вдавалося робити це важче й важче.

Першими її заокруглену талію помітили подружки на роботі.

- Славко, ти трохи погладшала? - якось запитала Зоя і додала: - А що, так теж добре.

- Післязавтра останній дзвоник - наше свято! - сказала Інна. - Мусимо відмітити. Підеш з нами на чебуреки і сто грам чаю?

- Не можу... - відказала Дзвінка.

- Чого? - не розуміла Інна.

- Чого, чого?.. - передражнила сміючись Зоя. - Я здогадуюсь... Та вона ж... вагітна!

- Ва-гіт-на?.. - здивувалася Інна. - Як?.. Коли?..

- Хм, - знову Зоя. - Хіба не знаєш як це буває? От темнота, дарма, що вчитель біології...

- Та йди ти... - махнула рукою Інна. - Я не про те... І ти, Славко, стільки часу мовчала?..

- Дівчата, не сердьтеся, - обняла їх за плечі Дзвінка. - Я не могла вам раніше розказати, прикмета є така...

- Яка ще прикмета?..

- Якщо загадаєш стать дитини і хочеш, щоб це справдилося, то до п'яти місяців не можна нікому про свою вагітність говорити.

- Сама придумала чи в книжці якійсь вчитала? - примружила очі Зоя.

- Сама, сама... - розсміялася Дзвінка.

- І в лікарні ти лежала через те, що в тебе загроза була? - допитувалася Інна.

- Так, - кивнула Дзвінка. - Та все вже добре. Скоро вас за кумів покличу.

- Ти, мабуть, після відпустки відразу й у декрет підеш?

- Еге ж.

- Добре вигадала, - сказала Зоя. - Але ти нам от, що скажи: як твій Степан сприйняв звістку про те, що вдруге стане батьком? Га?..

- Зрадів, напевне?..

- Він ще не знає, - сказала, опустивши очі в землю, Дзвінка.

- Щ-о-о?..

Тут уже обидві вчительки не могли вийти з дива. Не розуміли...

- Ну, ти й даєш...

- Конспіратор...

- Я йому скоро все розкажу, - пообіцяла Дзвінка. - Можливо, й сьогодні...

Як у воду дивилася!

Прийшовши з роботи, Дзвінка переодяглася, поставила на плитку чайник, аж невдовзі додому повернувся й Степан. Не п'яний і не тверезий. Щось середнє. Поклав на стіл щойно куплений хліб, молоко.

- Приветік, - ніби давно не бачив. - Дай цьому.

Степан посміхнувся й на щоках з'явилися ямки, які колись робили його звабливим, тепер, замасковані сірою щетиною давно неголеної бороди, були наче вибоїни на асфальтовій дорозі. Дзвінка ще нічого не встигла відповісти, як чоловік обняв її за стан, поліз цілуватися. Вмить його рука спинилася на округлому животі. Обпечений здогадкою, Степан відсахнувся, ямки на щоках зникли, сірі очі стали крижаними, він враз протверезів.

- Ти, що, Славко, того?.. Брюхата?..

- Так, - відповідь була коротка, наче постріл з пістолета.

- Це ж не моє?.. Я ж не міг?.. Ми ж уже давно не теє?.. - белькотів Степан.

- Не твоє, - холодно Дзвінка.

- Нагуляла?.. Сука, курва, блядь, прастітутка...

Степан бігав по кухні, стискав і розтискав пальці, щось невиразно бурмотів. Несподівано спинився перед Дзвінкою, як вкопаний, підняв кулаки. Очі - грозова хмара - суне!.. Дзвінка намацала рукою кухонного ножа. Сама рішучість.

- Не підходь!.. - верескнула.

На її крик з кімнати прибіг Сашко. Вхопив за плечі батька, відтягнув у бік. Степан, відчувши силу, обм'як, опустив кулаки.

- Батя, ти чого? - не розумів Сашко.

- Он, - тицьнув пальцем Дзвінці в живіт, - приплод буде...

- Щось я не в'їжджаю... - здивовано Сашко. - Це тіпа?..

- Тіпа, тіпа, - кривлявся Степан. - Братік чи сестричка...

- Ма, справді?.. - розгублено.

- Справді, сину, - тихо відказала Дзвінка й опустила на стілець.

- Не хочу! - крикнув Сашко. - Ненавиджу малих... Тут усе моє... Чуєш, моє!.. І я один наслідник!..

- Одному недобре, - намагалася щось пояснити Дзвінка, - Самотньо...

- Мені добре, - стояв на своєму син. - Я свій спадок ні з ким не ділитиму, крапка! Може ще скажеш йому сосю дати, поколихати, пісеньку заспівати, шмарклі витерти?.. Некогда!

- І все ж...

- Як родиться - уб'ю! - верескнув Сашко. - Зі сходів спущу, пальці в розетку всуну, подушкою... Ненавиджу!..

І дверима - трісь! Вибіг надвір.

На кухні зробилося тихо, тихо. Годинник ритмічно вистукував секунди, його цокання губилося в голосному гупанні двох сердець. Біль, відчай, розпука - стукотіли в одному. Злоба, лють і зневага - в другому. Очима додолу, думками під стелю.

Нарешті Степан видобув із себе кілька слів. То був присуд, безапеляційний і, на його думку, справедливий.

- Збирай свої манатки, суко, і вйобуй!.. - прошипів. - Щоб духу твого...

І собі, голосно грюкнувши дверима, вискочив із квартири. По пляшку, горе заливати.

Дзвінка важко зітхнула. Підвелася, пішла пакувати свої речі. Ось все й розв'язалося... Само собою вирішилося... Несподівано й доволі швидко. Степанова реакція її не дивувала. Щось подібне вона очікувала. Він, зраджений, ображений, злиться - все правильно. Заслужила... Хоча, треба визнати, що це саме він штовхнув її в обійми до Михайла. Завжди п'яний, ні ласки, ні доброго слова, ні помочі... Ну, та нехай...

А от син? Сашко? Ще не бачила його таким злим і ненависним. Правдивий звір. Він один спадкоємець... Чого?.. Двохкімнатної квартири?.. Ха... Егоїст... Виросло хлоп'ятко...

Звідкілясь їй вчувається zalivний дитячий сміх. Він росте, дужчає, котиться

кімнатою, дзвенить у шибках... Вона бачить свого Сашка, дворічного хлопчину, якого возить на "баранах" Степан. Білявий чубчик від швидкого руху розлітається в сторони, Сашко однією рукою міцно тримається за татову шию, а другою поганяє й примовляє: "Вйо, конику, вйо!.." Вона стоїть у дверях, посміхається, радісна й щаслива.

Сашко змалечку допитливий був, до книжок з яскравими малюнками тягнувся. А скільки казок вона йому перечитала, скільки пісень переспівала... Бувало, гуляють парком, а він під кожен кущик загляне, про кожную травичку, про кожную пташечку розпитає, кожную тваринку пошкодує, кожную бродячу собаку погладить і чимось пригостить, а тепер... "Уб'ю!.."

І сльози, солоні, пекучі, материнські сльози, покотилися з волошкових очей. Що ж це?.. Одну дитину отримала, а другу – втратила?.. Може охолоне?.. Вона ж їх обох любить, вона ж мати...

У сіру дорожню сумку на коліщатах Дзвінка складала найнеобхідніші речі: білизну, літній одяг, теплі светри, халат... Усього за один раз все одно не забереш. З книжкової шафи вийняла кілька книжок, погортала, поставила на місце. Взяла до рук Біблію. Десь із поміж сторінок на підлогу випала маленька іконка Матері Божої Неустанної Помочі, та, що дала тітка Ганна. Дзвінка злегка торкнулася пальцями зображення, вклала назад, зітхнула. Згадався о. Михайло... Як далекий спомин... Чужий і нереальний... Аж в животі ніжкою: тук, тук... Виразно й по-справжньому... Дзвінка опустила на край ліжка. Застигла в задумі. Більше не плакалося, сліз вже не було, наче всохли залози, що їх продукують... Скам'яніла...

На руки плигнув кіт Мурзик, почав тертися й муркотіти. Дзвінка приголубила kota й нагадала, що скоро може вернутися Степан, треба поспішати. Треба тікати... З власної домівки. Куди?.. Непевність лякала. Але тут страху ще більше і не тільки за себе... Вона має піти... Мусить все покинути. Залишити. Ні з чим сюди прийшла, з нічим і піде... Це Степанова квартира. Точніше, його батьків. Як вони побралися, то батьки жили в одній кімнаті, а вони – в іншій. Потім батьки померли. Спочатку мати, а за півроку й батько. Добрі були люди, царство їм небесне. Особливо свекор. Він Дзвінку дуже любив, жалів, з сином часто за пиятику сварився. Не раз, бувало, батько цілу лекцію виголосить про шкідливість алкоголю, а Степан смирененько сидить на дивані, слухає, очима кліпає, тоді тихцем з хати вислизне – повернеться пізно, і вже напідпитку. А як батьків не стало, то й зовсім запив, без просвітку...

Дзвінка обводить поглядом таку знайому, й таку вже чужу кімнату. Що ж іще взяти з собою?.. Вазони?.. Виплекані, гарні, квітучі?.. Куди ж?.. А тут всохнуть, зачахнуть і пропадуть. Нехай... Колись, може, нові розведе...

- Прощавай, Мурзику, – прошепотіла, погладивши kota, що згорнувся клубочком й солодко спав. – Кидаю тебе...

Встала. Все. Йти... Бігти... Тікати... Геть з квартири, геть від спогадів, геть від речей. Без жалю, без надмірних сентиментів...

Межу перейдено... Мости спалені, Рубікон подолано. Точку неповернення пройдено... Дороги назад нема. Вороття неможливе. Повернення не буде.

Крапка. І лише після крапки, зауваж, після крапки, а не коми, починається нове речення. Це вона добре знає, бо вона вчителька української мови й літератури, сіяч доброго, вічного. Колись, вчитель – це повага, а тепер – училки, кери, педики... Світ навиворіт. Цінності – до дідька, мораль – в багнюку, і живи на повну, кайфово й драйвово!..

Так, вона поставила крапку і почне писати нове речення, чітким каліграфічним почерком, без граматичних помилок. Вона вміє. Але яким буде його зміст?.. Отут не помилитися б, не схибити знову... Оцінку виставлятиме життя, за своєю п'яти чи дванадцятибальною системою... І чернетки нема, і переписати не дадуть. А так інколи хочеться – р-а-з!.. – закреслити цілий аркуш і розпочати заново, з чистого. Без докорів сумління, без болісних спогадів з минулого. А ж ні... Неможливо... У школі життя права на помилку нема. Поки дійдеш до якогось розуміння, наберешся мудрості, здобудеш досвід – наб'єш багато гуль. І коли досвід та мудрість засрібляться на скронях сивиною, часу, щоб їх використати, вже обмалъ. Тоді навіщо здався, здобутий стражданнями та розчаруваннями, той життєвий досвід?.. Яка від нього користь?.. І передати його нікому, бо кожен мусить здобути цей досвід сам. Лише сам...

Ех, не дарма кажуть: "Якби молодість уміла, а старість – могла..."

Господи, як важко любити чужого чоловіка, а ще важче – священика! Це завжди безнадійно!

Хочеться якнайдалі втекти від світу цього... Сховатися, як равлик, у своїй мушлі, або ж загубитися у якійсь далекій печері й просидіти там доти, поки не настане день, і не прийде час померти. Тоді повільно перетекти в інший вимір, де вже нічого не знаєш, не відчуваєш, не пам'ятаєш.

Від людей сховатися можна, та як втекти від самої себе?..

Господи, як боляче любити чужого чоловіка!..

Р. 33

Гамірливою вулицею, з дорожньою валізою на коліщатах, поволі й знехотя плентається вагітна жінка. То Дзвінка. Вона йде до Ксені на нічліг. До сестри якихось два кілометри або ж тридцять хвилин ходьби, а їй – вічність. З кожним новим кроком позаду лишалося її колишнє життя. І наче й не було ні молодості, ні весілля, ні вісімнадцяти років подружнього співіснування двох людей, об'єднаних спільним дахом, побутом та дитиною. Нічого не було. Нічого...

– Тур-тур, гур-гур, – котилася легко сумка по асфальті.

А Дзвінка ніби важкого воза тягла за собою.

– Тара-рах, тарах, тарах... – співали колеса.

– Без вороття, без вороття, – скимліла душа.

Ніхто її назад не покличе, ніхто не запросить...

Розминалася з перехожими, добре, що траплялися незнайомі обличчя. Нікого не хотілося бачити, ні з ким говорити.

Сутеніло. Літній вечір брався прохолодою. П'ярко пахла акація. В'язким клеєм дихала тополя, шелестіла широким листям, щедро розсипаючи свій пух довкола.

Дзвінка нічого не помічала. Очі під ноги, а думками деінде.

- Славко, - нараз хтось гукнув поблизу.

Підвела голову. Навпроти стояв чоловік сестри Вітя. Дзвінка дивилася на нього і наче не бачила, чула його голос і не розуміла слів.

- Ми тебе чекаємо, чекаємо... - говорив Вітя. - А тебе нема й нема. Ксеня вже мене назустріч вислала. Давай, допоможу.

Однією рукою він підхопив дорожню сумку, а другою взяв Дзвінку попід лікоть, і вони пішли разом. Дорога стала коротшою.

- Ну, нарешті! - видихнула Ксеня, коли Дзвінка з Вітею переступили поріг її квартири. - А я хвилююся... Проходь, сестро, зараз будемо вечеряти.

У Ксені теж двохкімнатна квартира. У вітальні спить вона з чоловіком, а у меншій - діти: донька Соня, дівчина п'ятнадцяти років, і тринадцятилітній син Микита. Дзвінці постелили у вітальні, це ж ненадовго, всього на кілька ночей. А далі?..

- Хутчій до столу! - гукала Ксеня, розставляючи тарілки.

На білій скатертині смачно парувала тушкована печінка, картопляне пюре, омлет і салат. Та ніхто не брався за ложку. Чогось чекали.

- Всі зібралися?.. - обвів присутніх поглядом Вітя. - Тепер молитва.

Підвелися. П'ятеро голів спустили очі додола.

- Отче наш, Єгово, - промовив глава сімейства, - ми щиро дякуємо тобі за ще один, прожитий у мирі та злагоді день. Тішимося, що зібралися за вечерею разом. Нехай ця їжа буде нам за добрий пожиток. Амінь.

- Амінь, - повторило п'ятеро вуст.

Дзвінка перехрестилася. Діти скоса подивилися на тітку, а Микита таки не втримався й хіхикнув. У них же не хрестяться. Та на нього ніхто не звернув уваги, всі схилилися над тарілками. Якийсь час на кухні було чути тільки дзенькання виделок, плямкання губ та чавкання щелеп.

Дзвінка жувала мляво, без апетиту. Сестра припрошувала, адже мусіла їсти за двох.

- Тітонько, - щебетала Соня, - а ви мені косу колоском заплетете?.. А то мама не хоче...

- Не вміє... - поправила Ксеня.

- Добре, - кивнула Дзвінка, - вранці заплету, бо сьогодні вже все одно скоро спати... Закуйовдиться... А завтра, цілий день попереду...

- Я теж хочу навчитися, - говорила далі Соня.

- Навчу...

- І маму навчить, а то вона не хоче...

- Тітонько, - це вже озвався Микита, - а ви до нас надовго?

- А ти як хочеш? - спитала Дзвінка.

- Мені байдуже. А чого Сашко не прийшов?

- Він до ЗНО готується, - збрехала Дзвінка.

- А й справді, - сплеснула в долоні Ксеня, - це ж йому цього року поступати...

- Куди він хоче? - поцікавився Вітя.

- На фізкультурний збирався. Тренувався цілий рік, - сказала Дзвінка. - А тепер... Як залишиться сам...

- Ну, ну... Без мокроти, - твердо Вітя. - Я з ним поговорю, не журися. Допоможемо... Як "пролетить" - може й до нас на завод іти. А що?..

- Який завод?! - вигукнула Ксеня. - Напрацюється ще... Встигне...

- От, жінки... Жалієте дорослих дядьків, а потім самі ж і плачете. А в них тої дурної сили - ого-го!.. До плуга запрягати можна. Якби за день натрудилися так, щоб аж сім потів вийшло, то вночі по клубах не шастали б... От ми колись бувало...

- Та годі вже... - махнула на нього рукою Ксеня. - Зараз знову за роботу в колгоспі почне розказувати: як орали, сіяли, жнивували... Чули...

- Чого ж... Не зашкодить і ще раз послухати... - трохи образився Вітя і захрустів зеленим огірком.

Тим часом діти вже повечеряли й пішли до себе в кімнату. Розмова дещо перервалася. Дзвінка дивилася на сестру, шваґра, слухала їхню словесну суперечку, без взаємних образ, матюків та посилянь на кілька букв і відчувала щось хороше, домашнє, щось таке, чого в неї ніколи не було і, мабуть, вже й не буде. Зрозуміла, як багато вона не мала, а ще більше втратила. Зробилося пусто й порожньо. Самотньо.

Ксеня, помітивши її зажуру, торкнула за руку, стиха мовила:

- Не сумуй, все з часом наладиться. Ми будемо поруч... Правда, Вітю?..

- Умгу, - дожовував омлет чоловік. - За Сашком я нагляну. Обіцяю... Ксеня і їсти йому зробить і випере... Він уже дорослий, не пропаде.

- Спасибі...

- Та чого вже там... - усміхнулася Ксеня, - Ми ж не чужі. Ти краще за себе думай, за дитину...

- А знаєте, - несподівано прийняла рішення Дзвінка, - я до твоєї мами, тітки Ганни жити піду...

- У село?.. - розчаровано Ксеня.

- А що?.. Хіба в селі люди не живуть?..

- А по-моєму, - озвався Вітя, - правильно. Чисте повітря, свіжа ягода, картопелька... Який не який, а все ж вихід. Все одно теща сама скучає...

- Так-то воно то-так... - кивала головою Ксеня. - Але в селі болото... Палити треба дровами, вода в криниці...

- Туалет на дворі... - докинув іронічно Вітя.

- Чи ж давно ти сама з села? - запитала Дзвінка сестру.

- Через те й втекла...

- А мені там подобається, - сказала Дзвінка. - Далеко від людей, тишина, спокій... Аби тітка прийняла...

- Ще й рада буде, - запевнила Ксеня. - Я тільки одного боюся...

- Я розумію... - здогадалася Дзвінка. - Все вже в минулому.

- Час покаже...

- Про що це ви? - допитувався Вітя.
- Про своє... Про жіноче... Зроби-но нам, котику, чаю, - попросила Ксеня.
- Добре, - і Вітя слухняно підвівся з-за столу, поставив чайника.

Коли золотистий напій ароматно парував у чашках, вирішили, що завтра Вітя відвезе Дзвінку в село машиною, тільки спочатку сходить до неї на квартиру і забере решту її речей.

Хтось вигадав, а всім сподобалася така схема: людина, що народилася, має закінчити школу, вуз (можна й училище), знайти роботу, створити сім'ю, побудувати дім, народити дітей і, обов'язково, жити довго й щасливо та померти на схилі літ у власному ліжку. З цього переліку можливими й невідворотними є тільки дві речі: народження й смерть. Лише це. Все решту може бути, а може й не бути. Ціле наше життя ми хочемо матеріальних статків, прагнемо любові, потребуємо поваги... Марнуємо свої роки у пошуку всього цього, а отримуємо лише якусь мізерію. Гонитва за щастя-фантомом крім сліз та розчарувань нічого не приносить. То чи варто хотіти?..

А як зробити, щоб не хотілося?

Можливо, ми не те й не там шукаємо?..

Р. 34

- Батя, батя, - термосив Степана за плече Сашко, - вставай... Чуєш?.. Просинайся... Вже дванадцята година.

- Га?.. Що?.. Де?.. - лупав очиськами Степан, затуляючись рукою від сонця. - Я зараз... Не лізь, дай поспати...

- Вставай! - крикнув син. - Продери вже нарешті свої баньки!..

І одіяло... раз! - стягнув на підлогу.

- Ти, що, пацан, зовсім без тормозов? - розізлився Степан, все ж звівся, сів на ліжку.

Голова, наче баняк, важка, додолу хилиться. Одіяло на себе тягне, позіхає...

- Батя, йди вмийся, розмова є...

- Яка ще на хрен розмова? - лаявся Степан.

Знехотя вліз в капці, посунув спочатку в туалет, тоді у ванну, а звідти на кухню. Спорожнив пів-літри огіркового розсолу. Відчинив двері на балкон, закурив "Приму".

- Ну? .. - встромив каламутні очі в сина. - Чого хочеш? Грошей?.. А нету...

- Ти, батя, скажи, як ми тепер жити будемо... Мама ж пішла...

- А-а-а... - затягнувся черговою порцією диму Степан. - Самі будемо... Ще лучче...

- А їсти варити?.. А прибирати?..

- Самі... Без блядей, без предателів...

- Значить так, батя, - Сашко строго, - ти пий, але міру знай! Якщо вдома не буде хліба чи ковбаси...

- То, що?.. Битимеш?.. Кишка тонка... На рідного батька...

- Я вже не малий і сильніший за тебе! Я тебе попередив...

- А - во! Відал!.. - і Степан комбінацію з трьох пальців синові під носа - тиць!

- Батя, не зли мене! – посунув на батька, як бик на червоне полотно, син.

- М-я-у!.. – заверещав під ногами кіт.

- Тьху, ти!.. Зараза... – сплюнув Сашко і вже до Мурзика: – Чого лізеш... Взуйся...

Цієї невеличкої паузи вистачило для того, аби батько й син трохи заспокоїлися.

- Певно, їсти хоче, – сказав Степан.

Заглянув у холодильник. На порожніх полицях лежало кілька рибин мойви, що вчора купив до пива. Зо дві дав котові. На кухні стало тихо. Мурзик смачно плямкав рибою, залишаючи на підлозі, біля своєї миски, масні плями.

Сашко задивився на кота й згадав, що він сьогодні ще не снідав, відчув, як засмоктало всередині, а в рот набігла слина. У холодильнику знайшов трое яєць. Заходився смажити.

- Ти будеш? – запитав у батька.

- Не-а... – озвався мирно Степан і додав: – Може чайку трохи сьорбну...

Сашко їв, а Степан тим часом підмів на кухні, прибрав з підлоги рештки котячих недоїдків, помив вчорашній брудний посуд. Отак ранок, який добігав уже полудня, і відбули. Звикали жити самі, без дружини й без мами, яка по суті в цьому домі була в ролі хатньої робітниці.

Невдовзі Степан одівся. Коли стояв уже в дверях і тримався за клямку, з кухні гукнув Сашко:

- Сміття винеси, а то з позавчора під порогом стоїть, вже смердить.

Степан нічого не відказав, поволі зігнувся, як столітній дід, і, взявши зав'язаний чорний поліетиленовий пакет, вийшов з квартири.

Сашко почвалав у свою кімнату. На дворі сонячно і душно, він не любить у таку пору тинятися вулицями. Краще за комп'ютером. Світ віртуальний цікавіший за реальний. Тут тобі й спілкування, й ігри, й кінофільми... Сядь собі за столом, згорбившись, як шаховий кінь, встроми очиська в яскравий екран і вбирай в себе, пасивно й ліниво, без найменшої напруги мізків, величезний потік інформації. Так непомітно й пройде день. А ввечері піде з хлопцями гуляти. Ага, ще треба виділити хоча б годинку-другу для підготовки до вступних іспитів з української мови, скоро ж тестування. Ну й тупе ж те навчання!.. Багато з того, що читає не розуміє зовсім. Була б мама – допомогла б... Була б...

І навіщо вона так?.. Нащо ота друга дитина?.. Хіба їй його одного було мало?.. І що там батя про зраду казав?.. Воно, тіпа, не моє... А чие? Невже мама нагуляла?.. Оце так мама!.. Добра, чесна, порядна, завжди така правильна... Його все по-совісті жити вчила... А сама? Ловко вчверила! Не пробачу!.. Добре, що пішла. Ненавиджу!

"Вища освіта, духовність, мораль, поезія, музика... – іронізував подумки Сашко. – Все Мурзикові під хвіст! Порожні слова... Вчинки, вчинки, ось, що важливо..."

Дивився в миготіння кольору на екрані комп'ютера й не міг збагнути, що йому робити. І для чого вступати до того вузу?.. Даремна трата часу й нервів. Краще вже на роботу. Хоч якась копійка буде. Хліба купить, ковбаси, пива... А то батя свої грошенята всі проп'є і що вони їстимуть?.. Знову згадалася мама...

Раптовий дзвінок у двері вирвав Сашка з задуми, змусив встати і відчинити двері.

- Ви?.. - спитав вороже. - Чого прийшли? Проповідувати?..

- І тобі доброго дня, Олександрє, - відповів спокійно Вітя, переступаючи через поріг. - Може запросиш усередину?..

- Заходьте вже...

І двоє пройшли на кухню. Вітя сів, Сашко - навпроти. Очі сердито бігають, вилиці напружені, готовий до оборони. Чекає...

- Слухай, Сашко, - почав розмову Вітя, - а може в неділю гайнемо на рибалку, га?.. Ти ж любиш...

- Люблю, - понуро хлопець, - але з вами неохота.

- Чого ж?.. - продовжував Вітя. - Я знаю хороші місця, зваримо мастирки, візьмемо вудочку мою нову, ту, що для легкої наживки...

- Ультралайт?.. - вже рівніше Сашко.

- Ага, точно вона... То як?

- Не знаю... У мене справи.

- Ну, ти подумай. До наступної неділі ще є час. Як захочеш - подзвониш. А тато твій де?

- Пішов кудись... Мама у вас?

- Так. Хочу її решту речей забрати. Можна?..

- Речі?.. - скривив губу Сашко. - Речі - можна. А чого ж?.. Шафа в залі, забирайте все і валіть звідси, щоб духу вашого... Так би й зразу сказали, а то рибалка, вудочки...

- Сашко, так не можна...

- А їй?.. Можна?..

- Не смій! - підняв голос Вітя. - Вона твоя мама!

- Ніяка вона мені не мама! - відрубав Сашко. - Байстрия носить, від чужого дядька... Сучка!..

Вітя вмить зірвався з табуретки і - ляс! - зацідив хлопцеві широкою долонею прями́сінько в щоку. Сашко такого не чекав. Подався назад, очима кліпає, ротом повітря хапає. Замість слів тільки звуки якісь у горлі клекочуть. Блідий, а щока вогнем палає. Його батьки давно вже не били. Це ж принизливо як! Скаженіє, але мовчить. Дав би здачі, та рука важка, мов колода, не піднімається...

- А тепер, - Вітя кожне слово говорив поволі й з притиском, - слухай сюди, пацан, про свою матір ніколи, чуєш, ніколи поганого слова мовити не смій! Вона твоя мама і це - святе! Вона тебе дуже любить і завжди любитиме, бо ти її кровиночка. Зрозумієш, коли сам матимеш дітей. Про те, що сталося, не тобі судити, не маєш ти такого права. Не маєш... Я розумію, тобі боляче... Їй теж нелегко, а може ще й важче. По чужих кутках тиняться...

- Сама... - тихо озвався Сашко.

- А ти думаєш, - продовжував Вітя, - їй з твоїм батьком добре було?.. Все життя мучилася: робота, дім, підробітки. Не три, а цілих чотири кутки в хаті тримала на своїх плечах. А все тільки для того, аби тебе накормити, одіти, вивчити... Вона навіть

виспатися по-людськи вже не могла. А ти – "сука"... Не смій!

Сашко мовчав. Понуро схилив голову, очі втупив у підлогу, пальці на руках то згинав, то розгинав. Нарешті тихо мовив:

– Ходіть, покажу де мамині речі...

Коли сумки були спаковані, Вітя подав на прощання Сашкові руку.

– Ну, бувай, – сказав. – А про рибу я серйозно... Подумай. Чекатиму.

– Добре, – видушив Сашко, а в очах два озерця блищать.

Голосно клацнули входні двері за Вітею, і тихо стало в квартирі. Ніби тут ніхто й ніколи не говорив, не сміявся, не жив. Ніби, з його відходом, втекли рештки сімейного тепла й затишку. Сашко ще довго стояв у коридорі, підпирав плечима стіну, дивився на кота, що грався м'ячиком і думав. Він враз зрозумів, що подорослішав на кілька років.

Діти нам даються згори. Вони не вибирають нас, ми не вибираємо їх. Ми їх залишаємо, доглядаємо, виховуємо, а все тому, що любимо і чекаємо у відповідь на свої надмірні зусилля, хороших результатів, вдячності та розуміння.

Дуже часто можна побачити, як у одній сім'ї, де однакове виховання, виростають зовсім різні діти. Інколи, у нездатних до навчання батьків – діти закінчують вузи, а в чесних батьків – діти злодії та моральні покидьки, у непитущих – алкоголіки... Чому?..

Гра генів?.. Гра... Чиясь гра. Хитра й підступна. Покарання?.. Винагорода?..

Р. 35

Душевний біль хоч і повільно, та все ж зникав. Спогади потроху втрачали чіткість і колір, і врешті-решт губилися й даленіли. Рідше з'являлася непрохана сльоза, спокійніше ставало на душі, роз'яснилося в голові.

Ось уже цілий місяць Дзвінка живе на селі, у хатині під лісом, разом із тіткою Ганною. З кожним новим днем вона ніби заново народжується. Прокидається від ніжного дотику сонячного променю, посміхається клаптику блакиті й молодій берізці за вікном і йде на подвір'я. Кучерявий спориш обплітає босі ноги, струшуючи сріблясті крапельки роси, обдає їх прохолодою й теплом. Тітка, тим часом, у старій заклепаній з одного боку мисці, мішає курям їсти: трохи полови, трохи зерна, трохи вареної бульби, трохи зілля. Дзвінка з хліва випускає кури, збирає в гніздах ще теплі яйця. Кілька свіжих випитих яєць цілком слугують за перший сніданок. Корисно, поживно і ситно.

Поки сонце ховається за лісом, Дзвінка поспішає на город: полоти грядки. Тітка жене на долинку пастися козу Білянку, яку купила на другий день по приїзді небоги.

– А що, – казала Ганна, – буде своє молоко і тобі, й дитині. Козине корисніше, ніж коров'яче, про це й книжки пишуть. Ним навіть різні хвороби лікують.

– Добре, – згоджується Дзвінка, – нехай буде й коза, тільки ж сіна треба на зиму.

Але тітка й на те має раду.

– Скільки там того сіна тре... – каже. – То брат вкосить, то Вітя обіцяв. А я різних гілляк насущу, он скільки бузини росте на ровах! Перезимуємо. А там знову на пашу!.. Добре, що ти тепер зі мною, веселіше разом, господарка розростається. Навіть хата ожила. Посміхається...

– Це ж як? – дивується Дзвінка.

- А так... - загадково підморгує тітка. - Ти приглянься якось...

Дзвінка не йме віри.

А сонечко піднімається все вище й вище, золотить верхівки дерев у садку, розпеченою кулею висне над головами. Полудень. Робиться душно. Тоді Дзвінка йде в прохолодну хату, готує обід. Невдовзі повертається й тітка. Коза на мотузку голосно мекає, звільна переставляючи задні ноги. Між коліннями, хитаючись у різні боки, б'є велике, налите молоком лискуче вим'я.

По обіді, в садку, під розлогим горіхом, Ганна стелить рядно, і вони обидві відпочивають. Тітка дрімає, а Дзвінка просто сидить у задумі, дивиться на хату: невеличку, всього на дві кімнати з кухнею та коморою, яка стала для неї тимчасовим притулком, а, може, й постійним житлом. Дзвінка довго не зводить очей з хати і помічає, що вона таки... посміхається. Справді, справді... Чи то відчиненими навстіж вікнами, чи то пофарбованими в два кольори стінами, а чи товстими сосновими дверима, не збагнути. Виразний, добрий, теплий усміх наповнює її всю, від фундаменту до комина, розходить ся навколо. Нездарма кажуть, що хата живе доти - допоки в ній живуть люди. А тато часто любив повторювати: "В цьому світі збудуй свій дім, а в цьому домі збудуй свій світ!" На жаль, татові звести свій дім так і не вдалося, але Дзвінка добре знає, що цю хату поставив її дід Василь. Коли совєцька влада змусила їх переселитися з хутора в село, дід (він вперто уникав тісноти) вибрав місце якнайдалі від людей, біля самого лісу. Невдовзі, своїм ошатним обійстям з біленькою хатою (яку вже по смерті діда обшалювали і пофарбували), хлівом, пасікою, квітниками та грядками міг пишатися дбайливий господар Василь Матула. Дід був великий естет, любив красу в усьому, він навіть качок не тримав, щоб не загиджували траву, яка завжди мала залишатись зеленою й чистою, і, коли ступаєш по ній босими ногами, аби поміж пальців не проліз пташиний послід. Шкода, що Дзвінка не бачила свого діда і знає про нього лише із татових розповідей.

Тітка Ганна солодко посапує, Дзвінка підводиться і йде рвати смородину, що саме достигла. Перетре з цукром, кращих вітамінів узимку годі й шукати! Жменьку стиглих ягід кидає в кошичок, другу - до рота. Смакує.

Несподівано перед нею виринає образ Михайла. Ось уже півроку, як Дзвінка з ним не спілкується, намагається не думати і не згадувати його. І це їй частково вдається. Але сьогодні він з'явився так раптово і так виразно, наче справді стояв поруч, за розлогим кущем смородини. Ті ж очі-іскринки, той же усміх, що губиться у смолянній бороді, і навіть ледь відчутний запах ладану. Образ-з'ява був теплий і лагідний, як дотик його руки, як осіннє сонце в пору бабиного літа, як подув вітру в спекотну днину, він зовсім не бентежив, а лише впокорював.

Дзвінка зрозуміла, що ніколи його не забуде і водночас ніколи його не матиме. Вона любить чужого чоловіка... Любить без будь-якого права на любов... І носить його дитину... І тільки вона, ця крихітка, частинка його, тепер буде з нею завжди. Вона вкрала собі його трошки... Зовсім небагато... Малесеньку капельку... Злодійка?.. Ні, вона щедро обдарована...

Жменьку соковитих ягід – до кошичка, жменьку – до рота. Смакувала й усміхалася. Було легко і спокійно. Як давно вже не було. Відчуття, що колись часто її переслідувало, відчуття, що живе чужим, позиченим життям, вже давно не виникало. Навпаки, саме впродовж цього місяця, тут, у селі, серед природи й тиші їй добре як ніколи, наче вона нарешті знайшла своє місце. Ось уже за багато років почувалася, якщо не сповна, то великою мірою, щасливою. Розмірені, без зайвої метушні дні минали неквапно і наповнювали душу спокоєм. Щасливі ті, що живуть у гармонії з собою! І байдуже – багаті вони чи бідні, в мегалополісі, а чи в хатині під лісом, талановиті чи нездари, дурні чи розумні, на верхніх щаблях соціальної драбини чи на самому її дні – байдуже – аби лише в гармонії. Аби було добре з самим собою. Конфлікт усередині нас, ось що найгірше, ось що мучить, терзає, вбиває.

Роздуми перервав якийсь шум на дорозі. Невдовзі на подвір'я на велосипеді в'їхав дядько Федько.

– Доброго дня, Дзвінко! – вигукнув він, ставлячи свій нехитрий, але надійний засіб пересування. – Нарешті вибрався до вас. Давно вже хотів тебе бачити.

– І вам доброго здоров'я, – відповіла Дзвінка. – Ходіть до нас у садок, там прохолодніше. Зараз я вам стільчика дам.

– Ого, яка ти стала...

– Яка?..

– Кругла... Та все ж гарна... Думав, не правда, що люди в селі плещуть.

– Переконалися?..

– Ти не гнівайся, дитинко, – лагідно дядько, – та ж то село... Поговорять та й перестануть. Не переймайся...

– А я й не переймаюся... – спокійно Дзвінка. – Я не для людей, а для себе живу.

– Здоров, братику, – це вже проснулася тітка Ганна.

– Здорова й ти будь, сестро, – сказав Федько сідаючи на низенький стільчик. – Ну й квітів у вас тут: і гарно, і зелено, і пахучо, немов у раю.

– Еге ж, – кивнула Ганна, – то ми вдвох із Дзвінкою...

– А знаєте чого я оце до вас приїхав? – спитав дядько.

– Та кажи вже...

– У себе на горищі я знайшов дитяче ліжечко, ще цілком пристойне. Я його полакую, оздоблю різьбленням і, думаю, вам сподобається. Га?..

– Справді, було б добре, – сказала Ганна.

– От, видите... Коли тобі пора, Дзвінко?..

– На початку жовтня.

– У мене ще досить часу. Не сумуй, дитинко, життя воно, як зебра – смугасте: то чорна смуга, то біла... Сьогодні ти на коні, а завтра під конем, а там – знову верхи...

– То вгору, то в долину, – додала Ганна.

– І знову вгору... – сказав Федько. – А там, дивись, і рівно... Все буде добре, адже ми родина, ми – Матули, ми завжди поруч.

– Дякую, – мовила Дзвінка і притулилась до дядькового плеча.

Він злегка жорсткою мозолистою рукою погладив її по голові, точнісінько так, як це у дитинстві робив тато. Відчуття родини, яке проявлялося не в пустих балачках, а в конкретній допомозі, розлилося теплом у грудях, легким розчуленням заросилося в кутиках волошкових очей.

Дзвінка згадала Сашка. З тих пір, як вона пішла від Степана, син так і ні разу не подзвонив їй. Від сестри знала, що він успішно склав іспити, і це тішило. Мала надію, що стане студентом і колись таки помириться з нею. Сподівалась...

"Втратиш і знайдеш..." - крутилось у голові пророкування старої жебрачки.

Вона справді багато втратила: місце проживання в квартирі, яку вважала своїм домом і в якому намагалася створити затишок і сім'ю, нехай і не справжню чи, точніше, не таку яку хотіла б, але все ж сім'ю, в якій були чоловік і син. Усього цього вона позбулася, натомість отримала велику та сильну любов до чужого чоловіка і, як наслідок цієї любові, - дитину, яку чекала. Але разом з тим, Дзвінка збагнула, що в житті завжди потрібно з чимось миритися, щось терпіти і багато в чому себе обмежувати. Не буває ідеального, нічим не затьмареного щастя, яке люди собі вигадали і до якого весь час прагнуть.

"Бери, що дається..." - знову згадала пораду старої.

І вона брала, приймала і дякувала Богові за кожен прожитий день, за кожную подаровану хвилину і, наче мала дівчинка, раділа всьому: голосному щебету пташки, новій розцвілій квітці, легкому подуву вітру.

Якось одного разу Дзвінка йшла лісом (такі прогулянки вже стали щоденними), вдихала на повні груди смолистий запах розімлілої від спеки хвої, милувалася красою літнього дня і непомітно опинилася на галявині, на тій самій, де два роки тому вона розмовляла з о. Михайлом. Тут нічого не змінилося, онде й знайома колода, і трави, і квіти. Тільки вона інша, сьогоднішня, а все решту - вчорашнє.

Сонячна повінь сліпить очі, заливає все довкола і, здається, от-от хлюпне через край, поверх дерев. Дзвінка ховається в затінок, під світло-зелену сосну, впирається спиною в шорсткий стовбур, заплющує очі, завмирає. Стоїть і надслуховує.

- Ш-у-ш-у-ш-у... - шепочуть лапаті, голчасті гілки. - Шша-нуй-сся... Шча-с-ли-ва будь...

Дзвінка посміхається, але не вустами, а самим серцем. По спині пробігає легка дрож і струмין тепла, а груди здіймаються від ледь помітного хвилювання. Ці відчуття тривають якусь мить, допоки вона не розплющує очі.

Дзвінка сідає на пеньок.

- Дзінь-дзінь, дзень-дзень... - озиваються синенькі дзвоники, що ростуть поруч. - У нас таке ж ім'я, як і в тебе... І барви ми такої ж, як твої очі... Приглянься, Дзві-ноч-ко...

Вона злегка торкається пальцями тонких ніжних пелюсток і згадує, як у дитинстві запихала в сині келихи стиглі суніці, клала до рота й жувала, намагаючись збагнути дивний квітково-ягідний смак.

Біля вуха крутиться бджола.

- Дзз-він-ко... - дзижчить Божа комаха. - Не зав-ва-жжай...

"Гаразд", – киває Дзвінка, підводиться і йде далі.

Тут, у лісі, серед квітів і дерев, і дивно їй, і весело. Вона чує й розуміє природу. Кому сказати – не повірять! А дехто й пальцем покрутить біля скроні, мовляв, уже того... Все, що ми не можемо збагнути в силу свого обмеженого розуму, дивує нас, насторожує і лякає.

І знову мені в пригоді стала книга. На цей раз роман Германа Гессе "Сіддхартха". З задоволенням прочитала його і зрозуміла (так як і герой роману), що події, які відбувалися зі мною впродовж останніх двох років: перелюб, страждання, думки про самогубство – все це було дано для того, аби покласти початок новому. Але щоб це збагнути, я мусила пройти через любов, каяття, покаєння, через муки душі, а подекуди й тіла, навчитися думати, аналізувати, переосмислювати, і лише тоді, відродитися заново, згори, і отримати шанс на інше, непозичене, а своє власне життя. Для мене воно розпочалося тут, на селі, у хатині під лісом, яку збудував мій дід Василь, і де почасти пройшло моє дитинство. Тільки тут я відчуваю спокій, непідроблений, тимчасовий, а справжній, глибинний, коли з легкою душею й чистим серцем можу покластися на Бога і не турбуватися завтрашнім. Адже дасть Бог день – дасть і харч.

Клаптик синього неба над головою, трошки землі, на якій можна працювати – ось все, що мені зараз потрібно. Це розумієш із роками, із першою сивиною на скронях, тоді, коли вже багато втрачено й чимало здобуто, тоді, коли життя виходить на фінішну пряму.

Р. 36

Сьогоднішній день, який добігав кінця, був днем її народження. Добре, що він уже був і вже пройшов. Він минув, але залишив у душі якесь сум'яття та неспокій, ніби пожбурений знічев'я у тихе плесо води камінець, сколихнув її, вивів з рівноваги.

Приїздили гості: Ксеня з Вітею та дітьми, подружка Іра, дядько Федько. Дзвонили колеги з роботи, знайомі, родичі. Вітали, говорили теплі, підбадьорливі слова, після гостини, співали пісень. Все було добре. Але син Сашко так і не обізвався. Гнівався. Мало часу ще пройшло, мало... Та вона чекатиме... Він уже до Ксені заходить, з Вітею на рибалку їздить, і до неї приїде. Чекатиме...

Гості побули трохи, нашуміли й роз'їхалися. Зі столу вже прибрано, посуд перемитий, недоїдки – курям та собаці, і знову все як завжди. Тихо. Але в голові рояться думки.

Дзвінка бреде лісовою стежкою і їй чомусь здається, що на галявині, на поваленій колоді сидить і чекає о. Михайло.

Сонце ховається за соснами, червоніє крайнеба, заповідаючи на завтра гарну погоду днину, тіні щоразу подовжуються, заломлюються та дещо викривляються. Прохолодою дихає земля, вкривається першими крапельками роси трава, виразно пахне смолою. Голосно й завзято сюркочуть цвіркуни.

У дитинстві вона, мабуть, як і всі, любила свій день народження. Тоді їй дозволялося все, і тато ніколи на неї не сварив. То були яскраві дні, з подарунками та

веселощами. Тепер усе інакше.

Стомившись трохи, Дзвінка сіла на колоді. Михайла поруч не було. Натомість пригадалися його слова, даровані їй минулого року у форматі есемес: "Я прошу вітер – передай обійми, промінчик прошу – в щічку поцілуй..." Це були найкращі й найдорожчі слова, бо їх для неї написав він!

"Господи, — зітхає Дзвінка, — і чому я це згадую?.."

Попри всі її намагання забути панотця, вона пам'ятала кожне його повідомлення, навіть час, коли воно надійшло, кожне мовлене ним слово, кожне побачення. Минуло вже два роки від першої їхньої зустрічі, і тільки ці роки Дзвінка могла згадати до найменших подробиць. А все, що було до зустрічі з о. Михайлом, зринало в пам'яті фрагментарно, уривками, як щось неважливе й несуттєве. Лише за ці два роки вона зазнала неймовірної радості й великого смутку, злету й падіння, здобутків і втрат. Уся гамма почувань, яка в декого розтягується на ціле життя, у неї спресувалася і вмістилася у два роки. Лише два...

Ось вона, вся заляпана болотом, сидить у калюжі, а він стоїть на сухому, посміхається в смолянну бороду, простягає їй руку...

А ось – галявина поміж високих трав, коли вона вперше йому віддалася. Тоді й було пройдено точку неповернення.

Це вона... А він?.. Що думав він?.. Ким для нього була вона?.. Хвилеве захоплення, симпатія, невеличка пригода, яка прикрасила сільську буденність?.. Святковий смаколик! Який скуштував тричі й більше не хочеться... А щоденні страви споживаєш тричі на день. Це необхідність. Це їжа, щоб жити... А без ласощів можна й обійтись...

Дзвінка знову зітхає.

Літній день поволі згасав. На темному оксамиті неба запалювалися мерехтливі зірки. В лісі сутеніло. Дзвінка підвелася з колоди, пішла додому.

Ось і минув ще один день її земного тривання, день народження. Завтра буде новий, який теж мине і післязавтра... І так далі... Аж до кінця, а чи початку?..

Під дерев'яним плотом пахли різнобарвні флокси.

"Незабаром осінь..." – подумала Дзвінка і прочинила хвіртку.

– Де ти так довго блукала? – спитала тітка. – Я вже почала хвилюватися...

– Все добре, – відказала Дзвінка. – Давайте поседимо трохи. Такий чудовий вечір...

– Справді чудовий, – погодилася тітка і, усміхнувшись, почала розказувати: – А ти знаєш, наша Білянка, ота клята козище, зжерла мою парадну хустку і шлейки від твого ліфчика.

Дзвінка пирснула сміхом.

– Як це?..

– Ну, я, як завше, повісила випрані лахи в садку, на шнурок сушитися, а вона (бач, захотілося їй лагоминки) дотягнулася якось і геть усе погризла. Ненажера...

Тепер засміялися обидві.

– Завтра неділя, – мовила згодом Дзвінка, – чи підете до церкви?

– Не знаю... Вчора баби в магазині говорили, що нашого батюшки нема. Певне й

служби не буде.

- Нема?.. - здивувалася Дзвінка.

- Кажуть, до Києва поїхав.

- Чого?

- На обстеження якесь... Хворіє...

- Хворіє?.. - стривожилася Дзвінка.

- На очі чи що?.. Не доведу тобі вже...

Дзвінка мовчала, а в голові стукотіло: хворіє, хворіє... Чим я можу допомогти?.. Чим?..

- Я вже піду, - мовила позіхаючи тітка, - спати дуже хочеться... І ти не барися...

- Добре, - кивнула Дзвінка, а думками була вже далеко, далеко.

За о. Михайлом побігла. І в очі, очі-іскринки, усміхнені, милі й любі - цілувала. А уста шепотіли молитву:

- Господи Боже, Всемогутній Творче, зглянься над нами грішними. Знаю, що не смію просити, та не за себе... За нього... Щиро молю Тебе, Отче, пошли здоров'я Михайлові. Адже він... Він священник... Господи, бережи його...

Зорила у висоту неба, намагаючись когось там розгледіти. Вірила, що її сердечна молитва почута й вислухана.

Як довго і, водночас, коротко я писали ці рядки. Думки, що набігали на мене, немов морська хвиля на берег, полонили цілком, рвалися назовні, просилися на білий аркуш невеличкого зошита. Вони були не завжди послідовні, але дуже щирі.

Я пішла від Степана легко, бо давно вже мала від нього піти, але мені було важко залишити сина й своє помешкання, яке, як виявилось, так і ніколи не було моїм до кінця. Лише... позиченим, взятим на прокат, як і чоловік, і робота, і врешті-решт - Михайло!

Я поселилася в хатині під лісом, і мені тут добре, бо якби я залишилась у міській квартирі, клітці з усіма зручностями, я вже давно померла б. Не хочу бачити ніяких людей, навіть не ходжу в село до магазину. Все, що необхідно, купує тітка Ганна.

Спокій природи, де все розмірено, почергово і вчасно, передається й мені. Лише тут шальки моєї душі зрівноважились. І я дякую Богові за все.

Р. 37

Ясніє гарячим багрянцем і тихо шелестить під ногами жовтень. Алея в лікарняному парку щедро присипана кленовим листям.

Дзвінка несміло йде між жовтими берізками, минає приміщення лікарні, роззирається навколо, когось шукає.

Нарешті вона запримітила знайому постать. На лавці, разом із медсестрою, сидів о. Михайло. Трепетно застукотіло в грудях серце, рум'янцем вкрились щоки, а ноги сповільнили хід.

"Ще можна вернутись..." - шугонуло в голові.

Та вона не вернулась, лише підійшла ближче і тихо промовила до жінки в білому халаті:

- Дякую, можете йти. Ми вже самі...

- Добре, - кивнула та, - тільки недовго.

Змірявши цікавим поглядом незнайомку, медсестра неквапно подалася в лікарню. Дзвінка сіла поряд. Чоловік, надто заглиблений у себе, навіть не почув заміни.

Дзвінка якийсь час мовчала і просто дивилася на панотця. Господи, як часто вона уявляла їхню зустріч! По-різному, але - ніколи в лікарняному парку. Поруч сидів стомлений, без життєвої енергії чоловік. Вітер куйовдив посріблене сивиною волосся, загортав поли піджака.

Дзвінка злегка торкнулася його руки.

- Хто тут?.. - стрепенувся панотець.

- Це я... - відказала стиха. - Це я, Михайлику...

Чоловік розвернувся обличчям. Пильно вдивлявся, намагаючись її розгледіти.

На Дзвінку глянули темні очі, в яких зіяла пустота, і не було жодної навіть найменшої іскринки. Жаль різонув їй серце.

- Дзвіночко, невже це ти? - зойкнув не то радісно, не то болісно о. Михайло. - Я не бачу тебе...

- То нічого... Не хвилюйся...

- Але я хочу тебе бачити... Дуже хочу... Добре, що ти прийшла...

- Що каже лікар? - запитала Дзвінка. - Які його прогнози?..

- Непевні, - зітхнув панотець. - Можливо, з часом, зір і відновиться, а можливо, й ні. Бачиш, як сталося...

- І все ж, надія є?..

- І нічого крім надії... Дзвінко, підійди ближче, я хочу тебе відчувати...

Вони обоє підвелися. О. Михайло ніжно торкався руками її волосся, шиї, плечей, талії, округлого живота...

- Що це?.. - раптом відсахнувся. - Ти якась не така?..

- Не така... - відказала спокійно. - Я просто вагітна. Скоро народжувати...

- А-а-а... Ну, звісно, ти ж заміжня... - понуро мовив панотець. - Це ж природно... Чоловік, дружина, діти...

- Я не знала після тебе жодного іншого чоловіка, Михайлику, жодного... - сказала Дзвінка. - Це твоя дитина...

Якби зараз, серед осені, вдарив грім або ж завалився висотний будинок, ніщо не вразило б священика більше, аніж звістка про дитину. Його дитину...

- Як?.. Коли?.. - не розумів.

- Давно, - усміхнулася Дзвінка. - В нашу останню зустріч...

- Не може бути... - прошепотів. - Не може бути... Господи... - і він безсило опустився на лавку.

- Заспокойся, - гладила його долоню.

- Пробач... - промовив. - Я найменше хотів тебе скривдити. Я надто заплутався...

- Не вибачайся, не варто...

- Я завдав тобі багато болю...

- Найгірше було, коли покинув без будь-яких пояснень...
- Прости...
- Уже все пройшло... Переболіло... Навпаки, я тобі дуже вдячна...
- За що?..
- За любов, за доньку... За можливість розпочати нове життя.
- Ти золота...
- Я та, що вміє любити... і не боятися...
- Я ж не такий сміливий, - зітхнув о. Михайло. - Я злякався своїх почуттів, людського поголосу, відсторонення від богослужінь...
- І втік у мовчання?..
- Так, - кивнув о. Михайло. - Зустрітися з тобою і відмовитись від тебе - це було понад мої сили. Я б не зміг.
- Розумію... У тебе є матушка, і ти її любиш...
- То інше, - сказав панотець. - Вона моя дружина... З нею спокійно, по-родинному, по-домашньому... А ти - моя пристрасть, ти - радість і біль, ти - мій порятунок і погибель, ти - благословення і прокляття водночас. Потреба тебе бачити, обнімати, цілувати, володіти тобою, була настільки сильною, що їй годі було опертися. І тому...
- Ми мусли розстатися, - закінчила Дзвінка. - Я не хотіла жити без тебе...
- Люба моя, - о. Михайло пригорнув її до свого плеча. - Я молився за тебе...
- А я за тебе...

Якийсь час вони обоє мовчали. Він гладив її руки, вона відчувала тепло його долонь, легкий лоскіт смоляної бороди на своїй щоці, і їй здавалось, що все це сон. Приємний сон...

- Я би дуже хотів побачити нашу доньку, - озвався о. Михайло. - Дуже...
- Побачиш... Я проситиму...

Випробовування, любов, гріх, каяття, покарання - ось життя. Життя, яке судилося прожити їй і йому.

Дві самотні постаті ще довго сиділи на лавці в невеличкому лікарняному скверіку і не помічали, як вітер зриває строкате листя з дерев, кидає їм під ноги, сипле на голови. Жовтнева хуртовина, легка й прозора, виткана різнобарв'ям смутку, кружляла у верхів'ї, тулилася об шорсткі стовбури, замітала алеї.

... Вночі Дзвінка народила гарненьку дівчинку, яку назвала Юстинкою, на честь своєї бабусі.

Дрова догорають, пашать жаром і теплом, відблиски вогню стрибають по білих стінах, я колишу в сповитку свою маленьку донечку, вона тягне до мене рученята, посміхається, кліпає довгими віями, і я бачу янгола. Такого маленького, чарівного, доброго, того, що зійшов із небес...

Дорогий Михайле, Михайлику, Михасю, любий та не мій. Приходиш лише у сон, являєшся у спогадах і - даленієш, даленієш... На відстані днів, місяців, років...

Травень, 2013 - березень, 2014